

પન્દરહવી સદી કી અઝીમ ઇલ્મી વ રૂહાની શખ્સિયત શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત,
બાનિયે દા'વતે ઇસ્લામી, હઝરતે અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ
મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી رحمۃ اللہ علیہ કી હયાતે મુબારકા કે રોશન અવરાક

તઝકિરએ અમીરે અહલે સુન્નત مأثر (કિસ્ત 5)

ઇલ્મો હિક્મત કે 125 મ-દની ફૂલ

ILMO HIKMAT KE 125 MADANI PHOOL (GUJARATI)

યેહ કિતાબ આયાત વ રિવાયાત, બુઝુર્ગોં કે ઇર્શાદાત વ દિલચસ્પ હિકાયાત, અ-રબી મુહા-વરાત
સે ભરપૂર હૈ, ઇસ મેં ઉ-લમા વ અવામ સબી કે લિયે હિક્મતોં કા અનમોલ ખજાના હૈ.

❶ ઇલ્મે દીન કે ફઝાઈલ	9	❶ ઉમ્દા અલ્લાઝ બોલને કી નિયત	62
❶ કરુન મસ્અલા છુપાને કા અઝાબ	35	❶ મુતા-લએ કે 18 મ-દનીફૂલ	72
❶ ફકાહત કિસે કહતે હૈં ?	44	❶ ઉ-લમા કી ખિદમત મેં મ-દની ઇત્તિજ	87
❶ ઇલ્મ પર બી કિયામત મેં હિસાબ હૈ	52	❶ બે જા એતિરાજાત ઔર હિક્મતે અ-મલી કી બ-રકાત	89

مكتبة المدينة
(دمت اسلامی)

مكتبة المدينة
(دمت اسلامی)

હિવાબ પઢશે ઠી દુઆ

દીની કિતાબ યા ઇસ્લામી સબક પઢને સે પહલે ઝૈલ મેં દી
હુઈ દુઆ પઢ લીજીયે إِنَّ هَذَا اللَّهُ مُؤَجَّلٌ જો કુછ પઢેગે યાદ રહેગા. દુઆ
યેહ હૈ :

اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا حِكْمَتَكَ وَانْشُرْ
عَلَيْنَا رَحْمَتَكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

તર્જમા : ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! હમ પર ઇલ્મો હિકમત કે
દરવાઝે ખોલ દે ઔર હમ પર અપની રહમત નાઝિલ ફરમા ! ઐ
અ-ઝમત ઔર બુરુર્ગી વાલે !

(المُستطَرَف ج ١ ص ٤٠ دار الفكر بيروت)

નોટ : અવ્વલ આખિર એક બાર દુરુદ શરીફ પઢ લીજીયે.

તાલિબે ગમે મદીના

બકીઅ

વ મગિરત

13 શવ્વાલુલ મુકર્રમ 1428

ઇલ્મો હિક્મત કે 125 મ-દની ફૂલ

યેહ કિતાબ (ઇલ્મો હિક્મત કે 125 મ-દની ફૂલ)

મજલિસો અલ મદીનતુલ ઇલ્મિયા (દા'વતે ઇસ્લામી) ને ઉર્દૂ ઝબાન મેં પેશ કી હૈ.

મજલિસે તરાજિમ (દા'વતે ઇસ્લામી) ને ઇસ કિતાબ કો ગુજરાતી રસ્મુલ ખત મેં તરતીબ દે કર પેશ કિયા હૈ ઔર મક-ત-બતુલ મદીના સે શાએઅ કરવાયા હૈ. ઇસ મેં અગર કિસી જગહ કમી બેશી પાએં તો મજલિસે તરાજિમ કો (બ ઝરીઅએ મક્તૂબ, ઇ-મેઇલ યા SMS) મુત્તલઅ ફરમા કર સવાબ કમાઇયે.

રાબિતા : મજલિસે તરાજિમ (દા'વતે ઇસ્લામી)

: મક-ત-બતુલ મદીના :

સિલેક્ટેડ હાઉસ, અલિફ કી મસ્જિદ કે સામને,

ત્રીન દરવાઝા, અહમદઆબાદ ગુજરાત.

MOBILE. 9374031409

Email : translationmaktabhind@dawateislami.net

પન્દરહવીં સદી કી અઝીમ ઇલ્મી વ રૂહાની શખ્સિયત
 શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઇસ્લામી,
 હઝરતે અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ
 મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી دَامَتْ بَرَكَاتُهَا اَلْفَايَةِ
 કી હયાતે મુબારકા કે રોશન અવરાક

﴿તઝકિરએ અમીરે અહલે સુન્નત دَامَتْ بَرَكَاتُهَا اَلْفَايَةِ (કિસ્ત 5)﴾

ઇલ્મો હિક્મત કે 125 મ-દની ફૂલ

પેશ કશ :

મજલિસે અલ મદી-નતુલ ઇલ્મિયા
 (શો'બએ અમીરે અહલે સુન્નત دَامَتْ بَرَكَاتُهَا اَلْفَايَةِ)

નાશિર

મક-ત-બતુલ મદીના અહમદ આબાદ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- નામ કિતાબ : તઝકિરએ અમીરે અહલે સુન્નત (કિસ્ત 5) دَامَتْ بَرَكَاتُهُمْ اِنْعَالِيَه
- પેશ કશ : મજલિસે અલ મદી-નતુલ ઇલ્મિયા (શો'બએ અમીરે અહલે સુન્નત) دَامَتْ بَرَكَاتُهُمْ اِنْعَالِيَه
- સિને તબાઅત : રબીઉન્નૂર 1432 હિ.
- નાશિર : મક-ત-બતુલ મદીના અહમદ આબાદ

તસ્દીક નામા

તારીખ : ... યકુમ શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ સિ. 1431 હિ..... હવાલા: 169
الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى الله واصحابه اجمعين

તસ્દીક કી જાતી હૈ કે કિતાબ

(“તઝકિરએ અમીરે અહલે સુન્નત (કિસ્ત 5) دَامَتْ بَرَكَاتُهُمْ اِنْعَالِيَه”)

(મત્બૂઆ મક-ત-બતુલ મદીના) પર મજલિસે તફ્તીશે કુતુબો રસાઈલ કી જાનિબ સે નઝરે સાની કી કોશિશ કી ગઈ હૈ . મજલિસ ને ઈસે અકાઈદ, કુફિયા ઈબારાત, અખ્લાકિયાત. ફિક્હી મસાઈલ ઓર અ-રબી ઈબારાત વગેરા કે હવાલે સે મકદૂર ભર મુલા-હઝા કર લિયા હૈ, અલ્બત્તા કમ્પોઝિંગ યા કિતાબત કી ગ-લતિયોં કા ઝિમ્મા મજલિસ પર નહીં.

મજલિસે તફ્તીશે કુતુબો રસાઈલ
(દા'વતે ઈસ્લામી)

14 જુલાઈ સિ.2010 ઈ.

E-mail : ilmia@dawateislami.net

maktabahind@gmail.com

મ-દની ઇલ્તિજા : કિસી ઓર કો યેહ કિતાબ છાપને કી ઇજાઝત નહીં.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
 أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ط بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط
**“ઇલ્મો દીન હી બ-૨-હવે” કે 14 હુકમ કી નિસ્ખત
 સે ઇસ કિતાબ કો પઢને કી “14 નિયતો”**

ફરમાને મુસ્તફા: صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: 0
 કી નિયત ઉસ કે અમલ સે બેહતર હે.

(المعجم الكبير للطبراني الحديث: 149)

દો મ-દની ફૂલ :

- ① બિગૈર અચ્છી નિયત કે કિસી ભી અમલે ખૈર કા સવાબ નહીં મિલતા.
- ② જિતની અચ્છી નિયતોં ઝિયાદા ઉતના સવાબ ભી ઝિયાદા.

① હર બાર હમ્દ વ ② સલાત ઔર ③ તઅવ્વુઝ વ ④ તસ્મિયા સે આગાઝ કરૂંગા. (ઇસી સફહે પર ઊપર દી હુઈ દો અ-રબી ઇબારાત પઢ લેને સે ચારોં નિયતોં પર અમલ હો જાએગા) ⑤ હત્તલ વસ્અ ઇસ કા બા વુઝૂ ઔર ⑥ કિબ્લા રૂ મુતા-લઆ કરૂંગા ⑦ કુરઆની આયાત ઔર ⑧ અહાદીસે મુબારકા કી ઝિયારત કરૂંગા ⑨ જહાં જહાં “અલ્લાહ” કા નામે પાક આએગા વહાં ેઝૂઝ ઔર ⑩ જહાં જહાં “સરકાર” કા ઇસ્મે મુબારક આએગા વહાં صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ પઢૂંગા. ⑪ શર-ઈ મસાઈલ સીખૂંગા. ⑫ અગર કોઈ બાત સમઝ ન આઈ તો ઉ-લમા સે પૂછ લૂંગા ⑬ ઇસ હદીસે પાક “يَا تَهَادُوا تَحَابُّوا” ની એક દૂસરે કો તોહફા દો આપસ મેં મહબ્બત બઢેગી.” (موطأ امام مالك، 2/140، حديث 1231) પર અમલ કી નિયત સે (કમ અઝ કમ 12 અદદ યા હસ્બે તૌફીક) યેહ કિતાબ ખરીદ કર દૂસરોં કો તોહફતન દૂંગા. ⑭ કિતાબત વગૈરા મેં શર-ઈ ગ-લતી મિલી તો નાશિરીન કો તહરીરી તૌર પર મુત્તલઅ કરૂંગા (મુસન્નિફ યા નાશિરીન વગૈરા કો કિતાબોં કી અગલાત સિર્ફ ઝબાની બતાના ખાસ મુફીદ નહીં હોતા.)

ફેહરિસ

ઉન્વાન	સંફહા નમ્બર	ઉન્વાન	સંફહા નમ્બર
હમ્દો સલાત કી ફઝીલત	6	વાઝેહ ઔર મુઅય્યન જવાબ દીજિયે	28
સરકારે મદીના ﷺ કી મીરાસ	9	કિસ વક્ત જવાબ ન લિખે !	28
ઇલ્મેદીન કી ફઝીલત પર મુશ્તમિલ 7 ઇશાદાત મુસ્તફા	9	બુઝુર્ગો કે અલ્ફાઝ બા બ-ર-કત હોતે હૈં	28
(1) અઝીમ ને'મત	9	હમ કાફિયા અલ્ફાઝ સે તહરીર મેં હુસ્ન પૈદા હોતા હૈ	29
(2) ગુનાહોં કી મુઆફી	10	આયાત કા તરજમા કજુલ ઇમાન સે લીજિયે	33
(3) લૌટને તક રાહે ખુદા મેં	10	ઉસ્લૂબે તહરીર જારિહાના ન હો	33
(4) રાહે ઇલ્મ મેં ઇન્તિકાલ કરને વાલા શહીદ હૈ	10	જવાબ કિતના તવીલ હો ?	34
(5) અઝ્ઘી નિયત સે સીખના સિખાના	10	કસ્દન મસ્અલા દુપાને કા અઝાબ	35
(6) અઝ્ઘી તરહ યાદ કરે કે સિખાને કી ફઝીલત	11	લોગોં કી અક્લોં કે મુતાબિક કલામ કરો	36
(7) હઝાર રફૂઅતોં સે બેહતર અમલ	11	73 નેકિયાં	37
હઝરતે ઇબ્ને અબ્બાસ કા દાનિશ મન્દાના ફૈસલા	11	અપની તહરીર પર નઝરે સાની કરના બેહદ મુકીદ હૈ	38
શૌકે ફારૂકી	13	દીની મશવરા દેને કા સવાબ	38
બુઢાપે મેં ઇલ્મ હાસિલ કરને કી ફઝીલત	13	મ-દની ઇલ્તિજા લિખને કા મઝમૂન	39
ઇલ્મ કી જુસ્ત-જૂભી જિહાદ હી હૈ	14	મશવરે કી બ-ર-કતોં	40
ઝિન્દગી કે આખિરી લખાત મેં ભી ઇલ્મ હાસિલ કિયા	14	હર લિફાકે મેં રિસાલા ડાલિયે	41
સાઅત કિસે કહતે હૈ ?	14	મુજતહિદ હી હકીકી મુફતી હોતા હૈ	41
સમઝદાર માં	15	ફકાહત કિસે કહતે હૈં ?	44
ઇલ્મો હિક્મત કે 125 મ-દની ફૂલ	20	આ'લા હઝરત ને ફતવા નવેસી કહાં સે સીખી ?	46
બા વુઝૂ રહિયે	20	ફતવા કબ દેં ?	47
ઇસ્તિફ્તા લિખને કા ઉસ્લૂબ	20	જબ આ'લા હઝરત કો ફતવા નવેસી કી ઇજાઝત મિલી	47
સાઇલ પર શફકત કીજિયે	20	દારુલ ઇફ્તા અહલે સુન્નત કી તરકીબ	48
"12 દારુલ ઇફ્તા" કાઈમ કરને કા હદફ	21	ગૈરે મુફતી કા મુફતી કહવાને કો પસન્દ કરને કા અઝાબ	48
ફતવા લિખને કા મોહતાત તરીકા	22	આ'લા હઝરત કી આજિઝી	50
પહલે સુવાલ સમઝિયે ફિર જવાબ લિખિયે	23	જબ મુફતિયે દા'વતે ઇસ્લામી કો કિસી ને ફોન કિયા	51
જવાબ કી ઇબ્તિદા કા તરીકા	25	ઉર્ફ કી મા'લૂમાત	51
અટકલ પચ્ચૂ સે જવાબ મત દીજિયે	27	મુફતી ગૈર મા'બૂલી ઝિહીન હોતા હૈ	52

ઉન્વાન	સફલા નમ્બર	ઉન્વાન	સફલા નમ્બર
ઇલ્મ પર ભી કિયામત મેં હિસાબ હૈ	52	દીની મુતા-આ કરને કે 18 મ-દની ફૂલ	72
નેકી પર તા'રીફ કી ખ્વાહિશ	53	મ-દની મુઝા-કરે કી ફઝીલત	76
કરુન ગલત મસ્અલા બતાના હરામ હૈ	53	સારી રાત ઇબાદત સે અફઝલ હૈ	77
અગર આલિમ ભૂલ કર ગલત		જો ઝિયાદા બોલેગા ઝિયાદા ગ-લતિયાં કરેગા	77
મસ્અલા બતા દે તો ગુનાહ નહીં	54	મુક્તિયે દા'વતે ઇસ્લામી ને ખ્વાબ મેં બતાયા કે...	78
ઇંઝાલે કી બેહતરીન હિકાયત	54	કામિલ હજ કા સવાબ	79
આગ પર ઝિયાદા જુરઅત કરતા હૈ !	55	બ-ર-કતેં તુમ્હારે બુઝુર્ગોં કે સાથ હૈ	79
ઇમામે માલિક ને 48 સુવાલાત મેં સે		આ'લા હઝરત સે ઇખ્તિલાફ કા સોચિયે ભી મત	80
સિર્ફ 16 કે જવાબાત દિયે !	56	અકલ કે ધોડે મત દૌડાઈયે	80
“મેં નહીં જાનતા ”	59	અરબાબે સિત્તા	80
મેં શર્મ કયૂં મહસૂસ કરું ?	59	ઝિહીન તાલિબે ઇલ્મ કો તકબુર કા ઝિયાદા ખતરા હૈ	81
હરગિઝ ઇલ્મ ન છુપાતે	60	જિસ કી તા'ઝીમ કી ગઈ વોહ ઇન્તિહાન મેં પડા !	81
ફતવા નવેસી મેં સલાસત પૈદા કીજિયે	60	જબ આ'લા હઝરત કે કિસી ને કદમ ચૂમે...	82
ઉમ્દા અલ્ફઝ બોલને કી નિયત	62	عَنْهُ وَأَمْرٌ أَوَّلُ	82
માખસૂસ અહકામ કા હર સાલ નબે સિરે સે મુતા-લઆ કીજિયે	63	લિખા કીજિયે	82
મુફતી કા સુકૂત મસ્અલે કી તસ્દીક નહીં	64	બચ્ચા ભી ઇસ્લાહ કી બાત કહે તો કબૂલ કર લીજિયે	83
આલિમ કો ઇલ્મે તસવ્વુફ સે મહરૂમ નહીં રહના ચાહિયે	65	ઇલ્મે નિયત અઝીમ ઇલ્મ હૈ	84
દા'વતે ઇસ્લામી કા મ-દન કામ કીજિયે	66	અપને પીછે લોગોં કો ચલાને કી મઝમ્મત	84
મ-દની અતિયાત કે લિયે ભાગદૌડ	66	ફર્દે માખસૂસ ઔર ઇદારે કે બારે મેં એહતિયાત	86
ક્યા દર્સે નિઝામી કી સનદ આલિમ હોમે કે લિયે કાફી હૈ ?	67	ઇશારે સે ભી મુખા-લફત મેં એહતિયાત	86
તાલિબે ઇલ્મ કે છુટ્ટી ન કરને કા ફાએદા	68	હર મુખા-લફત કા જવાબ મ-દની કામ !	86
છુટ્ટી નહીં કી	69	ઉ-લમા કી બિદમત મેં હસ્ત બસ્તા મ-દની ઇલ્તિજા	87
હઝાર રકૂઅત નફલ પઢને સે અફઝલ	69	બે જા એ'તિરાઝાત ઔર હિકમતે	
કિયામત કી એક અલામત	70	અ-મલી કી બ-રકાત	89
ઇલ્મ કી બાતેં ગૌર સે સુનના ઝરૂરી હૈ	70	ત-લબા કે ઇસ્સાર પર લિખવાએ ગએ જવાબાત	92
ઊંઘતે હુએ મુતા-લઆ મત કીજિયે	72		

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ
اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ط بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ط

હમ્દો સલાત કી ફઝીલત

مُصَلِّي اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَ اٰلِهٖ وَسَلَّم. જાને રહમત, શમ્મે બઝમે હિદાયત. عزَّ وَجَلَّ اَللّٰهُ اَعْلٰى عَزَّ وَجَلَّ
કા ફરમાને બા બ-ર-કત હૈ : “જિસ કામ સે પહલે અલ્લાહુ
કી હમ્દ ન કી ગઈ ઔર મુઝ પર દુરૂદ ન પઢા ગયા ઉસ મેં બ-ર-કત
નહીં હોતી.”

(کنز العمال، کتاب الاذکار، ج ۱، ص ۲۷۹، الحديث ۲۵۰۷)

صَلُّوْا عَلٰى الْحَبِيْب! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّدٍ

તમામ મુસલ્માનોં કે લિયે મ-દની ખુશ્ખૂઓં

પન્દરહવીં સદી કી અઝીમ ઇલ્મી વ રૂહાની શખ્સિયત
શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઇસ્લામી
હઝરતે અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર
કાદિરી ર-ઝવી رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْه 1429 હિ. કે અવાખિર મેં કુછ
રોઝ કે લિયે જામિઅતુલ મદીના (ફેઝાને મદીના બાબુલ મદીના
કરાચી) મેં હોને વાલે તખસ્સુસ ફિલ ફિક્હ (ફિક્હ મેં મહારત કા
કોર્સ) કે ત-લબા કી તરબિયત કે લિયે વક્ત લિયા ગયા યુનાન્યે
કઈ રોઝ તક ત-લબા આપ رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْه કી બારગાહ મેં હાઝિર
હોતે રહે, ઇન કો ઇસ્તિફ્તા ઇમ્લા કરવાતે, દૂસરે દિન ત-લબા
જવાબ લિખ કર લાતે, ઉન મેં સે બા'ઝ અપની તહરીરેં અમીરે
અહલે સુન્નत رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْه કો પઢાતે ઔર બા'ઝ સબ કે સામને
પઢ કર સુનાતે, અમીરે અહને સુન્નત رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْه શર-ઈ
ગ-લતિયોં ઔર ઇન્શા પરદાઝી કી ખામિયોં કી તરફ ઉન કો
તવજજોહ દિલાતે, ઇન નિશસ્તોં મેં એક ખુસૂસિયત યેહ ભી થી

કે તસવ્વુફ કે મુ-તઅલ્લિક ભી સુવાલાત વ જવાબાત કી તરકીબ બનાઈ જાતી. બા'ઝ અસાતિઝા, દા'વતે ઇસ્લામી કે દારુલ ઇફ્તા અહલે સુન્નત કે કુછ ઉ-લમા નીઝ દર્સે નિઝામી કે ફારિગુત્તહસીલ તખસ્સુસ ફિલ ફુનૂન કે ત-લબા વગૈરા બડે ઝૌક વ શૌક કે સાથ શિક્ત ફરમાયા કરતે. અન્દાઝે તરબિયત ખુસૂસન અસાતિઝા કે લિયે લાઈકે તકલીદ થા. **سُبْحَانَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ** કિસી પર સખ્તી કરના તો દર કનાર ડાંટ ડપટ ભી નહીં કરતે થે, જવાબ લિખ કર લાને વાલોં, પઢ કર સુનાને વાલોં કી ગ-લતિયોં કી અગર્યે ઇસ્લાહ ફરમાતે તાહમ ખૂબ હૌસલા અફઝાઈ ભી કરતે ઔર અક્સર કોઈ કિતાબ યા કલમ વગૈરા તોહફતન અતા ફરમાતે. ત-લબા કે ઇસ્સાર પર આપ ને બા'ઝ સુવાલાત લિખવા કર ઉન કે જવાબાત ભી લિખવાએ¹, ઇસ દૌરાન અમીરે અહલે સુન્નત **دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْفَائِيَةِ** ને બે શુમાર મ-દની ફૂલ બયાન કિયે જિન્હેં ત-લબા શૌક સે લિખતે રહે. ઉન મેં સે મુન્તખબ શુદા 125 મુ-તફરિક મહકે મહકે મ-દની ફૂલ હસ્બે ઝરૂરત તરમીમ વ ઇઝાફે કે સાથ પેશ કિયે જા રહે હેં, ઇન મેં ઇલ્મે દીન કે ફઝાઈલ, અ-રબી મફૂલે, ઔર રંગ બિરંગે ઇલ્મી શિગૂફે શામિલ હેં ઇન મ-દની ફૂલોં કે અન્દર નેકિયોં કે મુતલાશિયોં, ઇલ્મ દોસ્તોં બલકે સારે હી મુસલ્માનોં કે લિયે તરહ તરહ કી મ-દની ખુશબૂઓં હેં. ઇન મ-દની ફૂલોં મેં જહાં ફતવા લિખને કા તરીકા ફિક્હી જુઝઈયાત કી રોશની મેં બયાન કિયા ગયા હૈ વહીં તસવ્વુફ કા દર્સ ભી નુમાયાં હૈ. મોહલિકાત કા ઇલ્મ સીખને કી અહમિયત

مدینه

1: ઇસ તરહ કે સુવાલાત વ જવાબાત સફહા 92 પર મુલા-હઝા કીજિયે.

ઉજાગર કરને કે સાથ સાથ કઈ મોહલિકાત કી નિશાન દેહી ભી કી ગઈ હૈ. આયાતે કુરઆની કા તરજમા આ'લા હઝરત **شَوْهَرُكَه** કે શોહરએ આફાક તર-જ-મએ કુરઆન “કન્ઝુલ ઈમાન” સે લિખને કી તરગીબ, સાઈલ કો નેકી કી દા'વત પેશ કરને મેં ફતાવા ર-ઝવિયા કા ઉસ્લૂબ અપનાને કા મશ્વરા, અકાબિરીન **رحمة الله المبين عليهم** કે દામન સે લિપટે રહને કી તાકીદ, ઈસ્લામી ભાઈયોં કો દા'વતે ઈસ્લામી કા મ-દની કામ કરને કી તરગીબ ઔર મ-દની માહોલ સે હકીકી મા'નોં મેં વાબસ્તગી કે બયાન ને ઈસ રિસાલે મેં મ-દની કશિશ પૈદા કર દી હૈ. મ-દની ફૂલ નમ્બર 123 ઔર 124 મેં લિખી ગઈ મ-દની ઇલ્તિજા ને આપસ કી ના ચાકિયોં કા ઇલાજ તજવીઝ કર દિયા હૈ. અગર હમ ઈન મ-દની ફૂલોં કો અપને દિલ કે મ-દની ગુલદસ્તે મેં સજાને મેં કામ્યાબ હો જાએ તો **إِنَّ اللَّهَ غَوَّضَ** હમારા પૂરા વુજૂદ મુઅત્તર હો જાએગા ઔર યેહ મુઆશરા ઇલ્મ વ અમલ કી ઈન ખુશબૂઓં સે મહક ઉઠેગા.

“તઝકિરએ અમીરે અહલે સુન્નત” કી અબ તક 4 કિસ્તેં શાએઅ હો ચુકી હેં, પાંચવીં કિસ્ત “ઈલ્મો હિક્મત કે 125 મ-દની ફૂલ” કે નામ સે પેશ કી જા રહી હૈ. અલ્લાહ **عَزَّوَجَلَّ** હમેં “અપની ઔર સારી દુન્યા કે લોગોં કી ઈસ્લાહ કી કોશિશ” કે લિયે મ-દની ઈન્આમાત કે મુતાબિક અમલ ઔર મ-દની કાફિલોં કા મુસાફિર બનતે રહને કી તૌફીક અતા ફરમાએ. **إِذْ آمَنَتْ بَرَكَاتُهُمْ إِنْعَايَهُ**

શો'બએ અમીરે અહલે સુન્નત (નંબર 1)

મજલિસે અલ મદી-નતુલ ઇલ્મિયા (દા'વતે ઈસ્લામી)

11, શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ સિ. 1431 હિ. બ મુતાબિક 24 જુલાઈ સિ. 2010 ઈ.

સરકારે મદીના ﷺ કી મીરાસ

હઝરતે સય્યિદુના અબૂ હુરૈરા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ એક મર્તબા બાઝાર મેં તશરીફ લે ગએ ઓર બાઝાર કે લોગોં સે કહા : તુમ લોગ યહાં પર હો ! ઓર મસ્જિદ મેં તાજદારે મદીના صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી મીરાસ તક્સીમ હો રહી હૈ. યેહ સુન કર લોગ બાઝાર છોડ કર મસ્જિદ કી તરફ ગએ ઓર વાપસ આ કર હઝરતે સય્યિદુના અબૂ હુરૈરા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ સે કહા કે હમ ને મીરાસ તક્સીમ હોતે તો દેખા નહીં, આપ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ને ફરમાયા કે ફિર તુમ લોગોં ને ક્યા દેખા ? ઉન લોગોં ને બયાન કિયા કે હમ ને એક ગુરૌહ દેખા જો અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે ઝિક્ક ઓર તિલાવતે કલામે પાક મેં મસરૂફ હૈ ઓર ઇલ્મે દીન કી તા'લીમ મેં મસરૂફ હૈ, હઝરતે સય્યિદુના અબૂ હુરૈરા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ને ફરમાયા : “સરકારે મદીના صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી યેહી તો મીરાસ હૈ.”

(مَجْمَعُ الرِّوَايَات ج ١ ص ٣٣١ حديث ٥٠٥)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّد

**“બિસ્મિલ્લાહ” કે સાત હુરૂફ કી નિસ્બત સે
ઇલ્મે દીન કી ફઝીલત પર મુશ્તમિલ 7**

ફરામીને મુસ્તાફા ﷺ

(1) અઝીમ ને'મત

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ જિસ કે સાથ ભલાઈ કા ઇરાદા ફરમાતા હૈ
ઉસે દીન કી સમઝ બૂઝ અતા ફરમાતા હૈ. (صَحِيحُ بُخَارِي ج ١ ص ٤٣ حديث ٧١)

(2) ગુનાહોં કી મુઆફી

જો બન્દા ઇસ્મ કી જુસ્ત-જૂ મેં જૂતે, મોઝે યા કપડે પહનતા હૈ તો અપને ઘર કી ચૌખટ સે નિકલતે હી ઉસ કે ગુનાહ મુઆફ કર દિયે જાતે હૈ. (طبرانی اوسط، باب الميم، الحديث ٥٧٢٢، ج ٤ ص ٢٠٤)

(3) લૌટને તક રાહે ખુદા મેં

જો ઇસ્મ કી તલાશ મેં નિકલતા હૈ વોહ વાપસ લૌટને તક અલ્લાહ ﷻ કી રાહ મેં હોતા હૈ.

(جامع ترمذی، کتاب العلم، الحديث ٢٦٥٦، ج ٤، ص ٢٩٤)

(4) રાહે ઇસ્મ મેં ઇન્તિકાલ કરને વાલા શહીદ હૈ

ઇસ્મ કા એક બાબ જિસે આદમી સીખતા હૈ મેરે નઝદીક હઝાર રફૂઅત નફલ પઢને સે ઝિયાદા પસન્દીદા હૈ ઔર જબ કિસી તાલિબુલ ઇસ્મ કો ઇસ્મ હાસિલ કરતે હુએ મૌત આ જાએ તો વોહ શહીદ હૈ. (الترغيب والترهيب، کتاب العلم، رقم ١٦، ج ١، ص ٥٤)

(5) અચ્છી નિય્યત સે સીખના સિખાના

જો મેરી ઇસ મસ્જિદ મેં સિર્ફ ભલાઈ કી બાત સીખને યા સિખાને કે લિયે આયા તો વોહ અલ્લાહ ﷻ કી રાહ મેં જિહાદ કરને વાલે કી તરહ હૈ ઔર જો કિસી ઔર નિય્યત સે આયા તો વોહ ગૈર કે માલ પર નઝર રખને વાલે કી તરહ હૈ.

(سنن ابن ماجه، کتاب العلم، باب فضل العلماء، الحديث ٢٢٧، ج ١، ص ١٤٩)

(6) અચ્છી તરહ યાદ કર કે સિખાને કી ફઝીલત

જો કોઈ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે ફરાઈઝ સે મુ-તઅલ્લિક એક યા દો યા ત્રીન યા ચાર યા પાંચ કલિમાત સીખે ઓર ઉસે અચ્છી તરહ યાદ કર લે ઓર ફિર લોગોં કો સિખાએ તો વોહ જન્નત મેં ઝરૂર દાખિલ હોગા. હઝરતે સચ્ચિદુના અબૂ હુરૈરા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ફરમાતે હેં : “મૈં રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ સે યેહ બાત સુનને કે બા’દ કોઈ હદીસ નહીં ભૂલા.”

(الترغيب والترهيب، كتاب العلم، الترغيب في العلم الخ، رقم ٢٠، ج ١، ص ٥٤)

(7) હઝાર રફ્અતોં સે બેહતર અમલ

તુમ્હારા કિસી કો કિતાબુલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કી એક આયત સિખાને કે લિયે જાના તુમ્હારે લિયે સો રફ્અતેં અદા કરને સે બેહતર હૈ ઓર તુમ્હારા કિસી કો ઈલ્મ કા એક બાબ સિખાને કે લિયે જાના ખ્વાહ ઈસ પર અમલ કિયા જાએ યા ન કિયા જાએ તુમ્હારે લિયે હઝાર રફ્અતેં અદા કરને સે બેહતર હૈ.

(سنن ابن ماجه، كتاب السنة، الحديث ٢١٩، ج ١، ص ١٤٢)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّد

હઝરતે સચ્ચિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ

رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا કા દાનિશ મન્દાના ફૈસલા

હઝરતે સચ્ચિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا ફરમાતે હેં : “જબ રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા વિસાલે (ઝાહિરી) હુવા તો ઉસ વક્ત મૈં કમસિન થા. મૈં ને અપને એક હમ ઉમ્ર અન્સારી સે કહા : “યલો અસ્હાબે રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

સે ઇલ્મ હાસિલ કર લેં, ક્યૂંકે અભી વોહ બહુત હેં.” વોહ અન્સારી કહને લગે : “ઈબ્ને અબ્બાસ ! ઇતને સહાબિયોં કી મૌજૂદગી મેં લોગોં કો ભલા તુમ્હારી ક્યા ઝરૂરત પડેગી ?” યુનાન્યે મેં અકેલા હી ઇલ્મ હાસિલ કરને મેં લગ ગયા. બારહા ઐસા હુવા કે મુઝે પતા ચલતા કે ફુલાં સહાબી رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ કે પાસ ફુલાં હદીસ હૈ મેં ઉન કે ઘર દૌડા જાતા. અગર વોહ કેલૂલે મેં (યા’ની આરામ કર રહે) હોતે તો મેં અપની ચાદર કા તકિયા બના કર ઉન કે દરવાઝે પર પડા રહતા, ગર્મ હવા મેરે ચેહરે કો ઝુલસાતી રહતી. જબ વોહ સહાબી رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ બાહર આતે ઔર મુઝે ઇસ હાલ મેં પાતે તો મુ-તઅસ્સિર હો કર કહતે : “રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે ચચા કે બેટે ! આપ ક્યા ચાહતે હેં ? મેં કહતા : “સુના હૈ આપ રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી ફુલાં હદીસ રિવાયત કરતે હેં, ઉસી કી તલબ મેં હાઝિર હુવા હૂં.” વોહ કહતે : “આપ ને કિસી કો ભેજ કર મુઝે બુલવા લિયા હોતા.” મેં જવાબ દેતા : “નહીં, ઇસ કામ કે લિયે ખુદ મુઝે હી આના ચાહિયે થા.” ઇસ કે બા’દ ચેહ હુવા કે જબ અસ્હાબે રસૂલ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ દુન્યા સે રુખ્સત હો ગએ તો વોહી અન્સારી જબ દેખતે કે લોગોં કો મેરી કેસી ઝરૂરત હૈ તો હસરત સે કહતે : “ઈબ્ને અબ્બાસ ! તુમ મુઝ સે ઝિયાદા અકલ મન્દ થે.

(سُنُّنُ الدَّارِمِيِّ ج ١ ص ١٥٠ حديث ٥٧٠)

અલ્લાહ ઈઝ્જલ્ કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી મઝિરત હો

اٰمِيْن بِجَاہِ النَّبِيِّ الْاَمِيْن صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

صَلُّوْا عَلَيَّ الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيَّ مُحَمَّد

શોકે ફારૂકી

હઝરતે સય્યિદુના ફારૂકે આ'ઝમ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ફરમાતે હું કે મેં ઔર મેરા એક અન્સારી પડોસી બનૂ ઉમય્યા બિન ઝૈદ (કે મહલ્લે) મેં રહતે થે જો મદીનએ પાક કી બુલન્દી પર થા, હમ બારી બારી સરકારે વાલા તબાર, શફીએ રોઝે શુમાર, હબીબે પરવર્દ ગાર صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી બારગાહ મેં હાઝિર હોતે થે એક દિન વોહ મદીનએ મુનવ્વરહ જાતે ઔર વાપસ આ કર ઉસ દિન કી વહ્ય કા હાલ મુઝ કો બતા દેતે ઔર એક દિન મેં જાતા ઔર આ કર ઉસ દિન કી વહ્ય કી ખબર કા હાલ ઉન કો બતલાતા.

(صَحِيحُ بُخَارِي ج ١ ص ٥٠ حديث ٨٩)

અલ્લાહ કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી મઝિરત હો

اٰمِيْن بِجَاهِ النَّبِيِّ الْاَمِيْن صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

صَلُّوْا عَلَيَّ الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلٰى مُحَمَّد

બુઢાપે મેં ઇલ્મ હાસિલ કરને કી ફઝીલત

હઝરતે સય્યિદુના કબીસા બિન મુખારિક رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ફરમાતે હું કે મેં નૂર કે પૈકર, તમામ નબિયોં કે સરવર, દો જહાં કે તાજવર, સુલ્તાને બહુરો બર صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી બારગાહે અન્વર મેં હાઝિર હુવા તો આપ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ને મુઝ સે ફરમાયા : “ઐ કબીસા ! કેસે આએ ? મેં ને અર્ઝ કી : “મેરી ઉમ્ર ઝિયાદા હો ગઈ ઔર હઙિયાં નર્મ પડ ગઈ હેં, મેં આપ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી ખિદમત મેં ઇસ લિયે હાઝિર હુવા હું કે આપ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآલِهِ وَسَلَّمَ મુઝે કોઈ ઐસી ચીઝ સિખાએ જો મેરે લિયે મુફીદ હો.” તો આપ

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ने फ़रमाया : “ओ कबीसा ! तुम जिस पथर या दरफ्त के करीब से भी गुज़रे उस ने तुम्हारे लिये इस्तिस्फ़ार किया.”
(مسند امام احمد، الحديث ٢٠٦٢٥، ج ٧، ص ٣٥٢)

ઇલ્મ કી જુસ્ત-જૂ ભી જિહાદ હી હૈ

હજરતે સય્યિદુના અબૂ દરદા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ફરમાતે હૈ :
“ઇલ્મ કા એક મસ્અલા સીખના મેરે નઝદીક પૂરી રાત કિયામ કરને સે ઝિયાદા પસન્દીદા હૈ.” મઝીદ ફરમાતે હૈ : “જો યેહ કહે કે ઇલ્મ કી જુસ્ત-જૂ મેં રહના જિહાદ નહીં ઉસ કી રાય ઔર અકલ નાકિસ હૈ.”
(المتجر الرابع في ثواب العمل الصالح، ص ٢٢)

ઝિન્દગી કે આખિરી લઘાત મેં ભી ઇલ્મ હાસિલ કિયા

સરકારે દો આલમ, નૂરે મુજસસમ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ એક સહાબી رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ સે મહૂવે ગુફત-ગૂ થે કે આપ પર વહ્ય આઈ કે ઇસ સહાબી કી ઝિન્દગી કી એક સાઅત¹ બાકી રહ ગઈ

1: હજરતે અલ્લામા બદરુદ્દીન ઐની عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈ : “સાઅત વક્ત કે એક મખસૂસ હિસ્સે કા નામ હૈ અલબત્તા ઔર મા’ના ભી મુરાદ હો સકતે હૈ
(1) ડબલ બારહ ઘન્ટોં મેં સે કોઈ એક ઘન્ટા (2) મજાઝન વક્ત કા ગૈર મુઅય્યન હિસ્સા (3) મૌજૂદા વક્ત.” (شرح سنن أبي داود، ج ٤، ص ٣٦٣)
હજરતે અલ્લામા અલાઉદ્દીન હસ્કફી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈ “કુ-કહા કે ઉર્ફ મેં સાઅત સે મુરાદ વક્ત કા એક હિસ્સા હોતા હૈ ન કે ડબલ બારહ ઘન્ટોં મેં સે કોઈ એક ઘન્ટા.”

(الدر المختار مع ردالمحتار، ج ٣، ص ٤٩٩)

હૈ. યેહ વક્ત અસ્સર કા થા. રહમતે આલમ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને જબ યેહ બાત ઉસ સહાબી رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ કો બતાઈ તો ઉન્હોં ને મુઝ્તારિબ હો કર ઇલ્તિજા કી : “યા રસૂલલ્લાહ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ! મુઝે ઐસે અમલ કે બારે મેં બતાઈયે જો ઇસ વક્ત મેરે લિયે સબ સે બેહતર હો.” તો આપ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰલِہٖ وَسَلَّم ને ફરમાયા : “ઇલ્મો દીન સીખને મેં મશગૂલ હો જાઓ.” યુનાન્થે વોહ સહાબી رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઇલ્મ સીખને મેં મશગૂલ હો ગએ ઔર મગરિબ સે પહલે હી ઉન કા ઇન્તિકાલ હો ગયા. રાવી ફરમાતે હેં કે અગર ઇલ્મ સે અફઝલ કોઈ શૈ હોતી તો રસૂલે મકબૂલ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ઉસી કા હુકમ ઇશાદિ ફરમાતે.

(તફસીર કબીર, જ ૧, વ ૧૦૬)

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી મઝિરત હો

أَمِينٌ بِجَاهِ النَّبِيِّ الْأَمِينِ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْ مُحَمَّد

સમઝદાર માં

હઝરતે સય્યિદુના ઇમામ માલિક બિન અનસ ઔર હઝરતે સય્યિદુના હસન બસરી رَحْمَةُ اللہِ تَعَالٰی عَلَیْہِمَا જેસી જલીલુલ કદ્ર હસ્તિયોં કે ઉસ્તાઝે મોહતરમ હઝરતે સય્યિદુના રબીઆ બિન અબૂ અબ્દુર્રહમાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللہِ الْمَنَّان અભી અપની વાલિદા કે શિકમે મુબારક મેં હી થે કે ઉન કે વાલિદ હઝરતે સય્યિદુના અબૂ અબ્દુર્રહમાન

ફરૂખ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ બનૂ ઉમય્યા કે દૌરે ખિદમત મેં સરહદોં કી હિફાઝત કે લિયે જિહાદ કી ગરઝ સે ખુરાસાન ચલે ગએ. ચલતે વક્ત આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ અપની ઝૌજા કે પાસ તીસ (30) હઝાર દીનાર છોડ કર ગએ. 27 સાલ કે બા'દ આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ વાપસ મદીનએ મુનવ્વરહ إِذَا هَاجَرْنَا شَرَفًا وَتَعْظِيمًا આએ તો આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કે હાથ મેં નેઝા થા ઔર આપ ઘોડે પર સુવાર થે. ઘર પહોંચ કર ઘોડે સે ઉતરે ઔર નેઝે સે દરવાઝા અન્દર ધકેલા તો હઝરતે સય્યિદુના રબીઆ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ફૌરન બાહર નિકલે. જૈસે હી ઉન્હોં ને એક મુસલ્લહ શખ્સ કો દેખા તો બડે ગઝબ નાક અન્દાઝ મેં બોલે : “ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે બન્દે ! ક્યા તૂ મેરે ઘર પર હમ્લા કરના ચાહતા હૈ ?” હઝરતે સય્યિદુના ફરૂખ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને ફરમાયા : “નહીં ! મગર તુમ યેહ બતાઓ કે તુમ્હેં મેરે ઘર મેં દાખિલ હોને કી જુરઅત કેસે હુઈ.” ફિર દોનોં મેં તલ્ખ કલામી હોને લગી. કરીબ થા કે દોનોં દસ્ત વ ગરીબાન હો જાતે લેકિન હમસાએ બીચ મેં આ ગએ ઔર લડાઈ ન હુઈ. જબ હઝરતે સય્યિદુના માલિક બિન અનસ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ઔર દૂસરે બુઝુર્ગ હઝરાત કો ખબર હુઈ તો વોહ ફૌરન ચલે આએ. લોગ ઉન્હેં દેખ કર ખામોશ હો ગએ. હઝરતે સય્યિદુના રબીઆ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને ઉસ શખ્સ સે કહા : “ખુદા عَزَّوَجَلَّ કી કસમ ! મેં ઉસ વક્ત તક તુમ્હેં ન છોડૂંગા જબ તક તુમ્હેં સુલ્તાન (યા'ની બાદશાહે ઇસ્લામ)

કે પાસ ન લે જાગીં.” હઝરતે સય્યિદુના ફરૂખ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને કહા : “ખુદા عَزَّوَجَلَّ કી કસમ ! મેં ભી તુજે સુલ્તાન કે પાસ લે જાએ બિગૈર ન છોડૂંગા, એક તો તુમ મેરે ઘર મેં બિલા ઇજાઝત દાખિલ હુએ ઔર ફિર મુઝી સે ઝગડ રહે હો.” હઝરતે સય્યિદુના માલિક બિન અનસ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ હઝરતે અબૂ અબ્દુર્રહમાન ફરૂખ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કો નિહાયત નરમી સે સમજાને લગે કે બડે મિયાં ! અગર આપ કો ઠહરના હી મક્સૂદ હૈ તો કિસી ઔર મકાન મેં ઠહર જાઈયે. આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને ફરમાયા : “મેરા નામ ફરૂખ હૈ ઔર યેહ મેરા હી ઘર હૈ.” યેહ સુન કર આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કી ઝૌજએ મોહતરમા જો દરવાઝે કે પીછે સારી ગુફ્ત-ગૂ સુન રહી થીં, ફરમાને લગીં : “યેહ મેરે શોહર હૈં ઔર રબીઆ ઇન્હીં કે બેટે હૈં.” યેહ સુન કર દોનોં બાપ બેટે ગલે મિલે ઔર ઉન કી આંખોં સે ખુશી કે આંસૂ છલક પડે. હઝરતે સય્યિદુના અબૂ અબ્દુર્રહમાન ફરૂખ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ખુશી ખુશી ઘર મેં દાખિલ હુએ. જબ ઇત્મીનાન સે બૈઠ ગએ તો કુદ્ર દેર બા'દ ઉન કો વોહ તીસ હઝાર અશરફિયાં યાદ આઈ જો જિહાદ કે લિયે રવાનગી કે વક્ત બીવી કો સોંપ ગએ થે. યુનાન્યે બીવી સે પૂછા કે મેરી અમાનત કહાં હૈ ? સમઝદાર બીવી ને અર્ઝ કી : “મેં ને ઉન્હેં સંભાલ છોડા હૈ.” હઝરતે સય્યિદુના રબીઆ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ઇસ દૌરાન મસ્જિદે ન-બવી શરીફ صَلَاةُ وَالسَّلَام પહોંચ કર અપને હલકએ દર્સ

મેં બેઠ ચુકે થે ઓર તલામિઝા કા એક હુજૂમ જિસ મેં ઇમામે માલિક ઓર ખ્વાજા હસન બસરી رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِمَا જેસે લોગ શામિલ થે શૈખ કો ઘૈરે હુએ થા. હઝરતે સય્યિદુના ફરૂખ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ નમાઝ પઢને કે લિયે મસ્જિદે ન-બવી શરીફ મેં ગએ તો યેહ મન્ઝર દેખા કે એક હલ્કા લગા હુવા હૈ ઓર લોગ બડે અદબ વ તવજજોહ સે ઇલ્મે દીન સીખ રહે હૈં ઓર એક ખૂબ રૂ નૌ જવાન ઉન્હેં દર્સ દે રહા હૈ. આપ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ કરીબ ગએ તો લોગોં ને આપ કે લિયે જગહ કુશાદા કી. હઝરતે સય્યિદુના રબીઆ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ સર ઝુકાએ હુએ બૈઠે થે. ઇસ લિયે આપ કે વાલિદે મોહતરમ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ ઉન્હેં પહચાન નહીં સકે, ઓર હાઝિરીન સે પૂછા : “ઇલ્મ કે મોતી લુટાને વાલે યેહ “શૈખુલ હદીસ” કૌન હૈં ? લોગોં ને બતાયા : “યેહ રબીઆ બિન અબૂ અબ્દુરહમાન હૈં.” યેહ સુન કર ફર્તે મુસર્રત મેં ઉન કી ઝબાન સે યેહ જુમ્લા નિકલા કે “لَقَدْ رَفَعَ اللهُ ابْنِي يَكِينَن اَهْلَآهُ رَجُلُ عَزِيزٍ نَبِيٍّ” બેટે કો બડા અઝીમ મર્તબા અતા ફરમાયા હૈ ! ફિર ખુશી ખુશી ઝૌજા કે પાસ આએ ઓર ફરમાયા : “ મેં ને તુમ્હારે લખ્તે જિગર કો આજ એસે અઝીમ મર્તબે પર ફાઈઝ દેખા કે ઇસ સે પહલે મેં ને કિસી ઇલ્મ વાલે કો એસે મર્તબે પર નહીં દેખા.” ઝૌજાએ મોહતરમા ને પૂછા : “આપ કો અપને તીસ હઝાર દીનાર ચાહિયેં યા અપને બેટે કી યેહ અ-ઝમત વ રિફ્અત. આપ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ

ને ઇશાદિ ફરમાયા : “ખુદા عَزَّوَجَلَّ કી કસમ ! મુઝે અપને નૂરે નઝર કી શાન દિરહમો દીનાર સે ઝિયાદા પસન્દ હૈ.” વોહ કહને લર્ગી : “મેં ને વોહ સારા માલ આપ કે બેટે કી તા’લીમ વ તરબિયત પર ખર્ચ કર દિયા હૈ.” યેહ સુન કર આપ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ ને ઝિન્દા દિલી સે ફરમાયા : “ખુદા عَزَّوَجَلَّ કી કસમ ! તુમ ને ઉસ માલ કો ઝાએઝ નહીં કિયા હૈ.” (તારિખ બગદાદ ૮, ص ૬૨૧)

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કી ઉન પર રહમત હો ઓર ઉન કે સદકે હમારી મફિરત હો

اٰمِيْن بِجَاهِ النَّبِيِّ الْاَمِيْن صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

صَلُّوْا عَلٰى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

હઝરતે સચ્ચિ-દતુના ઉમ્મે રબીઆ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْهَا કે ઇસ્મી ઝૌક સે વોહ ઇસ્લામી બહનેં સબક સીખેં જો અપને બચ્ચોં કી દુન્યાવી તા’લીમ પર તો ખૂબ ખર્ચ કરતી હેં, ઉન કી અ-દમે દિલચસ્પી પર અપના દિલ જલાતી હેં મગર દીની તા’લીમ વ તરબિયત કી તરફ કોઈ તવજજોહ નહીં દેતીં, ફિર જબ પેન્ટ કોટ મેં કસા કસાયા બેટા યા ફેશન ઝદા બેટી માં સે ઝબાન દરાઝી કરતી હૈ તો સર પર હાથ રખ કર રોતી હેં કે મેરી હી ઔલાદ મેરે કાબૂ મેં નહીં, એસી માએ ઠન્ડે દિલ સે ગૌર કરેં કે ઉન કો ઇસ હાલ તક પહૂંચાને મેં ઉન કા અપના કિરદાર કિતના હૈ ? અગર ઔલાદ કી સુન્નત કે મુતાબિક તરબિયત કી હોતી તો શાયદ આજ યેહ દિન ન દેખને પડતે,

દેખે હૈં યેહ દિન અપની હી ગફલત કી બદૌલત

સચ હૈ કે ખુરે કામ કા અજ્જમ ખુરા હૈ

صَلُّوْا عَلٰى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

આમીરે આઠલે સુન્નાત وَأَمَّا بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَةِ કે આતા કદર્ ઈલ્મો હિકમત કે 125 મ-દની ફૂલ બા વુઝૂ રહિયે

﴿1﴾ મેરે આકા આ'લા હઝરત, ઈમામે અહલે સુન્નત, મૌલાના શાહ ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ લિખતે હૈં : હમેશા બા વુઝૂ રહના મુસ્તહબ હૈ. (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 1, સ. 702) મીઠે મીઠે ઈસ્લામી ભાઈયો ! આપ ભી અચ્છી અચ્છી નિયતોં કે સાથ બા વુઝૂ રહને કી આદત બના લીજિયે.

ઈસ્તિક્કાત લિખને કા ઉસ્લૂબ

﴿2﴾ સુવાલ સે પહલે સુખર્ષી (HEADING) લગાઈયે, સુખર્ષી જિસ કદર મુખ્તસર ઔર જલી હુઝૂર મેં હોગી ઉસી કદર હુસ્ન પૈદા હોગા. મ-સલન : વુઝૂ મેં મિસ્વાક કા મસ્અલા

﴿3﴾ સુવાલ લિખને કી ઈખ્તિદા ઈસ તરહ કીજિયે : કયા ફરમાતે હૈં ઉ-લમાએ દીન વ મુફ્તિયાને શર-એ મતીન (كَتَرَفَهُمُ اللَّهُ السَّيِّئِينَ) ઈસ મસ્અલે મેં કે.....: (યહાં સાઈલ કા સુવાલ નકલ કર દીજિયે.)

﴿4﴾ સુવાલ કી ઈબારત કે ઈખ્તિતામ પર ઝરૂરતન સુવાલિયા નિશાન (?) લગાઈયે.

સાઈલ પર શફકત કીજિયે

﴿5﴾ જબ કોઈ સાઈલ આપ કે પાસ અપના સુવાલ લાએ તો ઉસ કી બાત કો ગૌર સે સુનિયે. અગર વોહ અપની બાત સહીહ તરીકે સે બયાન ન કર પાએ તો ઉસે શરમિન્દા કરને ઔર સખ્ત વ સુસ્ત કહને કે બજાએ સબ્ર કર કે સવાબ કમાઈયે ઔર સરાપા

શફકત બન કર ઉસ કી મુરાદ કો સમજાને કી કોશિશ કીજિયે. ફી ઝમાના હાલાત ના ગુફતા બિહ હેં, અવામ મેં દીની મસાઈલ સીખને કા રુજહાન પહલે હી કમ હૈ અગર આપ ડાંટ પિલા કર, તન્જ કે તીર બરસા કર ઉસ કા દિલ છલની કરેંગે તો કવી ઇમ્કાન હૈ કે શૈતાન ઉસે આપ સે ઐસા બદઝન કર દે કે ફિર વોહ કભી આપ કે પાસ આને કી હિમ્મત હી ન કર સકે ઔર હસ્બે સાબિક જહાલત કે સમુન્દર મેં ગોતાઝન રહે. ઇસ લિયે નરમી, નરમી ઔર સિર્ફ નરમી હી સે કામ લીજિયે, હમારે મીઠે મીઠે આકા **صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** ને કભી ભી કિસી મુસલ્માન કા દિલ ન દુખાયા, ન કિસી પર તન્જ કિયા, ન કિસી કા મઝાક ઉડાયા, ન કિસી કો ધુત્કારા, ન કભી કિસી કી બે ઇઝ્ઝતી કી, બસ હર એક કો સીને સે લગાયા, બલ્કે

લગાતે હૈં ઉસ કો ભી સીને સે આકા

જો હોતા નહીં મુંહ લગાતે કે કાબિલ

“12 દારુલ ઇફતા” કાઈમ કરને કા હદફ

બહુત અસાં કબલ કિસી દીની મદ્રસે સે વાબસ્તા ઇસ્લામી ભાઈ ને મુઝે બતાયા કે “હમારે યહાં જબ કોઈ કમ પઢા લિખા સાઈલ મસ્અલા દરયાફત કરને કે લિયે આતા હૈ તો બસા અવકાત અન્દાઝે બયાન યા તર્જે તહરીર પર ઉસે ખૂબ ઝાડ પિલાઈ જાતી હૈ, મ-સલન કહા જાતા હૈ : કહાં પઢે હો ! આપ કો ઉર્દૂ મેં સુવાલ લિખને કા ભી ઢંગ નહીં મા’લૂમ ! વગૈરા, ઇસ તરહ લોગ બદઝન હો કર ચલે જાતે હેં, ઉન કી પરવાહ નહીં કી જાતી, કભી મેં દેખ લેતા હૂં તો ઐસોં કો સંભાલને કી સમ્મ્ય કરતા હૂં.” યેહ બાતેં સુન કર મેરે (યા’ની સગે મદીના કે) દિલ પર ચોટ લગી ઔર મેરે મુંહ સે નિકલા “**إِنَّ شَاءَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ** હમ 12 દારુલ ઇફતા ખોલેંગે”

અબ જબ કે દા'વતે ઈસ્લામી કા નન્હા સા પૌદા કદ આવર સાયાદાર દરખ્ત બન ચુકા હૈ, ઈસ કે મ-દની કામોં કે લિયે જહાં દીગર મજલિસ બનાઈ ગઈ **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ** વહીં મજલિસે ઈફતા ભી વુજૂદ મેં આ ચુકી હૈ ઔર તા દમે તહરીર “દા'વતે ઈસ્લામી” બાબુલ મદીના કરાચી સમેત પાકિસ્તાન કે મુખતલિફ શહરોં મેં **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ** 9 દારુલ ઈફતા ખોલ ચુકી હૈ. મઝીદ પેશ રફત જારી હૈ.

અલ્લાહ કરમ ઐસા કરે તુજ પે જહાં મેં
ઐ દા'વતે ઈસ્લામી તેરી ધૂમ મચી હો
ફતવા લિખને કા મોહતાત તરીકા

﴿6﴾ આજ કલ કમ્પ્યૂટર કા દૌર હૈ ઔર ઈસ મેં કાફી સહૂલતેં ભી હૈં. કમ્પોઝ શુદ્ધ ફતવા જારી કરને યા મેઈલ કરને મેં ઈલ્હાક કે ઝરીએ ખિયાનત કા સખ્ત અન્દેશા રહતા હૈ. મ-સલન આપ ને કમ્પોઝ કિયા : “તલાક હો ગઈ” મગર સાઈલ ને અપના ઘર બચાને કે લિયે કમ્પ્યૂટર કે ઝરીએ કર દિયા : “તલાક ન હુઈ” ફિર ઈસ તરહ જો મસાઈલ ખડે હો સકતે હૈં વોહ હર ઝી શુઊર સમઝ સકતા હૈ. ફતવા લિખને કા એક મોહતાત તરીકા તો યેહ સમઝ મેં આતા હૈ કે કાગઝ કા ટુકડા સિફ હસબે ઝરૂરત હો, ઈસ પર કલમ સે બિલ્કુલ કરીબ કરીબ અલ્ફાઝ લિખે ઔર વોહ ભી ઈસ તરહ કે કાગઝ કે ચારોં તરફ બિલ્કુલ હાશિયા ન છોડે, ન હી કોઈ સતર ખાલી છોડે ફિર મોહર યા દસ્ત-ખત કી ઈસ તરહ તરકીબ કરે કે મઝીદ ઈઝાફે કી ગુન્જાઈશ ન રહે. ફતવે કી એક નક્લ યા ફોટો કોપી અપને પાસ મહફૂઝ રખિયે તાકે બ વક્તે ઝરૂરત કામ આ સકે. કમ્પોઝ શુદ્ધ ફતવા જારી કરને મેં શરઅન

હરજ નહીં, ગુનાહ ખાઈન કે સર પર હોગા. તાહમ જિન મેં દુશ્મન કી તરફ સે ઈલ્લાકાત કર કે દીન કો નુક્સાનાત પહોંચા જાને કે ખતરાત હોં એસે નાઝુક ફતાવા કલમ સે લિખ લેને ચાહિએ કે ઈસ સે અગર્યે અન્દેશે ખત્મ નહીં હોંગે મગર કમ ઝરૂર હો જાએંગે.

﴿7﴾ વોટર પ્રૂફ કલમ મ-સલન બોલ પોઈન્ટ સે લિખને કી આદત બનાઈયે વરના તહરીર પર પાની ગિર જાને કી સૂરત મેં આપ કો બહુત બહુત બહુત સદમા હોગા. હાસિલે મુતા-લઆ યા કિસી ભી અહમ મઝમૂન કો લિખતે વક્ત ભી યેહ એહતિયાત કામ દેગી. *إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ*

પહલે સુવાલ સમઝિયે ફિર જવાબ લિખિયે

﴿8﴾ સુવાલ કો અવ્વલ તા આખિર સમઝ કર પઢિયે કે સાઈલ ક્યા પૂછના ચાહતા હૈ, સરસરી તૌર પર યા અધૂરા સુવાલ પઢ કર જવાબ લિખને કા આગાઝ કર દેના ઝિયાએ વક્ત કા સબબ બન સકતા હૈ ક્યૂંકે એન મુમ્કિન હૈ કે સુવાલ મેં કુછ પૂછા ગયા હો, આપ કા જવાબ કુછ ઔર હો !

﴿9﴾ અગર સુવાલ મેં કોઈ બાત વઝાહત તલબ હો યા કિસી તરહ કા ઈબ્દામ હો તો હસ્બે ઝરૂરત સાઈલ સે પૂછ લીજિયે.

﴿10﴾ બસા અવકાત સુવાલ બહુત તવીલ હોતા હૈ ઔર લમ્બે ચૌડે સુવાલ મેં કહાં ફિક્કહી હુકમ પૂછા ગયા હૈ યેહ સમઝના અસ્લ કમાલ હૈ. લિહાઝા સુવાલ પઢ કર સબ સે પહલે આપ યેહ તઅય્યુન કર લીજિયે કે આપ ને કિસ હિસ્સે કા જવાબ લિખના હૈ, ફિર ઉસ હિસ્સે કા જવાબ લિખિયે.

﴿11﴾ સુવાલ આસાન લગે યા મુશ્કિલ ! યક્સાં તવજ્જોહ સે જવાબ લિખિયે. કિસી સુવાલ કો આસાન સમઝ કર ગૌરો ખૌઝ કિયે

બિગૈર જલ્દ બાઝી મેં લિખને સે ગ-લતી કા ઇમ્કાન બઢ જાતા હૈ.

﴿12﴾ બા'ઝ સુવાલાત બઢીહી (યા'ની બહુત વાઝેહ ઔર આસાન) હોતે હૈં, ઉન કા જવાબ આપ કો પહલે સે આતા હોગા લેકિન બહુત સારે સુવાલાત એસે ભી હોંગે જિન કા જવાબ આપ કો તલાશ કરના પડેગા. એસે મેં ખાલિયુઝ્ઝેહ્ન હો કર (યા'ની “હાં” યા “ના” કા તસવ્વુર ઝેહ્ન મેં જમાએ બિગૈર) જવાબ તલાશ કીજિયે. અગર આપ ને ઇબ્તિદા હી સે એક હત્મી મૌકિફ ઝેહ્ન મેં બિઠા લિયા ફિર જવાબ તલાશ કિયા તો હો સકતા હૈ કે જિન ઇબારાત સે કવી ઇસ્તિદ્લાલ હો સકતા થા વોહ આપ કે સામને સે ગુઝર જાએ મગર આપ તવજ્જોહ ન કર પાએ ક્યૂંકે આપ તો પહલે હી ઝેહ્ન બના ચુકે થે કે મુઝે ઇસ સુવાલ કા જવાબ “ન” મેં દેના હૈ ફિર આપ કી સારી તવજ્જોહ નફી કી તરફ રહેગી, ઇસ્બાત કે દલાઈલ આપ કી નઝરોં સે ઓઝલ હો જાએંગે. યેહ બાત યાદ રખિયે કે કિસી ભી ઇલ્મી તહકીક પર કામ કી ઇબ્તિદા અંધેરે સે હોતી હૈ ઔર ઇખ્તિતામ ઉજાલે ઔર રોશની મેં હોતા હૈ, લિહાઝા ખાલિયુઝ્ઝેહ્ન હો કર તહકીક શુરૂઅ કી જાએ ઔર દલાઈલ જિસ મૌકિફ કી તાઈદ કરેં ઉસે લિખ કર અસાતિઝા કી બારગાહ મેં પેશ કર દીજિયે. ઇસ કા ફેસલા વોહ કરેંગે કે આપ કા જવાબ દુરુસ્ત હૈ યા ગલત.

﴿13﴾ અગર સાઈલ ને એક સે ઝિયાદા સુવાલાત પૂછે હોં તો જિસ તરતીબ સે સુવાલાત હોં, ઉસી તરતીબ સે જવાબાત લિખિયે ઔર સાઈલ કો તશવીશ મેં મુબ્તલા હોને સે બચાઈયે. બેહતર યેહ હૈ કે સુવાલ ઔર જવાબ દોનોં પર નમ્બર ડાલ દીજિયે તાકે હર સુવાલ ઔર હર જવાબ મુમતાઝ હો જાએ.

જવાબ કી ઈબ્તિદા કા તરીકા

«14» જવાબ કી ઈબ્તિદા મેં ઝૈલ કે મુતાબિક હમ્દ વ સલાત
ઔર તઅવ્વુઝ વ તસ્મિયા વગૈરા લિખિયે :

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ط بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط

الْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ اللَّهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

«15» લિખને કા કુરઆની અન્દાઝ દેખ લીજિયે
કે ઈસ મેં “عَا” નહીં, ઐન પર ખડા ઝબર હૈ. આપ ભી ઈસી
તરહ લિખિયે. નીઝ કુરઆને પાક મેં “إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ” યૂં નહીં
લિખા, બલકે યેહ અન્દાઝ હૈ : “إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ”

«16» હત્તલ ઈમ્કાન પૂછે ગએ સુવાલ કા પહલે મુખ્તસરન જામેઅ
માનેઅ જવાબ દે દીજિયે ઈસ કે બા’દ ઝરૂરતન આયાત, અહાદીસ,
ફિક્હી જુઝઈયાત કી રોશની મેં અપને મૌકિફ (યા’ની નુક્તએ
નઝર) કી વઝાહત ફરમાઈયે.

«17» જવાબ મેં હરબે મૌકઅ હિકાયત ભી ડાલી જા સકતી હૈ
મ-સલન કિસી નૌ ઉમ્મ બાલિગ શખ્સ સે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ
હુવા કે અભી ઈસ કી દાઢી પૂરી તરહ નહીં નિકલી, ઠોડી કે
ઈલાવા કહીં કહીં બાલ હેં, કયા યેહ પૂરે ચેહરે પર બાલ આને સે
કબ્લ દાઢી કે બાલ મૂંડ સકતા હૈ ? તો ઈસ કે જવાબ મેં દાઢી કે
વુજૂબ કા હુકમે શર-ઈ લિખિયે ઔર પૂછી ગઈ સૂરત મેં ભી દાઢી
રખને કા હુકમ દેતે હુએ ઔર મૂંડને કો હરામ કરાર દેતે હુએ
બેહતર હૈ મશહૂર મુહદ્દિસ ઔર તાબેઈ હઝરતે સય્યિદુના ઈબ્ને
શહાબ ઝોહરી رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ કી હિકાયત ભી બયાન કર દીજિયે કે

અટકલ પચ્ચૂ સે જવાબ મત દીજિયે

«21» કિસી મસ્અલે કા અટકલ પચ્ચૂ સે જવાબ મત દીજિયે જો કુછ અકાબિર ઉ-લમા ને લિખા હૈ વોહી નકલ કર દીજિયે. હુજજતુલ ઈસ્લામ હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ ગઝાલી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْوَالِي નકલ કરતે હૈં : હઝરતે સય્યિદુના અબૂ હફ્સ નૈશાપૂરી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى ફરમાતે થે : આલિમ વોહ હૈ જિસે સુવાલ કે વક્ત ઈસ બાત કા ડર હો કે બરોઝે કિયામત પૂછા જાએગા કે તુમ ને કહાં સે જવાબ દિયા ? (احياء علوم الدين، ج ۱، ص ۱۰۰، دارصادر بیروت)

લિહાઝા ખૂબ ગૌરો ફિક્ક કર કે જવાબ દીજિયે, સવાબ કી નિચ્ચત કે સાથ ઉમૂરે દીનિયા કે અન્દર ગૌરો તફક્કુર મેં ગુઝરા હુવા વક્ત ઝાએઅ નહીં જાતા, ખૂબ ખૂબ સવાબ કા ખઝાના હાથ આતા હૈ યુનાન્યે અલ્લાહ કે મહબૂબ, દાનાએ ગુયૂબ, મુનઝઝહુન અનિલ ઉયૂબ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા ફરમાને રહમત નિશાન હૈ :

(આખિરત કે મુઆ-મલે મેં) ઘડી ભર કે લિયે ગૌરો ફિક્ક કરના 60 સાલ કી ઇબાદત સે બેહતર હૈ. (المجامعُ الصَّغِيرُ لِلْسُّبُطِي، ص ۳۶۰، حدیث ۵۸۹۷).

મન્કૂલ હૈ : يَا'نِي غَڌِي بَر کَا تَفَكُّرُ سَاعَةً خَيْرٌ مِّنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ: જિન્નો ઈન્સ કી ઇબાદત સે બેહતર હૈ.

(روح البیان، سورۃ ق تحت آیت ۳۷، ج ۹، ص ۱۳۷)

વાઝેહ ઔર મુઅય્યન જવાબ દીજિયે

﴿22﴾ આપ કા જવાબ હત્તલ મક્દૂર એસા વાઝેહ ઔર મુઅય્યન હોના ચાહિયે કે સાઈલ કો ઉસ કા મતલબ ન પૂછના પડે. અપની તરફ સે બિલા ઝરૂરત શિકે બના કર જવાબ ન દીજિયે કે યેહ સૂરત હૈ તો યેહ હુકમ હૈ, યેહ સૂરત હૈ તો યેહ ! સાઈલ પરેશાન હો સકતા હૈ યા ફિર ઇસ કા ગલત ઇસ્તિ'માલ ભી કર સકતા હૈ.

﴿23﴾ ઇસી તરહ મુજમલ જવાબ ન દીજિયે મ-સલન યેહ કે શરાઈતે હજ મુકમ્મલ હોને કી સૂરત મેં આપ પર હજ ફર્જ હો ચુકા હૈ, બલ્કે સાથ હી શરાઈતે હજ કી મુખ્તસર વઝાહત ભી લિખ દીજિયે.

કિસ વકત જવાબ ન લિખે !

﴿24﴾ શદીદ ભૂક યા પ્યાસ, ઇસ્તિન્જા કી હાજત, ગુસ્સે યા ઘબરાહટ કે આલમ મેં જવાબ ન લિખિયે.

બુઝુર્ગોં કે અલ્ફાઝ બા બ-ર-કત હોતે હૈં

﴿25﴾ બુઝુર્ગોં કે બોલે યા લિખે હુએ અલ્ફાઝ બિ ઐનિહી નક્લ કરને મેં બ-ર-કત હૈ. સદરુશશરીઅહ, બદરુત્તરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْقَوِی ने બહારે શરીઅત હિસ્સા 6 મેં આ'લા હઝરત کا લિખા હુવા હજ કે અહકામ પર મુશ્તમિલ રિસાલા “અન્વારુલ બિશારહ” પૂરા શામિલ કર લિયા હૈ ઔર અકીદત તો દેખિયે કે કહીં ભી અલ્ફાઝ મેં કોઈ તબ્દીલી નહીં કી તાકે એક વલિયુલ્લાહ ઔર આશિકે રસૂલ કે કલમ સે નિકલે

હુએ અલ્લાઝ કી બ-ર-કતેં ભી હાસિલ હોં યુનાન્હે લિખતે હેં :
 આ'લા હઝરત કિબ્લા قدس سره العزیز کا ريسالا “અન્વારુલ બિશારહ”
 પૂરા ઇસ મેં શામિલ કર દિયા હૈ યા'ની મુ-તફર્રક તૌર પર મઝામીન
 બલ્કે ઇબારતેં દાખિલે રિસાલા હેં કે અવ્વલન : તબરુક મક્સૂદ હૈ.
 દુવુમ : ઉન અલ્લાઝ મેં જો ખૂબિયાં હેં ફકીર સે ના મુશ્કિન થીં
 લિહાઝા ઇબારત ભી ન બદલી. ¹ (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1232,
 મક-ત-બતુલ મદીના, બાબુલ મદીના કરાચી)

हम काइया अल्लाह से तहरीर में हुस्न पैदा होता है

﴿26﴾ શાહે ખૈરુલ અનામ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે મુબારક નામ કે
 સાથ જહાં અલ્લાબાત લિખને હોં કોશિશ કર કે હમ કાફિયા અલ્લાઝ
 તહરીર કીજિયે કે ઇસ સે મઝમૂન મેં હુસ્ન પૈદા હોતા હૈ મ-સલન
 લિખિયે : સુલ્તાને દો જહાન, સરવરે ઝીશાન, રહમતે આ-લમિયાન,
 શફીએ મુજરિમાન, મહબૂબે રહમાન صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા
 ફરમાને અ-ઝમત નિશાન હૈ :

مدینه

1 : અ-મલિયાત કી કુતુબ સે ભી ઇસ કા અન્દાઝા હોતા હૈ મ-સલન કિતાબોં મેં
 બા'ઝ અજબો ગરીબ લકીરોં વાલે તા'વીઝ બને હોતે હેં, હુવા યૂં હોગા કે બા'ઝ
 અહલુલ્લાહ ને મરીઝોં કે લિયે કાગઝ પર આડી તિરછી લકીરેં ખીંચ દી હોંગી
 ઔર બિ ઇઝનિલ્લાહ બીમાર સહીહ હો ગયા હોગા જિસ કે સબબ અબ વોહી
 મુ-તબર્રક લકીરેં “તા'વીઝ” કા કામ દે રહી હેં. બા'ઝ બુઝુર્ગોં ને ઉર્દૂ ફારસી યા
 કિસી ભી ઝબાન મેં કુછ બોલ કર મરીઝ પર દમ કર દિયા હોગા તો અબ ઉન્હીં બા
 બ-ર-કત અલ્લાઝ કો બોલ કર દમ કરને સે શિફાએ મિલને લગી હેં. મ-સલન દર્દ
 કી જગહ પર હાથ રખ કર બુઝુર્ગોં કે ઇશાદિ ફરમૂદા યેહ અલ્લાઝ : “દાદા સાહિબ કી
 ઘોડી વોહી અંધેરી રાત ફુલાં કા દર્દ ફુલાં જગહ કા જાએ યેહી લગી મેરી આસ”
 તીન બાર બોલ કર દમ કર દિયા જાએ તો સગે મદીના غفرلہ کا બારહા કા
 તજરિબા હૈ કે દર્દ ઠીક હો જાતા હૈ.

﴿27﴾ બુઝુર્ગોં કે નામોં કે સાથ દુઆઈયા કલિમા લિખને મેં યાદ આને પર હમ કાફિયા અલ્ફાઝ ઈસ્તિ'માલ ફરમાઈયે કે ઈસ સે તહરીર મેં કશિશ પૈદા હોતી હૈ મ-સલન હઝરતે સય્યિદુના અલ્લામા શામી કે સાથ “قُدَسَ سِرُّهُ السَّامِي” और सय्यिदुना शैખ अब्दुल हक मुहद्दिस देहलवी के साथ “عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِي”.

﴿28﴾ સહાબા ઓર બુઝુર્ગોં عَلَيَّهِمُ الرِّضْوَان કે મુબારક નામોં કે સાથ બ નિય્યતે તા'ઝીમ, “હઝરત” ઓર “સય્યિદુના” વગૈરા અલ્ફાઝ કા ઈલ્તિઝામ ફરમાઈયે.

﴿29﴾ નેકી કી દા'વત કા સવાબ લૂટને કી નિય્યત સે ફતાવા ર-ઝવિયા શરીફ કે ઉસ્લૂબ કે મુતાબિક તરગીબ વ તરહીબ કે મ-દની ફૂલ શામિલ કરને કા સિલ્સિલા રખિયે ઓર ઈસ ઝિમ્ન મેં હત્તલ ઈમ્કાન હર ફતવે કે અન્દર મૌકઅ કી મુના-સબત સે કમ અઝ કમ એક આયત, એક (યા ત્રીન) રિવાયત બલ્કે હો સકે તો હિકાયત ભી દર્જ ફરમાઈયે.

﴿30﴾ અહાદીસે મુબા-રકા પેશ કરને મેં કુતુબે અહાદીસ કા, ફિક્હી જુઝઈયાત હોં તો ફતાવા વ ફિક્હ કી કિતાબોં કા ઓર તસવ્વુફ કે મ-દની ફૂલોં મેં તસવ્વુફ કી કુતુબ કા હવાલા લિખિયે. નસીહત આમોઝ હિકાયાત કુતુબે મવાઈઝ મેં સે ભી લી જા સકતી હૈં. કોઈ હવાલા અસ્લ કિતાબ સે દેખે બિગૈર ન લિખિયે મ-સલન બુખારી શરીફ કી કોઈ હદીસ, તસવ્વુફ કી કિસી કિતાબ મેં લિખી હૈ તો તસવ્વુફ કી કિતાબ કા હવાલા દેને કે બજાએ અસ્લ બુખારી શરીફ હી કા હવાલા દીજિયે.

﴿31﴾ ફિક્હી “જુઝઈયા” મુકમ્મલ કરને કે બા'દ મઝીદ અપની

﴿35﴾ હવાલા દેતે વક્ત કભી ઝરૂરતન યૂં ભી લિખા જા સકતા હૈ : મ-સલન સદરુશરીઅહ, બદરુતરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی બહારે શરીઅત હિસ્સા 12 મેં દુરેં મુખ્તાર, હિદાયા ઓર આલમગીરી વગૈરા કે હવાલે સે નક્લ ફરમાતે હેં :

﴿36﴾ અગર કિતાબ યા રિસાલા મક-ત-બતુલ મદીના કા મત્બૂઆ હો તો ઝૈલ મેં દિયે હુએ અન્દાઝ સે હવાલા દીજિયે :

(الف) દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ 1250 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “બહારે શરીઅત” જિલ્દ અવ્વલ સફહા 253 પર સદરુશરીઅહ, બદરુતરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی ફરમાતે હેં :

(ب) દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ 1250 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “બહારે શરીઅત” જિલ્દ અવ્વલ સફહા 253 પર હૈ :

(ج) દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ 649 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “હિકાયતે ઓર નસીહતે” સફહા 137 પર હૈ :

﴿37﴾ તરજમા શુદ્ધ કિતાબ સે મવાદ લેં તો હવાલા દેતે વક્ત કિતાબ કે નામ કે સાથ લફઝ “મુતર્જમ” ભી લિખિયે.

﴿38﴾ દૌરાને તહરીર કિતાબ વ રિસાલે કા હવાલા આએ તો જલી હુરૂફ મેં લિખિયે યા ઈસ તરહ નુમાયાં કર દીજિયે મ-સલન : “ફતાવા ર-ઝવિય્યા” “બહારે શરીઅત” “ફૈઝાને સુન્નાત” વગૈરા.

﴿39﴾ ઈબારત કે દૌરાન આ'દાદ લિખને કી ઝરૂરત હો તો ઇંગ્રેઝી હિન્દિસોં મેં લિખિયે તાકે અવામ કે લિયે સમજના આસાન હો.

આયાત કા તરજમા કન્ઝુલ ઈમાન સે લીજિયે

﴿40﴾ આયતોં કા તરજમા કન્ઝુલ ઈમાન સે લીજિયે ઔર શુરૂઅ કરને સે કબ્લ લફઝ “તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :” લિખિયે.¹ ઈસ કે ઇલાવા જબ કિસી ઔર અ-રબી યા ફારસી ઈબારત મ-સલન મ-તને હદીસ કે મા'ના બયાન કરેં તો ઇબ્તિદાઅન લિખિયે : “તરજમા :” ઔર હર તરહ કે તરજમે કા રસ્મુલ ખત કદરે બારીક હો, તાકે દીગર ઈબારત સે મુમતાઝ રહે.

﴿41﴾ ઈસ્લામી ભાઈયોં ને અગર તબરુકન કિસી શહર યા અલાકે કા મ-દની નામ રખા હો તો ઝરૂરતન વોહ ભી લિખિયે મ-સલન કરાચી કે સાથ “બાબુલ મદીના”, લાહોર કે સાથ “મર્કઝુલ ઔલિયા”, સિયાલ કોટ કે સાથ “ઝિયાકોટ”, ફૈસલઆબાદ કે સાથ “સરદારઆબાદ,” સરગોધા કે સાથ “ગુલઝારે તયબા”, લાહકાના કે સાથ “ફારૂક નગર” વગૈરા.

ઉસ્લૂબે તહરીર જારિહાના ન હો

﴿42﴾ માનેએ શર-ઈ ન હોને કી સૂરત મેં નર્મ અલ્ફાઝ ઇસ્તિ'માલ કરને કી સમૂચ ફરમાઈયે, ઉસ્લૂબે તહરીર જારિહાના ન હો. હદીસે પાક મેં હૈ : بَشْرُوا وَلَا تَنْفَرُوا يا'ની ખુશ ખબરી સુનાઓ નફરત મત દિલાઓ.

(صحیح مسلم ص ۹۵۴-حدیث ۱۷۳۲)

1 : اَلْحَفْظُ لِلَّهِ غُورًا ! મક-ત-બતુલ મદીના ને કુરઆને પાક, તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન ઔર તફસીરે ખઝાઈનુલ ઈરફાન પર મુશ્તમિલ એક સોફ્ટવેર Cd ભી જારી કર દી હૈ, મક-ત-બતુલ મદીના કી કિસી ભી શાખ સે હદિથ્યતન હાસિલ કીજિયે.

«45» ફતવે કે મઝમૂન કો બિલા ઝરૂરત ઇતની ભી તવાલત મત દીજિયે કે લોગ પઢને હી સે કતરાએં ઔર ઇલ્મે દીન ઔર હુકમે શરીઅત સીખને સે મહરૂમ રહ જાએં.

કરદન મસ્અલા છુપાને કા અમાલ

«46» મસ્અલે કા જવાબ દેતે વક્ત ઝેહન યેહ ન બનાઈયે કે મુઝે અપની ઇલ્મિય્યત કા સિક્કા જમાના હૈ, જવાબ જાનને કી સૂરત મેં નિય્યત યેહ હો કે કિતમાને ઇલ્મ (યા'ની ઇલ્મ છુપાને) કે ગુનાહ સે ખુદ કો બચાના હૈ. હદીસે પાક મેં હૈ : જિસ સે ઇલ્મ કી બાત પૂછી ગઈ ઔર ઉસ ને નહીં બતાઈ ઉસ કે મુંહ મેં કિયામત કે દિન આગ કી લગામ લગા દી જાએગી. (سنن الترمذی ج 1 ص 290 حدیث 2608)

મુફ્ફરિસે શહીર હકીમુલ ઉમ્મત હઝરતે મુફ્તી અહમદ યાર ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الْخَلْقَان ઇસ હદીસે પાક કે તહ્ત ફરમાતે હૈં : યા'ની અગર કિસી આલિમ સે દીની ઝરૂરી મસ્અલા પૂછા જાએ ઔર વોહ બિલા વજહ ન બતાએ તો કિયામત મેં વોહ જાનવરોં સે બદતર હોગા કે જાનવર કે મુંહ મેં ચમડે કી લગામ હોતી હૈ ઔર ઉસ કે મુંહ મેં આગ કી લગામ હોગી, ખયાલ રહે કે યહાં ઇલ્મ સે મુરાદ હરામ હલાલ, ફરાઈઝ વાજિબાત વગૈરા તબ્લીગી મસાઈલ હૈં જિન કા છુપાના જુર્મ હૈ. (મિરઆતુલ મનાજીહ, જિ. 1, સ. 204)

મુહકિકે અલલ ઇત્લાક, ખાતિમુલ મુહદિસીન, હઝરતે અલ્લામા શૈખ અબ્દુલ હક મુહદિસે દેહલવી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં : યા'ની જિસ ઇલ્મ કા જાનના ઝરૂરી હો ઔર ઉ-લમા મેં સે કોઈ ઔર ઉસે બયાન કરને વાલા ભી ન હો ઔર બયાન કરને સે કોઈ સહીહ ઉઝ્ઝર ભી માનેઅ ન હો બલ્કે બુખ્લ ઔર ઇલ્મે દીન સે લા પરવાહી કી બિના પર છુપાએ તો મઝકૂરા સઝા કા મુસ્તૌજિબ

(યા'ની હકદાર) હોગા. (اشعة المعاني فارسی ج 1 ص 125) આ'લા હઝરત
 ફરમાતે હૈં : “ઇશાઅતે ઇલ્મ ફર્જ ઔર કિતમાને
 ઇલ્મ હરામ હૈ.” (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 12, સ. 312)

નીઝ યેહ ભી નિયત હો કે એક મુસલ્માન કે દીની મસ્અલે
 કો હલ કર કે સવાબ કમાના હૈ. મન્કૂલ હૈ : સય્યિદુના ઇમામ
 માલિક رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ને બ વક્તે રિહલત યેહ રિવાયત બયાન
 ફરમાઈ : “કિસી શખ્સ કી દીની ઉલ્હન દૂર કર દેના સો હજ કરને
 સે અફઝલ હૈ.” (બુસ્તાનુલ મુહદ્દિસીન, સ. 39)

﴿47﴾ અપને જવાબ કી તાઈદ મેં જુઝઈયા નક્લ કરતે વક્ત
 ઐસી ઇબારત લિખિયે જિસ મેં જઝૂમ કે સાથ (યા'ની ફૈસલા કુન)
 મસ્અલા તહરીર હો, ઇખ્તિલાફે ફુ-કહા પર મુશ્તમિલ ઇબારત
 નક્લ ન કીજિયે મ-સલન “ફુલાં કામ ના જાઈઝ હૈ લેકિન ફુલાં
 ઇમામ કે નઝદીક જાઈઝ હૈ.” ઇસ સે એક તો સાદા લૌહ અવામ
 ઉલ્હન મેં પડ સકતે હૈં દૂસરા આપ કા મૌકિફ કમઝોર હો જાએગા,
 ઐસે મૌકઅ પર અગર એક કિતાબ મેં વાઝેહ ઇબારત ન મિલતી
 હો તો દૂસરી કિતાબ કી તરફ રુજૂઅ કિયા જાએ.

﴿48﴾ અવામ કો ઉન કી ઇસ્તિ'દાદ (સલાહિયત) કે મુતાબિક
 ફક્ત ઉન કે મક્સદ કી બાત હી બયાન કી જાએ. મેરે આકા આ'લા
 હઝરત ફરમાતે હૈં : “કાબિલિયત સે બાહર ઇલ્મ
 સિખાના ફિતને મેં ડાલના હૈ.” (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 23, સ. 714)

લોગોં કી અક્લોં કે મુતાબિક કલામ કરો

﴿49﴾ લોગોં કી અક્લોં કે મુતાબિક કલામ કીજિયે અગર ઉન કી
 અક્લોં સે મા વરા દકાઈક (યા'ની પેચીદગિયાં ઔર બારીકિયાં)

લે બેઠે તો અન્દેશા હૈ કે આપ ઉન્હે ફિતને મેં મુબ્તલા કર બેઠે. મુસ્તફા જાને રહમત, શમ્મે બઝમે હિદાયત صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા ફરમાને બા અ-ઝમત હૈ : જબ તૂ કિસી કૌમ કે આગે વોહ બાત કરેગા જિસ તક ઉન કી અક્લેં ન પહોંચેં તો ઝરૂર વોહ ઉન મેં કિસી પર ફિતના હોગી. (کنز العمال ج ١٠ ص ٨٤ حديث ٢٩٠٠٧) ૨-ઝવિયા, જિ. 24, સ. 159) હઝરતે સય્યિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا ફરમાતે હૈં : લોગોં સે વોહી કહા કરો જો વોહ સમઝ સકતે હૈં, વરના ખુદા ઔર રસૂલ ﷺ કો ઘુટલાને લગેંગે (جامع بيان العلم وفضله، ص ١٨٥) **مَنْكُل** હૈ : **عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ** (مرفقا للمفاتيح، كتاب الفتن، ج ٩، ص ٣٧٣)

73 નેકિયાં

﴿50﴾ કમ પઢે લિખોં કી તફ્હીમ (યા'ની ઉન કો સમઝાને) કી નિયત સે સવાબ કમાને કે લિયે ફિક્હી ઇસ્તિલાહાત ઔર મુશ્કિલ અલ્ફાઝ પર એ'રાબ લગાઈયે ઔર ઉન કે મા'ના હિલાલૈન મેં લિખને કી આદત બનાઈયે. અ-રબી વ ફારસી ઇબારાત કા તરજમા ભી લિખિયે. જિતના હો સકે આસાન જુમ્લે લિખિયે, ઇસ કે લિયે લિખતે વક્ત ઇસ બાત કો પેશે નઝર રખિયે કે સુવાલ કરને વાલા કિસ તબ્કે કા ફર્દ હૈ ? ક્યા વોહ આપ કી લિખી હુઈ બાત કો સમઝ પાએગા ? દુખિયારોં કે લિયે મસાઈલ સમઝને મેં આસાની કા ખુસૂસી સામાન કીજિયે. ફરમાને રહમતે આ-લમિયાન صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ હૈ : “જો કિસી ગમઝદા કી દસ્ત ગીરી કરતા હૈ **اَللّٰهُ** તઆલા ઉસ કે લિયે તહત્તર (73) નેકિયાં લિખતા હૈ એક નેકી સે **اَللّٰهُ** તઆલા ઉસ કી દુન્યા વ આખિરત કો

સંવાર દેતા હૈ ઓર બાકી નેકિયાં ઉસ કે લિયે દ-રજાત કી બુલન્દી કા સબબ બનતી હેં.” (મકારમ الاخلاق للطبرانی ص ૩૬૦-૬૧)

અપની તહરીર પર નઝરે સાની કરના બેહદ મુઝીદ હૈ

﴿51﴾ અપની હર તહરીર પર ખ્વાહ વોહ આધી સતર હી ક્યૂં ન હો નઝરે સાની કી આદત બના લીજિયે કે બા'ઝ અવકાત આદમી બે ખયાલી મેં “હાં” કા “ના” ઓર “ના” કા “હાં” નીઝ જાઈઝ કો ના જાઈઝ ઓર ના જાઈઝ કો જાઈઝ લિખ દેતા હૈ. હઝરતે સય્યિદુના યહ્યા બિન કસીર عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَدِير કા કૌલ હૈ : લિખને કે બા'દ નઝરે સાની ન કરને વાલા ઐસા હૈ ગોયા ઈસ્તિન્જા ખાને જા કર બિગૈર તહારત કે લૌટ આયા. (جامع بيان العلم وفضله ص ૧૦૯) લિહાઝા જલ્દ બાઝી મત કીજિયે જબ અચ્છી તરહ મુત્મઈન હો જાએ તો જવાબ જમ્મ કરવાઈયે ક્યૂંકે અગર ગલત ફતવા જારી હો ગયા તો ગ-લતી આમ હોતી ચલી જાએગી.

﴿52﴾ જવાબ કે આખિર મેં صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ' رَسُولُهُ أَعْلَمُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ غَزَوُا, મુકમ્મલ લિખિયે. ઈસ કે બા'દ કોઈ મ-દની મશ્વરા દેના ચાહેં તો ઉસે ભી તહરીર ફરમાઈયે.

દીની મશ્વરા દેને કા સવાબ

﴿53﴾ ફતવે કી તક્મીલ કે બા'દ મ-દની મશ્વરા ઓર ઉસ મેં મૌઝૂઅ કી મુના-સબત સે કિતાબ યા રિસાલે વગૈરા કા નામ મઅ સફહાત કી તા'દાદ લિખ કર પઢને કા ભી મશ્વરા દીજિયે, કિસી કો દીની મશ્વરા દેના કારે સવાબ હૈ. હઝરતે સય્યિદુના ઈમામે માલિક رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ કી ઝિન્દગી કી આખિરી ગુફ્ત-ગૂ મેં યેહ

રિવાયત શામિલ હૈ : “કિસી શખ્સ કો દીની મશવરા દેના સો ગઝવાત મેં જિહાદ કરને સે બેહતર હૈ.” (બુસ્તાનુલ મુહદ્દિસીન, સ. 39) તહરીર કા નુમૂના યેહ હૈ, **મ-દની મશવરા** : (મ-સલન) દા’વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ બહારે શરીઅત હિસ્સા 16 બાબ, “ઈમામે કા બયાન” સફહા 61 તા 63 કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે. મક-ત-બતુલ મદીના કા મતબૂઆ રિસાલા “28 કલિમાતે કુફ્ર” (16 સફહાત) હદિથ્યતન હાસિલ કર કે ઝરૂર પઢિયે. દા’વતે ઈસ્લામી કી વેબ સાઈટ www.dawteislami.net પર મક-ત-બતુલ મદીના કી તકરીબન તમામ કિતાબેં ઔર રસાઈલ પઢે ઔર હાસિલ કિયે જા સકતે હૈં.

મ-દની ઈલ્તિજા લિખને કા મઝમૂન

﴿54﴾ “મ-દની મશવરા” કે બા’દ ઈસ તરહ કા મઝમૂન લિખિયે : **મ-દની ઈલ્તિજા** : તબ્લીગે કુરઆનો સુન્નત કી આલમગીર ગૈર સિયાસી તહરીક “દા’વતે ઈસ્લામી” કે મહકે મહકે મ-દની માહોલ મેં બ કસરત સુન્નતેં સીખી ઔર સિખાઈ જાતી હૈં આપ ભી ઈસ મ-દની માહોલ સે હર દમ વાબસ્તા રહિયે. દા’વતે ઈસ્લામી કે હફતાવાર સુન્નતોં ભરે ઈજતિમાઅ મેં અઝ ઈબ્તિદા તા ઈન્તિહા પાબન્દી કે સાથ શર્કત કી મ-દની ઈલ્તિજા હૈ. તમામ ઈસ્લામી ભાઈયોં કો ચાહિયે કે સુન્નતોં કી તરબિય્યત કે મ-દની કાફિલોં મેં આશિકાને રસૂલ કે હમરાહ હર માહ કમ અઝ કમ ત્રીન દિન સુન્નતોં ભરા સફર કરેં, સહીહ ઈસ્લામી ઝિન્દગી ગુઝારને મેં મદદ હાસિલ કરને કે લિયે મક-ત-બતુલ મદીના કા મતબૂઆ રિસાલા “મ-દની ઈન્આમાત” ઝરૂર હાસિલ કીજિયે બ શુમૂલ ઈસ રિસાલે કે દા’વતે ઈસ્લામી કે દીગર રસાઈલ, કુતુબ, કેસિટૈં ઔર V.C.D’s દા’વતે ઈસ્લામી કી વેબ સાઈટ

www.dawteislami.net પર પઢે ઔર હાસિલ કિયે જા સકતે હૈં. બરાએ કરમ ! રોઝાના ફિકે મદીના કે ઝરીએ મ-દની ઈન્આમાત કા રિસાલા પુર કર કે હર મ-દની માહ (યા'ની હિજરી સિન વાલે મહીને) કે ઈબ્તિદાઈ દસ દિન કે અન્દર અન્દર અપને યહાં કે ઝિમ્મેદાર કો જમ્મ કરવાને કા મા'મૂલ બના લીજિયે, **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** ઈસ કી બ-ર-કત સે ઈમાન કી હિફાઝત, ગુનાહોં સે નફરત ઔર ઈતિબાએ સુન્નત કા જઝબા બઢેગા. હર ઈસ્લામી ભાઈ અપના યેહ મ-દની ઝેહન બનાએ કે “મુઝે અપની ઔર સારી દુન્યા કે લોગોં કી ઈસ્લાહ કી કોશિશ કરની હૈ” **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ**. અપની ઈસ્લાહ કે લિયે મ-દની ઈન્આમાત પર અમલ ઔર સારી દુન્યા કે લોગોં કી ઈસ્લાહ કી કોશિશ કે લિયે મ-દની કાફિલોં મેં સુન્નતોં ભરા સફર કરના હૈ.

﴿55﴾ ફતવા મુકમ્મલ કરને કે બા'દ પ્રૂફ રીડિંગ ભી કર લીજિયે (ખુસૂસન જબ કમ્પોઝ કિયા હુવા હો).

મશ્વરે કી બ-ર-કતોં

﴿56﴾ જવાબ લિખ કર હત્તલ વુસ્અ અહલે ઈલ્મ કો મશ્વ-રતન દિખા દીજિયે, **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** ઈસ કે ફવાઈદ આપ ખુલી આંખોં સે દેખેંગે. હઝરતે સય્યિદુના સહૂલ બિન સા'દ સાઈદી **رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ** ને હુઝૂર નબિય્હે કરીમ **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** સે રિવાયત કી હૈ કે જો બન્દા મશ્વરા લે વોહ કભી બદ બખ્ત નહીં હોતા ઔર જો બન્દા ખુદરાય ઔર દૂસરોં કે મશ્વરોં સે મુસ્તગની (યા'ની બે પરવાહ) હો વોહ કભી ખુશ બખ્ત નહીં હોતા. (الجامع لأحكام القرآن الجزء الرابع ص ١٩٣)

યકીનન હમારે મક્કી મ-દની આકા **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** મશ્વરે કે મોહતાજ નહીં થે મગર સહાબએ કિરામ **عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان** સે

મશ્વરા કર કે ઉન કી હૌસલા અફઝાઈ ફરમાતે ઓર ઉન કે મુનાસિબ મશ્વરે બખુશી કબૂલ ફરમા લેતે જિસ કી રોશન મિસાલેં ગઝવએ અહઝાબ (ગઝવએ ખન્દક) મેં હઝરતે સય્યિદુના સલમાન ફારસી رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ કી રાય પર ખન્દક ખોદ કર ઓર ગઝવએ ઉહુદ મેં મૈદાન મેં જંગ કરના હેં.

હર લિફાફે મેં રિસાલા ડાલિયે

﴿57﴾ હર તહરીરી ફતવે કે લિફાફે મેં મૌઝૂઅ કી મુના-સબત સે મક-ત-બતુલ મદીના કા એક જેબી સાઈઝ રિસાલા યા મ-દની ફૂલોં કા પરયા (યા દોનોં) ડાલિયે. દારુલ ઇફતા આ કર બિલ મુશાફા પૂછને વાલોં કો ભી ઉન કે હસ્બે હાલ રિસાલા વગૈરા પેશ કીજિયે. જિસ કે સાથ રિસાલા દિયા જાએ ઉસ તહરીરી ફતવે કે આબિર મેં મુસલ્માન કી દિલજૂઈ ઓર નેકી કી દા'વત કા સવાબ કમાને કી નિય્યત સે ઇસ તરહ કી ઇબારત હો, મ-દની સૌગાત : રિસાલા તોહફતન હાઝિરે ખિદમત હૈ, બરાએ કરમ ! અઝ ઇબ્તિદા તા ઇન્તિહા મુકમ્મલ પઢ લીજિયે ઓર હો સકે તો મક-ત-બતુલ મદીના સે કમ અઝ કમ 12 રસાઈલ હદિથ્યતન હાસિલ કર કે અપને મહૂમ અઝીઝોં કે ઇસાલે સવાબ કી નિય્યત સે તક્સીમ ફરમા દીજિયે. جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا.

﴿58﴾ “મ-દની મશ્વરા” ઓર “મ-દની ઇસ્તિજા” કે ઇલાવા ઝરરતન “તમ્બીહ”, “મ-દની ફૂલ” વગૈરા ભી ફતવે કે આબિર મેં લિખ સકતે હેં.

મુજતહિદ હી હકીકી મુફતી હોતા હૈ

﴿59﴾ “મુજતહિદ” હી હકીકી “મુફતી” હોતા હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 2, હિસ્સા : 12, સ. 908, મુલખખસન) આ'લા હઝરત رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ

લિખતે હૈં : અર્સએ દરાઝ સે દુન્યા મુજતહિદ સે ખાલી હૈ. (ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા, જિ. 12, સ. 482) ફી ઝમાના સારે કે સારે મુફ્તિયાને કિરામ, “મુફ્તિયાને નાકિલીન” હૈં, યેહ હઝરાત સિર્ફ મુજતહિદીન رَحْمَةُ اللهِ الْفَتَنِين کے ફતાવા કી રોશની મેં ફતવા ઇર્શાદ ફરમાતે હૈં.

﴿60﴾ બેશક “મુફ્તિયે નાકિલ” હોના ભી બડે શરફ કી બાત હૈ, ઇસ મકામ તક પહોંચને કે લિયે ભી બહુત સારી મન્જિલેં તૈ કરના પડતી હૈં, બહુત ઝિયાદા ઇલ્મ ઔર ન જાને કિસ કિસ ફન મેં મહારત કા હોના ઝરૂરી હોતા હૈ. શારેહે બુખારી હઝરતે અલ્લામા મુફ્તી શરીફુલ હક અમજદી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْغَنِيِّ એક મુફ્તી કી કાબિલિયત, ઉસ કે મન્સબ ઔર મુશ્કિલાત પર તબ્સરા કરતે હુએ ફરમાતે હૈં : “બા’ઝ ઉ-લમા દુશ્મન યેહ કહ દિયા કરતે હૈં કે ફતવા લિખના કોઈ અહમ કામ નહીં, “બહારે શરીઅત” ઔર “ફતાવા ર-ઝવિયા” દેખ કર હર ઉર્દૂ દાં ફતવા લિખ સકતા હૈ, એસે લોગોં કા ઇલાજ સિર્ફ યેહ હૈ કે ઉન્હેં દારુલ ઇફતા મેં બિઠા દિયા જાએ તો ઉન્હેં મા’લૂમ હો જાએગા કે ફતવા નવેસી કિતના આસાન કામ હૈ ! હકીકત યેહ હૈ કે ફતવા નવેસી કા કામ જિતના મુશ્કિલ કલ થા, ઉતના હી આજ ભી હૈ ઔર કલ ભી રહેગા, નએ વાકિઆત કા રૂનુમા હોના બન્દ નહીં હુવા હૈ ઔર ન હોગા. ફુ-કહાએ કિરામ ને અપની ખુદાદાદ સલાહિયતોં સે કબ્લ અઝ વક્ત આઈન્દા રૂનુમા હોને વાલે હઝારોં મુશ્કિનુલ વુકૂઅ જુઝઈય્યાત કે અહકામ બયાન ફરમા દિયે હૈં મગર ઇસ કે બા વુજૂદ લાખોં એસે હવાદિસ હૈં જો વાકેઅ હોંગે ઔર ઉન કે બારે મેં કિસી ભી કિતાબ મેં કોઈ શર-ઈ હુકમ મૌજૂદ નહીં. એસે હવાદિસ કે બારે મેં હુકમે શર-ઈ કા ઇસ્તિખરાજ “જૂએ શીર લાને” સે કમ

નહીં મગર યેહ કે **અલ્લાહ** جُزْء کی સરીહ તાઈદ, દસ્ત ગીરી ફરમાએ, યહીં “મુફ્તી” ગૈરે મુફ્તી સે મુમતાઝ હોતા હૈ, ફિર અબ દારુલ ઈફ્તા દારુલ ફિક્હ નહીં રહા બલ્કે દીની મા’લૂમાતે આમ્મા કા મહ્કમા હો ગયા, કિસી ભી દારુલ ઈફ્તા મેં જા કર દેખિયે મસાઈલે ફિક્હ વ કલામ કે ઈલાવા તસવ્વુફ, તારીખ, જુગરાફિયા, હત્તા કે મન્તિકી સુવાલાત ભી આતે હૈં ઔર અબ તો યેહ રવાજ આમ પડ ગયા હૈ કે કિસી મુકર્રિર ને તકરીર મેં કોઈ હદીસ પઢી કોઈ વાકિઆ બયાન કિયા. મુકર્રિર સાહિબ તો પૂરે એ’ઝાઝો ઈકરામ કે સાથ રુખ્સત હો ગએ, ઉન સે કિસી સાહિબ ને ન સનદ માંગી ન હવાલા મગર દારુલ ઈફ્તા મેં સુવાલ પહોંચ ગયા કે ફુલાં મુકર્રિર ને યેહ હદીસ પઢી થી યેહ વાકિઆ બયાન કિયા થા, કિસ કિતાબ મેં હૈ? બાબ, સફહા મત્બઅ કે સાથ હવાલા દીજિયે, યેહ કિતના મુશ્કિલ કામ હૈ! અહલે ઈલ્મ હી જાનતે હૈં. ખુલાસા યેહ કે “ફતવા નવેસી” જૈસા મુશ્કિલ ઔર ઝિમ્માદારી કા કામ કોઈ ભી નહીં, મુકર્રિર ખાસ ખાસ મૌઝૂઅ પર તય્યારી કર કે તકરીર તય્યાર કર લેતા હૈ, મુદર્રિસ અપને ઝિમ્મે કી કિતાબોં કા વોહ હિસ્સા જો ઉસે દૂસરે દિન પઢાના હૈ મુતા-લઆ કર કે અપની તય્યારી કર લેતા હૈ, મુસન્નિફ અપને પસન્દીદા મૌઝૂઅ પર ઉસ કે મુ-તઅલ્લિક મવાદ ફરાહમ કર કે લિખ લેતા હૈ, લેકિન દારુલ ઈફ્તા સે સુવાલ કરને વાલા કિસી મૌઝૂઅ કા પાબન્દ નહીં, ન કિસી ફન કા પાબન્દ હૈ, ન કિસી કિતાબ કા પાબન્દ હૈ, ઉસ કો તો જો ઝરૂરત હુઈ ઉસ કે મુતાબિક સુવાલ કરતા હૈ, ખ્વાહ વોહ અકાઈદ સે મુ-તઅલ્લિક હો યા ફિક્હ કે યા તફસીર કે યા હદીસ કે યા તારીખ કે યા જુગરાફિયા કે! ઈન સબ તફસીલાત સે ઝાહિર હો ગયા કે ફતવા નવેસી કિતના અહમ ઔર મુશ્કિલ કામ હૈ.”

(તકદીમ હબીબુલ ફતાવા, સ. 45)

﴿61﴾ મુફતી કો કિતને ઉલૂમ મેં મહારત હોની ચાહિયે, ઇસ ઝિમ્ન મેં મેરે આકા આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّ وَاجَلٌ લિખતે હેં : “હદીસ વ તફસીર વ ઉસૂલ વ અદબ વ કદરે હાજત હૈઅત વ હિન્દિસા વ તૌકીત ઔર ઇન મેં મહારત કાફી ઔર ઝેહન સાફી ઔર નઝર વાફી ઔર ફિક્કહ કા કસીર મશગલા ઔર ઇશગાલે દુન્યવિય્યા સે ફરાગે કલ્બ ઔર તવજ્જોહ ઇલલ્લાહ ઔર નિયત લિ વજિહલ્લાહ ઔર ઇન સબ કે સાથ શર્તે આ'ઝમ તૌફીક મિનલ્લાહ, જો ઇન શુરૂત કા જામેઅ વોહ ઇસ બહરે ઝખ્ખાર (યા'ની ગહરે સમુન્દર) મેં શનાવરી (યા'ની તૈરાકી) કર સકતા હૈ, મહારત ઇતની હો કે ઉસ કી ઇસાબત (યા'ની દુરુસ્તી) ઉસ કી ખતા પર ગાલિબ હો ઔર જબ ખતા વાકેઅ હો રુજૂઅ સે આર (યા'ની શર્મ) ન રખે વરના અગર خوابی سلامت برکنار است (યા'ની અગર સલામતી ચાહિયે તો કનારે પર રહે). والله تعالى اعلم.

(ફતાવા ર-અવિય્યા, જિ. 18, સ. 590)

ફકાહત કિસે કહતે હેં ?

﴿62﴾ નાકિલ કે દ-રજે મેં આને વાલે તમામ મુફ્તિયાને કિરામ ભી એક દ-રજે કે નહીં હોતે બલ્કે ઇન મેં ભી બા'ઝ દૂસરોં સે અફ્કહ (યા'ની ઝિયાદા ફકાહત વાલે) હોતે હેં જિસ કી ઝાહિરી વજહ ઝાતી સલાહિય્યતેં ઔર અસ્લ વજહ તૌફીકે ઇલાહી હૈ. સબ સે બડા મુફતી વોહ હોતા હૈ જિસ કી ફકાહત સબ સે ઝિયાદા હો, આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّ وَاجَلٌ ને ફકાહત કા એક મે'યાર ભી બયાન ફરમાયા હૈ યુનાન્યે આપ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى લિખતે હેં : ફિક્કહ યેહ નહીં કે કિસી જુઝઈય્યા કે મુ-તઅલ્લિક કિતાબ સે ઇબારત નિકાલ કર ઉસ કા લફઝી તરજમા સમઝ લિયા જાએ યૂં તો હર આ'રાબી (યા'ની અરબ શરીફ કે દેહાત મેં રહને વાલા) હર બદવી (યા'ની ખાના બદોશ અરબ) ફકીહ હોતા કે ઉન કી મા-દરી ઝબાન

અ-રબી હૈ બલ્કે ફિક્કહ બા'દે મુલા-હ-ઝએ ઉસૂલે મુકર્રરા વ ઝવાબિતે મુહર્રરા વ વુજૂહે તકલ્લુમ વ તુરુકે તફાહુમ વ તન્કીહે મનાત વ લિહાઝે ઇન્જિબાત વ મવાઝેએ યુસ્સર વ એહતિયાત વ તજન્નુબે તફરીત વ ઇફરાત વ ફર્કે રિવાયાતે ઝાહિરા વ નાદિરા વ તમીઝ દર આયાતે ગામિઝા વ ઝાહિર વ મન્તૂક વ મફહૂમ વ સરીહ વ મુહ્તમલ વ કૌલે બા'ઝ વ જમ્હૂર વ મુરસલ વ મુઅલ્લલ વ વઝ્ને અલ્ફાઝે મુફતીન વ સૈરે મરાતિબે નાકિલીન વ ઉર્ફે આમ વ ખાસ વ આદાતે બિલાદ વ અશખાસ વ હાલે ઝમાન વ મકાન વ અહવાલે રિઆયા વ સુલ્તાન વ હિફઝે મસાલિહે દીન વ દફ્એ મફાસિદીન વ ઇલ્મે વુજૂહે તજરીહ વ અસ્બાબે તરજીહ વ મનાહજે તૌફીક વ મદારિકે તત્બીક વ મસાલિકે તખ્સીસ વ મનાસિકે તકયીદ વ મશારિએ કુયૂદ વ શવારિએ મકસૂદ વ જમ્મે કલામ વ નકદે મુરામ વ ફહ્મે મુરાદ કા નામ હૈ કે તતલ્લુએ તામ વ ઇતિલાએ આમ વ નઝરે દકીક વ ફિકે અમીક વ તૂલે ખિદમતે ઇલ્મ વ મુમા-ર-સતે ફદ વ તયક્કુઝ વાફી વ ઝેહ્ન સાફી મો'તાદ તહકીક મુઅય્યદ બ તૌફીક કા કામ હૈ, ઔર હકી-કતન વોહ નહીં મગર એક નૂર કે રબ عَزَّوَجَلَّ બ મહ્ઝ કરમ અપને બન્દે કે કલ્બ મેં ઇલ્કા ફરમાતા હૈ : وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الزَّيْنُ صَدْرًا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ (તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઇમાન : ઔર યેહ દૌલત નહીં મિલતી મગર સાબિરોં કો ઔર ઇસે નહીં પાતા મગર બડે નસીબ વાલા. (૩૫: ۱۲۴-۱۲۵)) સદહા મસાઈલ મેં ઇઝતિરાબે શદીદ નઝર આતા હૈ કે ના વાકિફ દેખ કર ઘબરા જાતા હૈ મગર સાહિબે તૌફીક જબ ઉન મેં નઝર કો જૌલાન દેતા ઔર દામને અઈમ્મએ કિરામ

મઝબૂત થામ કર રાહે તન્કીહ લેતા હૈ તૌફીકે રબ્બાની એક સર રિશ્તા (યા'ની તદબીર) ઉસ કે હાથ રખતી હૈ જો એક સચ્ચા સાંચા હો જાતા હૈ કે હર ફરઅ ખુદ બખુદ અપને મહ્મલ પર ઢલતી હૈ ઔર તમામ તખાલુફ કી બદલિયાં છંટ કર અસ્લ મુરાદ કી સાફ શર્ફાફ ચાંદની નિકલતી હૈ, ઉસ વક્ત ખુલ જાતા હૈ કે અક્વાલ સખ્ત મુખ્તલિફ નઝર આતે થે હકી-કતન સબ એક હી બાત ફરમાતે થે, **وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ تَحْدِيثًا بِنِعْمَةِ اللّٰهِ وَمَا تَوْفِيقِيْ اِلَّا بِاللّٰهِ، وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مَنْ اَمَدَّنَا بِعِلْمِهِ وَاَيَّدَنَا بِنِعْمِهِ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَبَارَكَ وَسَلَّمْ اٰمِيْن وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ**. (ફતાવા ર-અવિય્યા, જિ. 16, સ. 376)

﴿63﴾ ફતવા દેના બહુત નાઝુક કામ હૈ. મુફતી બનને કે લિયે માહિર મુફતી કી સોહબત ભી ઝરૂરી હૈ. આ'લા હઝરત **عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّة** ફરમાતે હૈં : “ઈલ્મુલ ફતવા પઢને સે નહીં આતા જબ તક મુદતહા (યા'ની તવીલ મુદત તક) કિસી તબીબે હાઝિક કા મતબ ન કિયા હો (યા'ની માહિર મુફતી કી સોહબત મેં રહ કર ફતવે ન લિખે હોં). (ફતાવા ર-અવિય્યા, જિ. 23, સ. 683)

આ'લા હઝરત **عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّة ને ફતવા નવેસી ક્યાં સે સીખી ?**

મેરે આકા આ'લા હઝરત **عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّة** ને અપને વાલિદે માજિદ રઈસુલ મુ-તકલિમીન હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફતી નકી અલી ખાન **رَحْمَةُ الرَّحْمٰن** કે ઝેરે સાચા ફતવા નવેસી કી મશક કી. વાલિદ સાહિબ ઐસે માહિર મુફતી થે કે આ'લા હઝરત **عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّة** ફરમાતે હૈં : દો હઝરાત ઐસે હૈં જિન કે ફતાવા પર આંખે બન્દ કર કે અમલ કિયા જા સકતા હૈ : એક હઝરત ખાતિમુલ મુહકિકીન સચ્ચિદુનલ વાલિદ **قدس سره الما** દૂસરે મૌલાના અબ્દુલ

કાદિર બદાયૂની عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْعَلِيِّ. (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 29, સ. 594, મુલખખસન) આ'લા હઝરત الْعَزَّتِ رَبُّ الْعِزَّتِ پُءِ ફરમાતે હૈં : મન્સબે ઇફતા મિલને કે વક્ત ફકીર કી ઉમ્મ 13 બરસ દસ મહીના ચાર દિન કી થી, મૈં ભી એક તબીબે હાઝિક કે મતબ મૈં સાત બરસ બૈઠા, મુઝે વોહ વક્ત, વોહ દિન, વોહ જગહ, વોહ મસાઈલ ઔર જહાં સે વોહ આએ થે અચ્છી તરહ યાદ હૈં. (મલ્ફૂઝાતે આ'લા હઝરત, સ. 63, 141)

ફતવા કબ દૈં ?

(64) જબ તક આપ કે ઉસ્તાઝ મુફતી સાહિબ જિન કી ઝેરે નિગરાની આપ ફતવા નવેસી કી મશક કરતે હૈં આપ કો ફતવા દેને કી ઇજાઝત ન દે દૈં ઉસ વક્ત તક મુફતી બનને કા શૌક ન ચરાઈયે. યાદ રહે ! બતૌરે મશક ફતવા લિખના ઔર ચીઝ હૈ, બતૌરે મુફતી ફતવા લિખના ઔર ચીઝ ! નીઝ ઉસ્તાઝ સાહિબ કો ભી ચાહિયે કે જબ તક ખૂબ મુત્મઈન ન હો જાએ, મુરુવ્વત યા શફકત યા કિસી ઔર વજહ સે ફતવા જારી કરને કી ઇજાઝત ન દૈં.

જબ આ'લા હઝરત કો ફતવા નવેસી કી ઇજાઝત મિલી

મેરે આકા આ'લા હઝરત الْعَزَّتِ رَبُّ الْعِزَّتِ پُءِ ને અપને વાલિદે માજિદ રઈસુલ મુન્તકલિલમીન હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફતી નકી અલી ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ કે હુકમ પર સિ. 1286 હિ. મૈં ફતવે લિખના શુરૂઅ કિયે ઔર વાલિદે સાહિબ عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ સે અપને ફતાવા પર ઈસ્લાહ લિયા કરતે થે, 7 સાલ કે બા'દ ઉન્હોં ને આ'લા હઝરત الْعَزَّتِ رَبُّ الْعِزَّتِ پُءِ કો ઇજાઝત દે દી કે અબ ફતાવા મુઝે દિખાએ બિગૈર સાઈલોં કો રવાના કર દિયા કરો મગર આપ عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ ઉન કે દુન્યા સે તશરીફ લે જાને તક અપને ફતાવા ચેક કરવાતે રહે, આ'લા હઝરત الْعَزَّتِ رَبُّ الْعِزَّتِ پُءِ લિખતે હૈં : “સાત બરસ કે બા'દ મુઝે ઇઝ્ન ફરમા દિયા કે અબ ફતવે લિખું

ઔર બિગૈર હુજૂર (યા'ની અપને વાલિદે માજિદ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْهِ) કો સુનાએ સાઈલોં કો ભેજ દિયા કરું, મગર મૈં ને ઈસ પર જુરઅત ન કી. યહાં તક કે રહમાન عَزَّوَجَلَّ ને હઝરતે વાલા કો ઝિલ કા'દહ સિ. 1297 હિ. મૈં અપને પાસ બુલા લિયા.”

(ફતાવા ર-ઝવિયા મુબરજા, જિ. 1, સ. 88)

દારુલ ઇફતા અહલે સુન્નત કી તરકીબ

દારુલ ઇફતા અહલે સુન્નત” મૈં યેહ તરકીબ રખી ગઈ હૈ કે આઠ સાલહ આલિમ કોર્સ યા'ની દર્સે નિઝામી કરને કે બા'દ મઝીદ દો સાલહ તખસ્સુસ ફિલ ફિકહ કા કોર્સ કરને વાલે કો ઝરૂરી સલાહિયત પર પૂરા ઉતરને કી સૂરત મૈં બતૌરે મુઆવિન તદરીબ કે લિયે દારુલ ઇફતા અહલે સુન્નત મૈં બિઠાયા જાતા હૈ ઔર ઈસ દૌરાન મુફ્તિયાને કિરામ કી ઝેરે તરબિયત કમ અઝ કમ 1200 ફતાવા લિખને વાલે કો મુ-તખસિસ કા દ-રજા હાસિલ હોતા હૈ, 2600 ફતાવા લિખને વાલે કો નાઈબ મુફ્તી કા દ-રજા હાસિલ હોતા હૈ જબ કે 4000 ફતાવા લિખને વાલે કો મુફ્તી કા દ-રજા હાસિલ હોતા હૈ, લેકિન ઈન તમામ દ-રજાત કો હાસિલ કરને કે લિયે સિફ ફતાવા હી નહીં બલકે હર દ-રજે કે લિયે મુકર્રરા મુતા-લઆ કે સાથ સાથ ઇત્મીનાન બખ્શ કારકર્દગી ભી ઝરૂરી હૈ.

ઘૈરે મુફ્તી કા મુફ્તી કહલાને કો પસન્દ કરને કા અઝાબ

﴿65﴾ હમારે યહાં આજ કલ ઉમૂમન હર આલિમ કો “મુફ્તી” કહા જાને લગા હૈ ! ઈસ મૈં આલિમ સાહિબ કા ગો કુસૂર નહીં તાહમ ઉન્હેં યાહિયે કે અગર વોહ મુફ્તી કી શરાઈત પર પૂરે નહીં ઉતરતે તો મુફ્તી કહને વાલોં કો મન્અ ફરમાતે રહેં. જો મુફ્તી યા આલિમ નહીં ઉસ કા પસન્દ કરના કે મુઝે લોગ મુફ્તી યા આલિમ કહા કરેં, ઉસે ડરના યાહિયે કે મેરે આકા આ'લા

હઝરત, ઈમામે અહલે સુન્નત, મૌલાના શાહ ઈમામ અહમદ રઝા ખાન رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ ફતાવા ર-ઝવિયા મુબર્રજા જિલ્દ 21, સફહા 597 પર ફરમાતે હેં : (જો) અપની ઝૂટી તા'રીફ કો દોસ્ત રખે (યા'ની પસન્દ કરે) કે લોગ ઉન ફઝાઈલ સે ઈસ કી સના (યા'ની તા'રીફ) કરે જો ઈસ મેં નહીં જબ તો સરીહ હરામે કર્ઈ હૈ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (યા'ની **اَللّٰهُ** عزوجل ઈશાદ ફરમાતા હૈ) :

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُجِبُونَ أَنَّ يُحْمَدُوا بِمَا مَنَعُوا
يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ①
તર-જ-મએ કઝુલ ઈમાન : હરગિઝ ન સમઝના ઉન્હેં જો ખુશ હોતે હેં અપને કિયે પર ઔર ચાહતે હેં કે બે કિયે ઉન કી તા'રીફ હો. ઐસોં કો હરગિઝ અઝાબ સે દૂર ન જાનના ઔર ઉન કે લિયે દર્દનાક અઝાબ હૈ. (پ ٤٤٨٨٨ عمران ١٨٨) (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 21, સ. 597)

સદરુલ અફઝિલ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના સય્યિદ મુહમ્મદ નઈમુદ્દીન મુરાદઆબાદી رَحْمَةُ اللَّهِ الْهَادِي عَلَيْهِ ઈસ આયતે મુબારકા કે તહ્ત ફરમાતે હેં : ઈસ આયત મેં વઈદ હૈ ખુદ પસન્દી કરને વાલે કે લિયે ઔર ઉસ કે લિયે જો લોગોં સે અપની ઝૂટી તા'રીફ ચાહે જો લોગ બિગૈર ઈસ્મ અપને આપ કો આલિમ કહલવાતે હેં યા ઈસી તરહ ઔર કોઈ ગલત વસ્ફ (ગલત તા'રીફ) અપને લિયે પસન્દ કરતે હેં. ઉન્હેં ઈસ સે સબક હાસિલ કરના ચાહિયે. (ખઝાઈનુલ ઈરફાન, સ. 120) હુજ્જતુલ ઈસ્લામ હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ ગઝાલી رَحْمَةُ اللَّهِ الْوَلِيِّ عَلَيْهِ ફરમાતે હેં : મન્કૂલ હૈ : કુઇ ગુનાહ ઐસે હેં જિન કી સઝા ખુરા ખાતિમા હૈ હમ ઈસ સે **اَللّٰهُ** عزوجل કી પનાહ ચાહતે હેં. કહા ગયા હૈ : યેહ ગુનાહ વિલાયત ઔર કરામત કા ઝૂટા દા'વા કરના હૈ. (احياء علوم الدين، ج ١، ص ١٧١ دار صادر بيروت)

આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّتْ કી આજિઝી

મેરે આકા આ'લા હઝરત શાહ ઈમામ અહમદ રઝા ખાન જિન્હે 55 સે ઝાઈદ ઉલૂમ વ ફુનૂન પર ઉબૂર હાસિલ થા, આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ કી ઈલ્મી વજાહત, ફિક્હી મહારત ઔર તહકીકી બસીરત કે જલ્લે દેખને હોં તો ફતાવા ર-ઝવિયા દેખ લીજિયે જિસ કી (તખરીજ શુદા) 30 જિલ્દે હેં. એક હી મુફતી કે કલમ સે નિકલા હુવા યેહ ગાલિબન ઉર્દૂ ઝબાન મેં દુન્યા કા ઝખીમ તરીન મજમૂઅએ ફતાવા હૈ જો કે તકરીબન બાઈસ હઝાર (22000) સફહાત, છ હઝાર આઠ સો સેંતાલીસ (6847) સુવાલાત કે જવાબાત ઔર દો સો છ (206) રસાઈલ પર મુશ્તમિલ હૈ. જબ કે હઝારહા મસાઈલ ઝિમ્નન ઝેરે બહસ આએ હેં. ઐસે અઝીમુશ્શાન આલિમે દીન અપને બારે મેં આજિઝી કરતે હુએ ફરમા રહે હેં કે “ફકીર તો એક નાકિસ, કાસિર, અદના તાલિબે ઈલ્મ હૈ, કભી ખ્વાબ મેં ભી અપને લિયે કોઈ મર-ત-બએ ઈલ્મ કાઈમ ન કિયા ઔર بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى બ ઝાહિર અસ્બાબ યેહી એક વજહ હૈ કે રહમતે ઈલાહી મેરી દસ્ત ગીરી ફરમાતી હૈ, મેં અપની બે બિઝાઅતી (યા'ની બે સરો સામાની) જાનતા હૂં, ઈસ લિયે ફૂંક ફૂંક કર કદમ રખતા હૂં, મુસ્તફા صَلَّی اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ અપને કરમ સે મેરી મદદ ફરમાતે હેં ઔર મુઝ પર ઈલ્મે હક કા ઈફાઝા ફરમાતે (યા'ની ફૈઝ પહોંચાતે) હેં ઔર ઉન્હીં કે રબ્બે કરીમ કે લિયે હમ્દ હૈ, ઔર ઉન પર અ-બદી સલાતો સલામ.” (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 29, સ. 594) એક ઔર મકામ પર ફરમાતે હેં : “કભી મેરે દિલ મેં યેહ ખતરા ન ગુઝરા કે મેં આલિમ હૂં.” (ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા, જિ. 1, સ. 93)

જબ મુફ્તિયે દા'વતે ઇસ્લામી કો કિસી ને ફોન કિયા

દા'વતે ઇસ્લામી કી મર્કઝી મજલિસે શૂરા કે રુઝ્ન મુફ્તિયે દા'વતે ઇસ્લામી હાફિઝ મુહમ્મદ ફારૂક અલ અત્તારિય્યુલ મ-દની બેહતરીન આલિમે દીન ઔર ઝિહીન મુફ્તી થે. એક મર્તબા કિસી ને આપ કો ફોન કિયા ઔર કહા : મੈં “મુફ્તી ફારૂક” સે બાત કરના ચાહતા હૂં. જવાબ દિયા : મੈં “ફારૂક” અર્ઝ કર રહા હૂં, કહિયે ક્યા કહના હૈ? ફોન કરને વાલા આપ કી આજિઝી કો સમઝ ન સકા ઔર દોબારા કહા : મુઝે “મુફ્તી ફારૂક” સે બાત કરની હૈ ” ઇધર સે ફિર યેહી જવાબ મિલા : મੈં “ફારૂક” હી અર્ઝ કર રહા હૂં, ફરમાઈયે ! મગર ફોન કરને વાલે કી સા-દગી દેખિયે, ફિર કહને લગા : આપ સે નહીં મુઝે “મુફ્તી ફારૂક” સે બાત કરની હૈ. મુફ્તી ફારૂક અત્તારી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْبَارِئ ने आपिर तक झुट को मुफ्ती आहिर न किया.

﴿66﴾ બે કાઈદા ઇલ્મ હાસિલ હોને સે કોઈ મુફ્તી નહીં બન સકતા ઇસ કે લિયે બા કાઈદા ઇલ્મ હાસિલ કરના ઝરૂરી હૈ.

ઉર્ફ કી મા'લૂમાત

﴿67﴾ સદહા મસાઈલ ઐસે હોતે હૈં જિન કા મદાર ઉર્ફ પર હોતા હૈ ઇસ લિયે બેહતરીન મુફ્તી બનને કે લિયે ઉર્ફ કા જાનના ભી ઝરૂરી હૈ. અલ્લામા શામી فَقَدْ سَرَّهُ السَّامِي : مَنْ لَمْ يَدْرِ بِعُرْفِ أَهْلِ “مَنْ لَمْ يَدْرِ بِعُرْفِ أَهْلِ” યા'ની જો હાલાતે ઝમાના સે વાકિફ નહીં વોહ જાહિલ હૈ (رد المحتار على الدر المختار، كتاب الايمان، باب فيما لو اسقط الالام.....الخ ص ٥٢١) મગર ઉર્ફ મા'લૂમ કરને મેં એહતિયાત કીજિયે કહીં ઐસા ન હો કે આપ

જિસ સે મા'લૂમ કરને જાએં ઉસ કે બુરા આદમી હોને કી સૂરત મેં ઉસ કી બુરાઈયાં આપ કો ચિપક જાએં ! બલકે આપ કી સોહબત કી બ-ર-કત સે ઉસે ભી અપની ઇસ્લાહ કા જઝબા નસીબ હો જાએ.

મુફતી ગૈર મા'મૂલી ઝિહીન હોતા હૈ

﴿68﴾ મુફતી બનને કે લિયે ફિતરી તૌર પર ઝિહાનત વ હઝાનત ઝરૂરી હૈ, કુન્દ ઝેહન ઔર મરીઝે નિસ્યાન (યા'ની ભુલક્કડ) કા મુફતી બન જાના બેહદ મુશ્કિલ અમ્મર હૈ. ઔર યેહ હકીકત હૈ કે જો સહીહ મા'નોં મેં આલિમ વ મુફતી હોતા હૈ વોહ આમ મુસલ્માનોં કે મુકાબલે મેં ગૈર મા'મૂલી ઝિહીન હોતા હૈ. **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ** હમારે મ-દની આકા **صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم** તમામ મખ્લૂકાત મેં સબ સે બડે આલિમ ઔર સભી સે ઝિયાદા અક્લ મન્દ વ ઝિહીન હૈં, તમામ અમ્બિયાએ કિરામ **عَلَيْهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام** અપની અપની ઉમ્મત મેં સબ સે બડે આલિમ ઔર ઝિહીન તરીન હુએ.

ઇલ્મ પર ભી કિયામત મેં હિસાબ હૈ

﴿69﴾ ઇલ્મ કી જહાં બ-રકાત હૈં વહાં આફાત ભી હૈં. આલિમ અગર તકબ્બુર મેં મુબ્તલા હુવા, અપની મા'લુમાત પર ઘમન્ડ ઔર કમ ઇલ્મો કી તહકીર કરને મેં પડા તો બરબાદ હુવા, યાદ રખિયે ! ઇલ્મ કા ભી બરોઝે કિયામત હિસાબ દેના પડેગા ! જભી તો ખૌફે ખુદા **عَزَّوَجَلَّ** સે મગ્લૂબ હો કર હઝરતે સચ્ચિદુના અબુદરદા **رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ** ફરમાતે થે : ઇસ ખૌફ સે લરઝતા હું કે કહીં બરોઝે કિયામત ખડા કર કે પૂછ ન લિયા જાએ કે તૂને ઇલ્મ તો હાસિલ કિયા થા મગર ઉસ સે કામ ક્યા લિયા ? હઝરતે સચ્ચિદુના સુફ્યાન સૌરી **عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْوٰعٰى** ફરમાતે હૈં : “કાશ ! મેં કુરઆને મજીદ પઢ

કર રહ જાતા, કાશ ! મેરે ઇલ્મ પર મુઝે ન સવાબ મિલે ન અઝાબ !”

(جامع بيان العلم وفضله، ص ۲۵۰، ۲۴۹ دار الكتب العلمية بيروت)

નેકી પર તા'રીફ કી ખ્વાહિશ

﴿70﴾ જબ કોઈ ઇલ્મી નુક્તા બયાન કરતા હૈ, તહકીકી કારનામા અન્જામ દેતા હૈ, મકાલા લિખતા યા કહતા યા કોઈ તસ્નીફ કરતા હૈ, તો ઉમૂમન દિલ મેં યેહ ખ્વાહિશ પૈદા હોતી હૈ કે કાશ ! કોઈ તા'રીફ કરે બહકે તા'રીફી કલિમાત લિખ કર દે. ઇસી તરહ ના'ત શરીફ પઢને વાલે, સુન્નતોં ભરે બયાન કરને વાલે ઔર મુખ્તલિફ નેકિયાં બજા લાને વાલે ભી અકસર “હૌસલા અફઝાઈ” કે નામ પર અપની તા'રીફ કિયે જાને કે મુન્તઝિર રહતે હૈં ! યા'ની ઉન કી આરઝૂ હોતી હૈ કે કાશ ! કોઈ હૌસલા અફઝાઈ કરે ઔર ઝાહિર હૈ કે અકસર હૌસલા અફઝાઈ તા'રીફ હી પર મબની હોતી હૈ ! ઇન સબ તા'રીફ ઔર હૌસલા અફઝાઈ કે તલબ ગારોં કે લિયે એક મ-દની ફૂલ હાઝિર કરતા હૂં : સહાબિયે રસૂલ, હઝરતે સય્યિદુના શદાદ બિન ઔસ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ને બ વક્તે વફાત ફરમાયા : ઇસ ઉમ્મત કે હક મેં મુઝે સબ સે ઝિયાદા ખૌફ રિયાકારી ઔર મખ્ફી (યા'ની છુપી) શહવત કા હૈ. હઝરતે સય્યિદુના સુફ્યાન બિન ઉયૈના رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને યહાં “મખ્ફી શહવત” કે મા'ના યેહ ઇશદિ ફરમાએ હૈં : યા'ની નેકી પર તા'રીફ કી ખ્વાહિશ હોના. (جامع بيان العلم وفضله، ص ۲۴۹، ۲۴۸ دار الكتب العلمية بيروت)

કરદન ગલત મરથલા બતાના હરામ હૈ

﴿71﴾ મુફતી કો બેહદ મોહતાત રહના હોગા, ઇસ કી રાહ મેં

ઈમ્તિહાનાત બહુત હૈં અગર એક ભી મસ્અલા શર્મ યા મુરુવ્વત વગૈરા કી વજહ સે જાનબૂઝ કર ગલત બતા દિયા તો ગુનાહ વ હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હોગા. હાં અગર આલિમ સે અન્જાને મેં મસ્અલા બતાને મેં તસામુહ (ગ-લતી) હો જાએ તો પતા લગને પર અગર્યે તૌબા લાઝિમ નહીં તાહમ ફૌરન ઉસ કા ઈઝાલા ફર્જ હૈ. ઈઝાલે કા તરીકા યેહ હૈ કે જિસ કો ગલત મસ્અલા બતાયા હૈ ઉસ કો મુત્તલઅ કરે કે ફુલાં મસ્અલા બતાને મેં મુઝ સે ખતા હો ગઈ હૈ. અગર એક કે સામને ખતા કી તો ઉસી એક કે સામને ઔર અગર હઝાર યા હઝારોં કે ઈજતિમાઅ મેં ગ-લતી હુઈ તો ઉન સબ કે સામને ઈઝાલા કરના હોગા.

અગર આલિમ ભૂલ કર ગલત મસ્અલા બતા દે તો ગુનાહ નહીં

મેરે આકા આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعِزَّت ફરમાતે હૈં : “હાં અગર આલિમ સે ઈતિફાકન સહૂવ (ભૂલ) વાકેઅ હો ઔર ઉસ ને અપની તરફ સે બે એહતિયાતી ન કી ઔર ગલત જવાબ સાદિર હુવા તો મુઆ-ખજા નહીં મગર ફર્જ હૈ કે મુત્તલઅ હોતે હી ફૌરન અપની ખતા ઝાહિર કરે.” (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 23, સ. 712)

ઈઝાલે કી બેહતરીન હિકાયત

બયાન કિયા જાતા હૈ કે હઝરતે સચ્ચિદુના હસન બિન ઝિયાદ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ સે કિસી શખ્સ ને સુવાલ કિયા, આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને ઉસ કો જવાબ દિયા લેકિન ઉસ મેં તસામુહ હો ગયા (યા'ની ગ-લતી હો ગઈ) ઉસ શખ્સ કો જાનતે નહીં થે લિહાઝા ઉસ ગ-લતી કી તલાફી (ઈઝાલે) કે લિયે આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને એક શખ્સ કો બતૌરે અજર (યા'ની ઉજરત પર) લિયા જો યેહ એ'લાન કરતા થા

કે : જિસ ને ફુલાં દિન, ફુલાં મસ્મલા પૂછા થા ઉસ કે દુરુસ્ત જવાબ કે લિયે હઝરતે સય્યિદુના હસન બિન ઝિયાદ العباد رَحْمَةُ رَبِّ عَلَيْهِ તરફ રુજૂઅ કરે. હઝરતે સય્યિદુના હસન બિન ઝિયાદ العباد رَحْمَةُ رَبِّ عَلَيْهِ ને કઈ રોઝ તક ફતવા નહીં દિયા યહાં તક કે વોહ (મત્લૂબા) શપ્સ આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કી ખિદમતે બા બ-ર-કત મેં હાઝિર હુવા ઔર આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને ઉસ કો દુરુસ્ત મસ્મલા બતાયા.

(أَدَبُ الْمُفْتَى وَالْمُسْتَفْتَى لِابْنِ الصَّلَاح، ص ٤٦ مُلَخَّصاً)

અલ્લાહ غَرَّ وَجَلَّ કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી મફિરત હો.

أَمِينٌ بِجَاهِ النَّبِيِّ الْأَمِينِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

મિઠા દે અપની હસ્તી કો અગર કુછ મર્તબા ચાહે

કે દાના ખાક મેં મિલ કર ગુલે ગુલજાર હોતા હૈ

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

આગ પર મિયાદા જુરઅત કરતા હૈ !

﴿72﴾ અગર કિસી મસ્મલે કા જવાબ ન આતા હો તો “لَا أَعْلَمُ” યા’ની મેં નહીં જાનતા” કહને મેં શર્મ મહસૂસ ન કીજિયે. અફસોસ ! આજ કલ તો શાયદ બા’ઝોં કો لَا أَعْلَمُ (યા’ની મેં નહીં જાનતા) કહના હી નહીં આતા ! હર મસ્મલે કા જવાબ દેના ગોયા ઉન કે લિયે વાજિબ હૈ ઔર ઝેહન યેહ બન ગયા હૈ કે નહીં બતાએંગે તો બે ઇઝ્ઝતી હો જાએગી, હાલાંકે એસા નહીં. હકીકત મેં ઝલીલો ખ્વાર બલ્કે અઝાબે નાર કા હકદાર તો વોહ હોગા જો ઈસ દારે ના પાએદાર મેં મહ્ઝ ભરમ રખને કે લિયે ગલત મસ્મલે બતાને સે ગુરેઝ નહીં કરતા હોગા ઔર બરોઝે કિયામત અપની ઈસ બેબાકી કી સઝા સુનાયા જાએગા. રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ફરમાતે

હૈં : તુમ મેં સે જો ફતવોં પર ઝિયાદા જુરઅત કરતા હૈ વોહ આગ પર ઝિયાદા જુરઅત કરતા હૈ. (કَنْزُ الْعُمَال ج ١٠، ص ٨٠، حدیث ٢٨٩٥٧، وفناوی رضویہ ج ١١ ص ٤٩٠).
 એક ઔર હદીસે પાક મેં હૈ, સરકારે મદીના, કરારે કલ્બો સીના
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા ફરમાને બા કરીના હૈ : “જિસ ને બિગૈર
 ઇલ્મ કે ફતવા દિયા તો આસ્માન વ ઝમીન કે ફિરિશ્તે ઉસ પર
 લા’નત ભેજતે હૈં.” (الجامعُ السُّعْيَر ص ٥١٧ حدیث ٨٤٩١) મેરે આકા આ’લા
 હઝરત, ઇમામે અહલે સુન્નત, મૌલાના શાહ ઇમામ અહમદ
 રઝા ખાન رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ ફતવા ર-ઝવિયા જિલ્દ 23 સફહા 711
 તા 712 પર ફરમાતે હૈં : “ઝૂટા મસ્અલા બયાન કરના સખ્ત
 શદીદ કબીરા (ગુનાહ) હૈ અગર કસ્દન હૈ તો શરીઅત પર
 ઇફ્તિરા (યા’ની ઝૂટ બાંધના) હૈ ઔર શરીઅત પર ઇફ્તિરા
 عَزَّ وَجَلَّ પર ઇફ્તિરા હૈ.” (ફતવા ર-ઝવિયા, જિ. 23, સ.
 711) હમારે અસ્લાફ તો મુતલકન મસ્અલા બતાને હી સે ખૌફ
 ખાતે થે ચુનાન્થે હઝરતે અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا કે
 બેટે હઝરતે સય્યિદુના સાલિમ બિન અબ્દુલ્લાહ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ સે
 એક શખ્સ ને મસ્અલા પૂછા જવાબ દિયા : “ઇસ બારે મેં મુઝે
 કોઈ રિવાયત નહીં પહોંચી.” એક શખ્સ ને અર્ઝ કી : મેરે લિયે
 તો આપ કી રાય ભી બહુત હૈ, ફરમાયા : “અપની રાય બતા દૂં
 ઔર તુમ ચલે જાઓ ફિર શાયદ વોહ રાય બદલ જાએ, તો મેં
 તુમ્હેં કહાં ટૂંડતા ફિરૂંગા.” (جامع بيان العلم وفضله، ص ٢٨٧)

ઈમામે માલિક બે 48 સુવાલાત મેં સે સિર્ફ 16 કે જવાબાત દિયે !

﴿73﴾ જબ તક 100 ફી સદી ઇત્મીનાન ન હો જાએ ઉસ વક્ત
 તક ફતવા મત દીજિયે, અટકલ પચ્યૂ સે હરગિઝ મસ્અલા ન
 બતાઈયે બેશક કહ દીજિયે બલકે લિખ કર દે દીજિયે : “મુઝે

મસ્અલા મા'લૂમ નહીં હૈ.” યકીન માનિયે ઇસ સે આપ કી શાન મેં કમી નહીં તરક્કી હોગી. મસ્અલે કા જવાબ દેને મેં બડે બડે ઉલમા સે બારહા સુકૂત (ખામોશી) સાબિત હૈ. હિકાયત : હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે શાફેઈ رَحْمَةُ اللَّهِ الْفَوْي عَلَيْهِ ફરમાતે હેં : મેં હઝરતે ઇમામે માલિક رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કે પાસ હાઝિર થા, આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ સે 48 મસાઈલ પૂછે ગએ (સિફ 16 કે જવાબાત ઇશદિ ફરમાએ ઔર) 32 કે બારે મેં ફરમા દિયા : يَا'نِي مَیں નહીં જાનતા. (احياء علوم الدين، ج 1، ص 47) હઝરતે સય્યિદુના ઇબ્ને વહ્બ ને “કિતાબુલ મજાલિસ” મેં લિખા હૈ : મેં ને હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે માલિક رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કો ફરમાતે સુના : આલિમ કો ચાહિયે કે બે ઇલ્મી કી હાલત મેં એ'તિરાફે જહૂલ કી આદત ડાલે. (યા'ની કહ દે મેં નહીં જાનતા) એસા કરને સે (નુક્સાન કુછ ભી નહીં બલ્કે) ભલાઈ હાસિલ હોને કી ઉમ્મીદ હૈ. ઇસી કિતાબ મેં હઝરતે સય્યિદુના ઇબ્ને વહ્બ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ લિખતે હેં : અગર હમ હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે માલિક رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કી ઝબાન સે અદા હોને વાલે યેહ લફઝ “لَا أَدْرِي” (યા'ની મુઝે મા'લૂમ નહીં) લિખના શુરૂઅ કર દેં તો સફહે કે સફહે ભર જાએંગે. યેહી હઝરતે સય્યિદુના ઇબ્ને વહ્બ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ફરમાતે હેં કે હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે માલિક رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને મુઝ સે ફરમાયા : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ 2 સૂલુલ્લાહ ઇમામુલ મુસ્લિમીન વ સય્યિદુલ આલિમિન થે, મગર એસા ભી હોતા થા કે સુવાલ કિયા જાતા તો જબ તક વહ્ય ન આ જાતી, જવાબ નહીં દેતે થે. હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે માલિક رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ

ને હઝરતે સય્યિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا કા
 યેહ કૌલ બયાન ફરમાયા : “આલિમ જબ لَا أَدْرِي (યા’ની મੈં નહીં
 જાનતા) કહના ભૂલ જાતા હૈ, તો ઠોકરે ખાને લગતા હૈ.” હઝરતે
 સય્યિદુના ઉકબા બિન મુસ્લિમ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهَا કહતે હૈં : મੈં હઝરતે
 સય્યિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا કી સોહબત મેં ચૌતીસ
 મહીને રહા ઔર બરાબર દેખતા રહા કે અક્સર મસ્જલોં પર
 لَا أَدْرِي (યા’ની મੈં નહીં જાનતા) કહ દિયા કરતે ઔર મેરી તરફ મુઝ
 કર ફરમાતે : તુમ જાનતે ભી હો યેહ લોગ ક્યા ચાહતે હૈં ? કે
 હમારી પીઠ કો જહન્નમ તક અપને લિયે પુલ બના લેં ! હઝરતે
 સય્યિદુના અબુદરદા رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ફરમાયા કરતે થે : લા ઇલ્મી
 કી સૂરત મેં આદમી કા لَا أَدْرِي (યા’ની મੈં નહીં જાનતા) કહના
 આધા ઇલ્મ હૈ. (جامع بيان العلم وفضله، ص 315، 316) હુજજતુલ ઇસ્લામ
 હઝરતે સય્યિદુના ઇમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ ગઝાલી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْوَلَى
 ફરમાતે હૈં : જો શખ્સ અપને ઇલ્મ સે ગૈરે ખુદા કી રિઝા ચાહતા
 હૈ ઉસ કા નફ્સ ઉસે ઇસ બાત કા ઇકરાર નહીં કરને દેતા કે કહે :
 لَا أَدْرِي યા’ની “મੈં નહીં જાનતા.” (احياء علوم الدين، ج 1، ص 47)
 સદરુશ્શરીઅહ, બદરુતતરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફતી
 મુહમ્મદ અમજદ અલી આ’ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْوَلَى સે બટ ખાને કે
 બારે મેં સુવાલ ક્રિયા ગયા તો તહરીરન ઇશ્દિ ફરમાયા : “બટ
 કી નિસ્બત ઇસ વક્ત ફકીર કો કોઈ રિવાયત દસ્ત-યાબ ન હુઈ.”
 (ફતાવા અમ્મદિયા, જિ. 3, સ. 299) લિહાઝા યકીની જવાબ મા’લૂમ
 ન હોને કી સૂરત મેં આએં બાએં શાએં ઔર “ચૂંકે ચુનાચે” કરને
 કે બજાએ સાફ સાફ એ’તિરાફ કર લીજિયે કે “મੈં નહીં જાનતા”

ઇસ તરહ આપ કી શાન મઝીદ બઢેગી.

રજા જો દિલ કો બનાના થા જલ્વા ગાહે હબીબ

તો પ્યારે કૈદે ખુદી સે રહીદા હોના થા

“મેં નહીં જાનતા”

હઝરતે સય્યિદુના શૈખ અબૂ તાલિબ મક્કી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی

કૃતુલ કુલૂબ જિલ્લ 1 સફહા 274 પર લિખતે હેં : “બા’ઝ કુ-કહા
એસે થે કે જિન કી તરફ સે “મેં નહીં જાનતા” કા કૌલ “મેં
જાનતા હૂં” સે ઝિયાદા હુવા કરતા થા. હઝરતે સય્યિદુના સુફ્યાન
સૌરી, માલિક બિન અનસ, અહમદ બિન હમ્બલ, ફુઝૈલ બિન
ઇયાઝ ઔર બિશર બિન હારિસ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ કા યેહી તરીકએ કાર
થા. યેહ હઝરાત અપની મજાલિસ મેં બા’ઝ બાતોં કા જવાબ દેતે
ઔર બા’ઝ મસાઈલ પર ખામોશ રહતે.”

(قوت القلوب ج ۱ ص ۲۷۴ مرکز اهل سنت گجرات هند)

મેં શર્મ ક્યૂં મહસૂસ કંઈ ?

એક મર્તાબા કિસી ને હઝરતે સય્યિદુના ઇમામ શઅબી
سَعْدُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْبَاقِی سے કોઈ મસ્અલા દરયાફત કિયા. આપ ને ફરમાયા,
“મુઝે નહીં મા’લૂમ.” લોગોં ને મુ-તઅજિજબ હો કર અર્ઝ કી :
“હુઝૂર ! આપ કો ઇરાક કા ઇતના બડા આલિમ હોને કે બા
વુજૂદ યેહ બાત કહતે હુએ શર્મ મહસૂસ ન હુઈ ?” ફરમાયા :
“ફિરિશ્તોં કા દ-રજા વ ઇલ્મ હમ સે બહુત ઝિયાદા હૈ, લેકિન
ઇસ કે બા વુજૂદ ઉન્હેં અપને રબ (عَزَّوَجَلَّ) કે સામને યેહ કહતે હુએ

હયા મહસૂસ ન હુઈ કે “لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا” (તર-જ-મએ કન્ઝુલ
ઈમાન : હમેં કુછ ઇલ્મ નહીં મગર જિતના તૂને હમેં સિખાયા. (۳۲: البقرة)
તો જબ ઉન્હેં હયા મહસૂસ ન હુઈ, તો મેં ક્યું શર્મ મહસૂસ કરું?”

(تنبيه المغترين ص ۱۴۴)

હરગિઝ ઇલ્મ ન છુપાતે

અમીરુલ મુઅમિનીન હઝરતે સય્યિદુના અબૂ બક સિદ્દીક
રَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ કે પોતે, હઝરતે સય્યિદુના કાસિમ બિન મુહમ્મદ
رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ મિના પહોંચે, તો હર તરફ સે લોગોં ને મસ્જલે
પૂછને શુરૂઅ કર દિયે. આપ હર સુવાલ કે જવાબ મેં યેહી ફરમા
દેતે કે “મેં નહીં જાનતા.” જબ લોગોં ને ઇસ જવાબ પર તઅજજુબ
કા ઇઝહાર કિયા તો ફરમાયા : “બખુદા તુમ્હારે ઇન સુવાલોં કા
જવાબ હમેં નહીં આતા, અગર આતા હોતા, તો હરગિઝ ન
છુપાતે, ક્યૂંકે ઇલ્મ છુપાના જાઈઝ નહીં.” (جامع بيان العلم و فضله ص ۳۱۴)

ફતવા નવેસી મેં સલાસત પૈદા કીજિયે

﴿74﴾ મુફતી કો ઇન્શા પરદાઝી કા ફન ભી આતા હો તો સોને
પર સુહાગા કે અપની તહરીર કા હુસ્ન ભી કાઈમ રખ સકે,
અલ્ફાઝ કી તરકીબ ભી દુરુસ્ત હો. લફઝોં કે મુઝક્કર ઔર
મુઅન્નસ હોને કા ફર્ક ભી રખ પાએ વરના શાયદ એક હી તહરીરી
ફતવે મેં કઈ જગહ યેહ નકાઈસ રહ જાએંગે ! એક હી ફર્દ કે બારે
મેં કહીં વાહિદ કા તો કહીં જમ્મ કા સીગા ન હો યા'ની કિસી એક
ફર્દ કે બારે મેં જબ એક જગહ “આપ” યા “તુમ” લિખા તો ઉસ

મઝમૂન મેં અબ હર જગહ આપ યા તુમ સે હી ખિતાબ કિયા જાએ, (અફસોસ કે યેહ ઐબ ઉર્દૂ કી બહુત સી કુતુબ મેં બ કસરત દેખા જાતા હૈ કે જિસ કો અભી “તુમ” સે મુખાતબ કિયા તો એક આધ સતર કે બા’દ ઉસી ફર્દ કો “તૂ” લિખ દિયા !) ગૈર ઝરૂરી અલ્ફાઝ કી ભરમાર ન હો કમ સે કમ અલ્ફાઝ મેં જામેઅ વ માનેઅ અન્દાઝ મેં લિખિયે કે “રદુલ મુહતાર” મેં હૈ :

خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ
 (رد المحتار على در مختار، ج ۱۱، ص ۵۲۴)

﴿75﴾ ફતવા નવેસી મેં જહાં તક હો સકે ફૈઝાને સુન્નત ઔર મક-ત-બતુલ મદીના કે મતબૂઆ રસાઈલ¹ કે ઉસ્લૂબે તહરીર સે કુછ ન કુછ મદદ લે લીજિયે. અપને કુતુબ વ રસાઈલ કે મે’યારી મઝમૂન નિગારી સે આરી હોને કા મો’તરિફ હૂં તાહમ તલફ્ફુઝ કી દુરુસ્તી ઔર અલ્ફાઝ કી શુસ્તગી મેં થોડી બહુત મદદ મિલ હી જાએગી.

﴿76﴾ અલ્ફાઝ જિસ કદર બદલ બદલ કર લિખેંગે ઇબારત મેં ઉસી કદર હુસ્ન પૈદા હોગા. કોશિશ કીજિયે કે જિસ ફિકરે બલ્કે પૈરે મેં એક બાર જો લફઝ આ ચુકા હો બિલા ઝરૂરત દોબારા ન આએ. હાં બા’ઝ અવકાત એક લફઝ કી તકરાર ઇબારત યા અશઆર મેં હુસ્ન ભી પૈદા કરતી હૈ લેકિન હર ચીઝ અપને મૌકઅ મહલ કે એ’તિબાર સે હુકમ રખતી હૈ નુમૂ-નતન મેરે આકા આ’લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَالَمِينَ કા એક શે’ર મુલા-હઝા હો ઇસ કે દૂસરે મિસ્રએ મેં લફઝ “ગુલ” કી ચાર બાર તકરાર હૈ જો કે ઐબ નહીં

۱ : યા’ની અમીરે અહલે સુન્નત دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَهُ રસાઈલ.

તહસીને કલામ કી મઝીદ અફઝૂની કા બાઈસ હૈ :

જન્નાત હૈ ઉત કે જલ્લે સે જોયાએ રંગો બૂ

ઐ ગુલ હમારે ગુલ સે હૈ ગુલ કો સુવાલે ગુલ

﴿77﴾ ઇંજિતામિયા (.) સુવાલિયા નિશાન (?) હિલાલૈન () ઔર કૌમા (,) વગૈરા કા મુનાસિબ જગહોં પર ઝરૂર ઇસ્તિ'માલ કીજિયે.

ઉમ્દા અલ્ફાઝ બોલને કી નિયત

﴿78﴾ ઇબારત કો મુકફફા વ મુસજજઅ બનાને કી સઅય ફરમાઈયે મગર નિયત યેહ હો કે લોગોં કો ઇસ્લામી તહરીરેં પઢને કા શૌક બઢે, ઔર ઉન કી ઇસ્લાહ કા સામાન હો, હઝૂઝે નફસ વ રિયાકારી કે લિયે અપની ઇલ્મી ધાક બિઠાને કી નિયત સે બોલને લિખને મેં સખ્ત હલાકત હૈ. હર તરહ કી દીની યા દુન્યવી બાત મેં અ-રબી, ઇંગ્લિશ અલ્ફાઝ ઔર ખૂબ સૂરત ફિકરે ઔર મુહા-વરે લિખને બોલને કો અગર કિસી કા ઇસ લિયે જી ચાહે કે લોગોં પર અપની ઝબાન દાની કી છાપ પડે ઔર શર-ઈ મસ્લહત કુછ ન હો તો ઉસે અપની હલાકત કે ઇસ્તિકબાલ કે લિયે તય્યાર રહના ચાહિયે. ગુફ્ત-ગૂ મેં રિયાકારી કરને વાલોં કો ડર જાના ચાહિયે કે મદીને કે સુલ્તાન, રહમતે આ-લમિયાન, મહબૂબે રહમાન, صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم, કા ફરમાને ઇબ્રત નિશાન હૈ : “જિસ ને બાત કહને કે મુખ્તલિફ અન્દાઝ ઇસ લિયે સીખે કે ઉસ કે ઝરીએ લોગોં કે દિલોં કો કૈદ કરે (યા'ની લોગોં કો અપના ગિરવીદા વ મો'તકિદ બનાએ) **અલ્લાહ** તબા-ર-ક વ તઆલા બરોઝે કિયામત ન ઉસ કે ફર્જ કબૂલ ફરમાએ ન નફલ.” (سنن ابی داؤد الحدیث ۵۰۰۶ ج ۶ ص ۳۹۱) **મુહકિકે અલલ ઇત્લાક,**

ખાતિમુલ મુહદિસીન, હઝરતે અલ્લામા શૈખ અબ્દુલ હક મુહદિસ દેહલવી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی ઇસ હદીસે પાક કે તહ્ત ફરમાતે હૈં : صَرَفُ الْكَلَامِ (યા'ની બાતોં મેં હૈર ફૈર) સે મુરાદ યેહ હૈ કે તહસીને કલામ (યા'ની કલામ મેં હુસ્ન પૈદા કરને) કે લિયે ઝૂટ, કિઝબ બયાની બતૌરે રિયાકારી કી જાએ ઔર ઇસ્તિબાસ વ ઇબ્હામ (યા'ની યક્સાનિયત કા શુબા) પૈદા કરને કે લિયે ઇસ મેં રદ્દો બદલ કર લિયા જાએ. (اشعة الممعات فارسی، ج ۴، ص ۶۶)

﴿79﴾ લિખતે રહના યાહિયે તાકે મશક હો. رَفَّتَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ غُرُوجَل. રફતા ઇબારત ભી દુરુસ્ત હોગી ઔર ખત ભી અચ્છા હો જાએગા. “કશ્ફુલ ખિફા” મેં હૈ : મકૂલા હૈ : يَا'نِي مَنْ جَدَّ وَجَدَّ : “જિસ ને કોશિશ કી ઉસ ને પા લિયા.” (كشف الخفاء، ج ۲، ص ۲۱۷ الحديث ۲۴۴۹)

﴿80﴾ જો લફઝ સહીહ અદા ન હો પાતા હો ઉસ કો મઅ એ'રાબ કમ અઝ કમ 25 બાર લિખ લિયા કરેં. ઔર ઇતની હી બાર ઝબાન સે ભી દોહરા લેં. رَفَّتَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ غُرُوجَل. દુરુસ્ત અદાએગી મેં મદદ મિલેગી. મકૂલા હૈ يَا'نِي السَّبَقُ حَرْفٌ وَالتَّكْرَارُ أَلْفٌ : સબક એક હર્ફ હી સહી ઉસ કી તકરાર હઝાર બાર હોની યાહિયે. (تعليم المتعلم، ص ۷۴)

મખસૂસ અહકામ કા હર સાલ નઅે સિરે સે મુતા-લઅા કીજિયે

﴿81﴾ મેરે મ-દની આલિમો ! હર સાલ કુરબાની કે દિનોં મેં કુરબાની કે ઔર માહે ર-મઝાનુલ મુબારક કે કરીબ રોઝા, તરાવીહ, સ-દ-કઅે ફિત્ર ઔર ઝકાત વગૈરા કે અહકામ અઝ

સરે નૌ પઢ લિયા કરેં તાકે પૂછને વાલે મુસલ્માનોં કી રહનુમાઈ સહલ ઔર આપ કે લિયે જન્નત કા દાખિલા આસાન હો. મુસ્તફા જાને રહમત, શમ્મે બઝમે હિદાયત, નોશએ બઝમે જન્નત, મમ્બએ જૂદો સખાવત, સરાપા ફઝલો રહમત. صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા ફરમાને જન્નત નિશાન હૈ : “જો કોઈ **अَبْلَاح** કે ફરાઈઝ સે મુ-તઅલ્લિક એક યા દો યા ત્રીન યા ચાર યા પાંચ કલિમાત સીખે ઔર ઉસે અચ્છી તરહ યાદ કર લે ઔર ફિર લોગોં કો સિખાએ તો વોહ જન્નત મેં ઝરૂર દાખિલ હોગા.” (ઈસ હદીસે પાક કે રાવી) હઝરતે સય્યિદુના અબૂ હુરૈરા رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ફરમાતે હૈં : “**رَسُولُ اللَّهِ** صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ સે યેહ બાત સુનને કે બા’દ મેં કોઈ હદીસ નહીં ભૂલા.” (ઈસ હદીસે **الترغيب والترهيب**, رقم ۲۰, ج ۱, ص ۵۴) મુબા-રકા મેં મુબલ્લિગીન વ મુબલ્લિગાત કે લિયે કાફી તરગીબ મૌજૂદ હૈ કે વોહ ભી બયાન કી ખૂબ ખૂબ તય્યારી ફરમાએ, ફરાઈઝ કો યાદ કરને કી આદત બનાએ, મુસલ્માનોં કો સિખાએ ઔર ખુદ કો જન્નત કા હકદાર બનાએ.

મુફતી કા સુફૂત મસ્અલે કી તસ્દીક નહીં

﴿82﴾ કિસી ઇજતિમાઅ યા મજલિસ મેં એક આલિમ વ મુફતી કા કિસી મસ્અલે કો સુન કર સુફૂત કરના ઉસ કી તરફ સે મોહરે તસ્દીક નહીં હૈ. આલિમ જબ તક કિસી મસ્અલે કે બારે મેં ઝબાન યા કલમ સે તસ્દીક યા કિસી તરહ કે ઇશારે કિનાએ સે તૌસીક ન કરે ઉસ મસ્અલે કો ઉસ કી તરફ સે મુસદકા ન માના જાએ.

﴿83﴾ આપ જિસ કદર મંઝે હુએ મુફતી બન કર નિકલેંગે **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ** ઉસી કદર દા’વતે ઇસ્લામી વાલોં ઔર આમ

મુસલ્માનોં કો આપ કે ઝરીએ ફૈઝ ઝિયાદા મિલેગા. લિહાઝા ખૂબ દિલ લગા કર તહસીલે ઇલ્મ મેં મશ્ગૂલ રહિયે.

﴿84﴾ બા'ઝ અવકાત લિખને યા બોલને મેં અલ્ફાઝ મુત્લક હોતે હૈં લેકિન મુસ્તસ્નિયાત ભી હોતે હૈં. લિહાઝા કોઈ ભી મસ્અલા પઢને કે બા વુજૂદ આગે બયાન કરને સે પહલે ગૌરો ફિક્ક ભી કર લેના યાહિયે ઔર મૌકઅ મહલ કો ભી સામને રખના યાહિયે, મ-સલન બહારે શરીઅત હિસ્સા 16 સફહા 23 પર હૈ કે “બાગ મેં પહોંચા વહાં ફલ ગિરે હુએ થે તો જબ તક માલિક કી ઇજાઝત ન હો ફલ નહીં ખા સકતા.” મગર ઇસ હુકમ મેં ઇઝતિરારી હાલત કા ઇસ્તિસ્ના હૈ જૈસા કે બહારે શરીઅત હી મેં હૈ “ઇઝતિરાર કી હાલત મેં યા'ની જબ જાન જાને કા અન્દેશા હૈ અગર હલાલ ચીઝ ખાને કે લિયે નહીં મિલતી તો હરામ ચીઝ યા મુદ્દાર યા દૂસરે કી ચીઝ ખા કર અપની જાન બચાએ ઔર ઇન ચીઝોં કે ખા લેને પર ઇસ સૂરત મેં મુઆ-ખજા ન હોગા બલ્કે ન ખા કર મર જાને મેં મુઆ-ખજા હૈ અગર્યે પરાઈ ચીઝ ખાને મેં તાવાન દેના હોગા.”

(બહારે શરીઅત, હિસ્સા : 16, સ. 16, મત્બૂઆ મક-ત-બતુલ મદીના)

આલિમ કો ઇલ્મે તસવ્વુફ સે મહઝમ નહીં રહના યાહિયે

﴿85﴾ જો શખ્સ ખ્વાહ બહુત બડા અલ્લામા ફહૂલામા બન ગયા મગર તસવ્વુફ કે બારે મેં ઉસ ને કાફી મા'લૂમાત હાસિલ ન કરી યા કિસી સૂફિયે બા સફા કી સોહબત ન પાઈ તબ ભી બેશક વોહ આલિમ હી હૈ મગર એક તરહ સે ઉસ મેં બહુત બડી કમી રહેગી.

﴿86﴾ એહયાઉલ ઉલૂમ, મિન્હાજુલ આબિદીન, લુબાબુલ એહયા,

કૂતુલ કુલૂબ, કશ્કુલ મહજૂબ, તમ્બીહુલ મુગતરીન ઓર રિસાલએ કુશૈરિય્યા વગૈરા કુતુબે તસવ્વુફ કા મુતા-લઆ કરતે રહેંગે તો ખૌફે ખુદા عَزَّوَجَلَّ મેં ખૂબ ઈઝાફા હોગા, ગુનાહોં સે બચને ઓર નેકિયાં કિયે જાને કા જઝબા મિલેગા, બાતિન મેં ચમક દમક આએગી ઓર ખૂબ હરે ભરે રહેંગે. اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ

દા'વતે ઇસ્લામી કા મ-દની કામ કીજિયે

﴿87﴾ મેં (સગે મદીના غَنِي عَنَّا) દા'વતે ઇસ્લામી કે આમ મુબલિગીન ઓર અપને મ-દની ઉ-લમા કે માબૈન હર દમ મહબ્બત વ મવદત કી ફઝા દેખના ચાહતા હું. લિહાજા એ મેરે મ-દની આલિમો ! આપ સબ રલ મિલ કર દા'વતે ઇસ્લામી કા ખૂબ ખૂબ ખૂબ મ-દની કામ કરતે રહિયે. હર માહ ત્રીન દિન કે લિયે મ-દની કાફિલોં મેં સફર ભી ફરમાઈયે, મ-દની ઈન્આમાત પર અમલ કરતે હુએ રોઝાના ફિકે મદીના કર કે મ-દની ઈન્આમાત કા રિસાલા ભી પુર કીજિયે ઓર હર મ-દની માહ કી 10 તારીખ કે અન્દર અન્દર અપને “ઝિમ્મેદાર” કો જમ્મ ભી કરવાયા કીજિયે. હર વક્ત “મ-દની હુલિયે” (મ-સલન દાઢી ઓર ગેસૂ કે સાથ સાથ સુન્નતોં ભરે સફેદ લિબાસ, ખુલે રંગ કે સબ્જ સબ્જ ઈમામે, સર પર સફેદ ચાદર વગૈરા) મેં રહા કીજિયે. ઈસ તરહ દા'વતે ઇસ્લામી કે ઝિમ્મેદારાન વ આમ ઇસ્લામી ભાઈ આપ સે માનૂસ રહેંગે ઓર આપ ઉન સે અચ્છી તરહ દીન કા કામ લે સકેંગે.

મ-દની અતિથ્યાત કે લિયે ભાગદૌડ

﴿88﴾ મ-દની અતિથ્યાત ઓર કુરબાની કી ખાલોં કે તઅલ્લુક સે યૂં ભી હમારે ત-લબા ઓર મ-દની ઉ-લમા કો ખૂબ ભાગદૌડ

કરની ચાહિયે કે દા'વતે ઈસ્લામી કે લિયે મિલને વાલે મ-દની અતિય્યાત કી બેશતર રકમ મદારિસ વ જામિઆત હી પર સર્ફ હોતી હૈ. બરાએ કરામ ! ઈસ કદર જાનતોડ કર કોશિશ ફરમાઈયે કે આમ ઈસ્લામી ભાઈ ઔર ઝિમ્મેદારાન મ-દની અતિય્યાત કે મુઆ-મલે મેં ભી આપ હઝરાત કે દસ્તે નગર હો કર રહ જાએ.

﴿89﴾ મોહલિકાત (મોહલિક કી જમ્મ મોહલિકાત યા'ની હલાકત મેં ડાલને વાલી ચીઝેં મ-સલન ઝૂટ, ગીબત, યુગલી વગૈરા) કા જાનના ભી ફરાઈઝ ઉલૂમ મેં સે હૈ, જો નહીં જાનતા વોહ આલિમ કેસે હો સકતા હૈ ! ઈસ ઝિમ્ન મેં “એહયાઉલ ઉલૂમ” કી તીસરી જિલ્દ કા મુતા-લઆ નિહાયત અહમ હૈ.

ક્યા દર્સે નિઝામી કી સનદ આલિમ હોને કે લિયે કાફી હૈ ?

﴿90﴾ જૂં તૂં કર કે દર્સે નિઝામી કી સનદ હાસિલ કર લેને વાલા ખુશ ફહમી મેં હરગિઝ ન રહે, મઝીદ ઈલ્મ હાસિલ કરતા રહે. સદરુશ્શરીઅહ, બદરુતરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફતી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْوَعْدَى ફરમાતે હૈં : અવ્વલ તો દર્સે નિઝામી જો હિન્દૂસ્તાન કે મદારિસ મેં ઉમૂમન જારી હૈ ઈસ કી તકમીલ કરને વાલે ભી બહુત કલીલ અફરાદ હોતે હૈં ઉમૂમન કુછ મા'મૂલી તૌર (સે) પઢ કર સનદ હાસિલ કર લેતે હૈં ઔર અગર પૂરા દર્સે (નિઝામી) ભી પઢા તો ઈસ પઢને કા મક્સદ સિર્ફ ઇતના હૈ કે અબ ઇતની ઇસ્તિ'દાદ (યા'ની સલાહિયત) હો ગઈ કે કિતાબેં દેખ કર મેહનત કર કે ઈલ્મ હાસિલ કર સકતા હૈ વરના દર્સે નિઝામી મેં દીનિયાત કી જિતની તા'લીમ હૈ ઝાહિર હૈ કે ઉસ કે ઝરીએ સે કિતને મસાઈલ પર ઉબૂર હો સકતા હૈ ! મગર ઇન મેં અક્સર કો ઇતના બેબાક પાયા ગયા હૈ કે અગર કિસી ને ઉન સે મસ્અલા

દરયાફત ક્રિયા તો યેહ કહના હી નહીં જાનતે કે “મુઝે મા’લૂમ નહીં” યા કિતાબ દેખ કર બતાઊંગા કે ઇસ મેં વોહ અપની તૌહીન જાનતે હેં, અટકલ પચ્યૂ જી મેં જો આયા કહ દિયા. સહાબએ કિબાર વ અઈમ્મએ આ’લામ કી ઝિન્દગી કી તરફ અગર નઝર કી જાતી હૈ તો મા’લૂમ હોતા હૈ કે બા વુજૂદ ઝબર દસ્ત પાયએ ઇજિતહાદ રખને કે ભી વોહ કભી એસી જુરઅત નહીં કરતે થે, જો બાત મા’લૂમ ન હોતી ઉસ કી નિસ્બત સાફ ફરમા દિયા કરતે કે મુઝે મા’લૂમ નહીં. ઇન “નૌ આમોઝ મૌલવિયો” કો હમ ખૈર ખ્વાહાના નસીહત કરતે હેં કે તકમીલે દર્સે નિઝામી કે બા’દ ફિક્કહ વ ઉસૂલ વ કલામ વ હદીસ વ તફસીર કા બ કસરત મુતા-લઆ કરેં ઔર દીન કે મસાઈલ મેં જિસારત ન કરેં જો કુછ દીન કી બાતેં ઇન પર મુન્કશિફ વ વાઝેહ હો જાએં ઉન કો બયાન કરેં. જહાં ઇશકાલ પૈદા હો ઉસ મેં કામિલ ગૌરો ફિક્ક કરેં ખુદ વાઝેહ ન હો તો દૂસરોં કી તરફ રુજૂઅ કરેં કે ઇલ્મ કી બાત પૂછને મેં કભી આર (શર્મ) ન કરના ચાહિયે. (બહારે શરીઅત,

હિસ્સા : 15, સ. 14, મક્તબએ ર-ઝવિયા, બાબુલ મદીના કરાચી)

તાલિબે ઇલ્મ કે છુટ્ટી ન કરને કા ફાયદા

﴿91﴾ તાલિબે ઇલ્મ અગર બિલ્કુલ ભી છુટ્ટી ન કરે ઔર ઇસ તરહ દર્સે નિઝામી કરે જિસ તરહ કરને કા હક હૈ ઔર નિજી તૌર પર ભી મુતા-લઆ જારી રખે ઔર યેહ સબ મહૂઝ અપની લિયાકત કા લોહા મનવાને, આ’લા સનદ પાને ઔર ઝિહીન વ ફતીન કહલાને કે લિયે ન હો બલ્કે રિઝાએ ખુદાએ કાદિર ﷻ કી ખાતિર હો તો

إِنْ شَاءَ اللَّهُ الْآخِرُ عَزَّوَجَلَّ. કસીર વ વાફિર ફરાઈઝ ઉલૂમ સીખને મેં કામ્યાબ હો જાએગા. દીની તા'લીમ સે જી ચુરાના અચ્છા નહીં હૈ, મુસ્તફા જાને રહમત صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા ફરમાને ફઝીલત નિશાન હૈ :
يَا'نِيْ اِلٰهْمُ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْعِلْمِ اَفْضَلَ مِنَ الْعِبَادَةِ :

(کنز العمال، ج ۱۰، ص ۵۸، الحدیث ۲۸۶۵۳)

छुट्टी नहीं की

કરોડોં હ-નફિયોં કે અઝીમ પેશવા, સિરાજુલ ઉમ્મહ, કાશિફુલ ગુમ્મહ હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی કે શાગિર્દે રશીદ હઝરતે સય્યિદુના ઇમામ અબૂ યૂસુફ યા'કૂબ બિન ઇબ્રાહીમ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی કા મ-દની મુન્ના ઇન્તિકાલ કર ગયા તો યેહ ખયાલ કર કે, કે અગર મેં મ-દની મુન્ને કી તજહીઝ વ તક્ફીન કે લિયે રુકા તો મેરા સબક છૂટ જાએગા આપ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی ને એક દૂસરે શખ્સ કો બચ્ચે કે કફન દફન કા ઇન્તિઝામ સોંપ દિયા ઓર ખુદ ઇમામે આ'ઝમ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی કી દર્સગાહ પહોંચ ગએ ઓર છુટ્ટી નહીં કી.

(المستطرف، ج ۱، ص ۴۰)

हजार रइअत नइल पढने से अइअल

﴿92﴾ તાલિબુલ ઇલ્મ કો ચાહિયે કે દિન રાત ઇલ્મે દીન હાસિલ કરને કી ધુન મેં મગન રહે. હઝરતે સય્યિદુના અબૂ દરદા ઓર અબૂ હુરૈરા رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا ફરમાતે હૈં : “(દીની) ઇલ્મ કા એક બાબ જિસે આદમી સીખતા હૈ **اَللّٰهُ** عَزَّوَجَلَّ કે નઝદીક હઝાર રફૂઅત નફલ પઢને સે ઝિયાદા પસન્દીદા હૈ ઓર જબ કિસી તાલિબુલ ઇલ્મ કો (દીની) ઇલ્મ હાસિલ કરતે હુએ મૌત આ જાએ તો વોહ શહીદ હૈ.”

(الترغیب والترہیب حدیث ۱۶ ج ۱ ص ۵۴)

કિયામત કી એક અલામત, “દીની ઇલ્મ, દીન કે લિયે હાસિલ ન કિયા જાએગા”

﴿93﴾ સિર્ફ અલ્લાહ ﷻ કી રિઆ કે લિયે ઇલ્મે દીન હાસિલ કીજિયે. “તિરમિઝી શરીફ” કી હદીસે પાક મેં કિયામત કી નિશાનિયોં મેં સે એક નિશાની યેહ ભી બયાન ફરમાઈ ગઈ હૈ: **وَتُعَلِّمُ لِكُلِّ غَيْرِ الدِّينِ**: યા’ની “ઔર ગૈરે દીન કે લિયે ઇલ્મ હાસિલ કિયા જાએ.”

(તરમ્ઝી શરીફ, کتاب الفتن, باب ما جاء في علامة.. الخ, ج 4, ص 90, الحديث 2218)

ઇસ કી શર્હ કરતે હુએ મુફ્સિરે શહીર હકીમુલ ઉમ્મત હઝરતે મુફ્તી અહમદ યાર ખાન **عَلَيْهِ رَحْمَةُ الْخَنَان** મિરઆત શહે મિશકાત જિલ્દ 7 સફહા 263 પર ફરમાતે હૈં : યા’ની મુસલ્માન દીની ઇલ્મ ન પઢેં (બલ્કે) દુન્યાવી ઉલૂમ પઢેં યા દીની ત-લબા (અગર્યે) દીની ઇલ્મ પઢેં મગર તબ્લીગે દીન કે લિયે નહીં બલ્કે (مَلَاكَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ) દુન્યા કમાને કે લિયે, જૈસે આજ મૌલવી આલિમ મૌલવી ફાઝિલ કે કોર્સ મેં, ફિક્હ, તફસીર વ હદીસ કી એક આધ કિતાબ દાખિલ હૈ તો ઇમ્તિહાન દેને વાલે યેહ કિતાબેં પઢ તો લેતે હૈં મગર સિર્ફ ઇમ્તિહાન મેં પાસ હો કર નોકરી હાસિલ કરને કે લિયે (ઔર) બા’ઝ ત-લબા (તો) સિર્ફ વા’ઝ ગોઈ કે લિયે દીની કિતાબેં પઢતે હૈં.

મેરા હર અમલ બસ તેરે વાસિતે હો

કર ઇખ્લાસ ઐસા અતા યા ઇલાહી

ઇલ્મ કી બાતેં ગૌર સે સુનના મઝરી હૈ

﴿94﴾ ઇલ્મે દીન કી બાતેં ગૌર સે સુનની યાહિએં કે બે તવજજોહી

કે સાથ સુનને સે ગલત ફહમી કા સખ્ત અન્દેશા રહતા ઔર બસા અવકાત હાં કા “ના” ઔર ના કા “હાં” સમજ મેં આતા હૈ, બલ્કે **كَذَبَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** કભી ઐસા ભી હોતા હૈ કે કહા ગયા થા હલાલ ઔર ઝેહન મેં બૈઠ જાતા હૈ હરામ !

﴿95﴾ જો કુછ પઢાયા જાએ ઉસ કો રટતે રહિયે, મુહા-વરા હૈ :
“**مَا تَكْرَرُ تَقَرَّرُ**” યા’ની જિસ બાત કી તકરાર કી જાતી હૈ વોહ દિલ મેં કરાર પકડ લેતી હૈ.” (عمدة القارى، كتاب المساقاة، باب بيع الحطب والكلاء، ج 9، ص 90)

﴿96﴾ જબ ભી દીની ઈસ્મ કી યા હિક્મત ભરી કોઈ બાત સુનેં ઉસે લિખને કી આદત બનાઈયે, હઝરતે સય્યિદુના અનસ **رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ** ફરમાતે હૈં :
يَا قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ યા’ની ઈસ્મ કો લિખ કર કેદ કર લિયા કરો. (المعجم الكبير للطبراني، ج 1، ص 246 الحديث 700) હઝરતે સય્યિદુના ઈસામ બિન યૂસુફ **رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ** ને મુફીદ બાતેં લિખને કે લિયે એક દીનાર મેં કલમ ખરીદ ફરમાયા થા. (تعليم المتعلم، ص 108)

﴿97﴾ ઈસ્મે દીન કી બાત લિખ લેને સે જલ્દી યાદ ભી હો જાતી ઔર ઉસ કી બકા કી સૂરત ભી પૈદા હોતી હૈ. તાબેઈ બુરુગ હઝરતે સય્યિદુના અબૂ કિલાબા **رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ** કા મફૂલા હૈ : ભૂલ જાને સે લિખ લેના કહીં બેહતર હૈ. (جامع بيان العلم وفضله، ص 103).
ઈસ્મે નહવ કે મશહૂર ઈમામ હઝરત ખલીલ બિન અહમદ તાબેઈ **رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ** કા કૌલ હૈ : “જો કુછ મેં ને સુના હૈ, લિખ લિયા હૈ ઔર જો કુછ લિખા હૈ, યાદ કર લિયા હૈ ઔર જો કુછ યાદ કિયા હૈ, ઉસ સે ફાએદા ઉઠાયા હૈ.” (ઐઝન, સ. 105)

ઊંઘતે હુએ મુતા-લઆ મત કીજિયે

﴿98﴾ ઈસ્લામી કુતુબ કા ખૂબ મુતા-લઆ કરતે રહના ચાહિયે, ઈસ તરહ ઝેહન ખુલતા હૈ. મગર ઊંઘતે ઊંઘતે પઢના ગલત ફહમિયોં મેં ડાલ સકતા હૈ. ઊંઘતે હુએ નમાઝ ભી ન પઢે, પહલે કિસી તરહ નીંદ ઝાઈલ કરે નીઝ ઈસ હાલત મેં દુઆ ભી નહીં માંગની ચાહિયે કહીં એસા ન હો કે કહને જાએ કુછ ઔર મુંહ સે નિકલે કુછ. ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા જિલ્દ 6 સફહા 318 પર હૈ : સહીહ હદીસ મેં હૈ, રસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ફરમાતે હેં : જબ તુમ મેં કિસી કો નમાઝ મેં ઊંઘ આએ તો સો જાએ યહાં તક કે નીંદ ચલી જાએ કે ઊંઘતે મેં પઢેગા તો ક્યા મા'લૂમ શાયદ અપને લિયે દુઆએ મફિરત કરને ચલે ઔર બજાએ દુઆ, બદ દુઆ નિકલે.

(مَوْطِأُ إمام مالك، ماجاء في صلاة الليل، ج ١، ص ٢٣، فتاوى رضويه ج ٦ ص ٣١٨)
એસે હાલાત હી પૈદા ન હોને દીજિયે કે ઊંઘ ચઢે, નમાઝે બા જમાઅત કે લિયે પહલે હી સે અપને આપ કો મુસ્તઈદ (યા'ની તય્યાર) કર લીજિયે. અગર રાત જાગને યા કમ સોને સે નમાઝ મેં ઊંઘ ચઢતી હૈ તો રાત મત જાગિયે ઔર નીંદ પૂરી કીજિયે. નમાઝ તો નમાઝ જમાઅત ભી નહીં છૂટની ચાહિયે.

હદીસે પાક : “الْعِلْمُ أَفْضَلُ مِنَ الْعِبَادَةِ”

કે અઠારહ હુઝૂ કી નિસ્બત સે

દીની મુતા-લઆ કરને કે 18 મ-દની ફૂલ

(1) અલ્લાહ عزوجل કી રિઝા ઔર હુસૂલે સવાબ કી નિયત સે મુતા-લઆ કીજિયે.

(2) મુતા-લઆ શુરૂઅ કરને સે કબ્લ હમ્દો સલાત પઢને કી આદત બનાઈયે, ફરમાને મુસ્તફા ﷺ હૈ : જિસ નેક કામ સે કબ્લ અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દ ઔર મુઝ પર દુરૂદ ન પઢા ગયા ઉસ મેં બ-ર-કત નહીં હોતી. (کنز العمال ج ۱، ص ۲۷۹، حدیث ۲۵۰۷).
 વરના કમ અઝ કમ બિસ્મિલ્લાહ શરીફ તો પઢ હી લીજિયે કે હર સાહિબે શાન કામ કરને સે પહલે બિસ્મિલ્લાહ પઢની ચાહિયે.¹

(એઝન, સ. 277, હદીસ : 2487)

(3) દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કે મતબૂઆ 32 સ-ફહાત પર મુશ્તમિલ રિસાલે, “જિન્નાત કા બાદશાહ” કે સફહા 23 પર હૈ : કિબ્લા રૂ બૈઠિયે કે ઇસ કી બ-ર-કતે બે શુમાર હૈં યુનાન્યે હઝરતે સય્યિદુના ઇમામ બુરહાનુદ્દીન ઇબ્રાહીમ ઝરનૌજી رحمه الله القوی ફરમાતે હૈં : દો ત-લબા ઇલ્મો દીન હાસિલ કરને કે લિયે પરદેસ ગએ, દો સાલ તક દોનોં હમ સબક રહે, જબ વતન લૌટે તો ઉન મેં એક ફકીહ (યા'ની ઝબર દસ્ત આલિમ) બન ચુકે થે જબ કે દૂસરા ઇલ્મો કમાલ સે ખાલી હી રહા થા. ઉસ શહર કે ઉ-લમાએ કિરામ رحمهم الله السلام ને ઇસ અમ્ર પર ખૂબ ગૌરો ખૌઝ કિયા, દોનોં કે હુસૂલે ઇલ્મ કે તરીકએ કાર, અન્દાઝે તકરાર ઔર બૈઠને કે અતવાર વગૌરા કે બારે મેં તહકીક કી તો એક બાત જો કે નુમાયાં તૌર પર સામને આઈ વોહ યેહ થી કે જો ફકીહ બન કે પલટે થે ઉન કા મા'મૂલ યેહ થા કે વોહ સબક યાદ કરતે વક્ત કિબ્લા રૂ બૈઠા કરતે થે જબ કે દૂસરા જો કે કોરે કા કોરા પલટા થા વોહ કિબ્લા કી તરફ પીઠ કર કે બૈઠને કા આદી થા, યુનાન્યે તમામ

مدینه

1 : ઇસ રિસાલે કે શુરૂઅ મેં દી હુઈ હમ્દો સલાત પઢ લી જાએ તો ان شاء الله عزوجل દોનોં હદીસોં પર અમલ હો જાએગા.

ઉ-લમા વ ફુ-કહાએ કિરામ رحمهم الله السلام, ઈસ બાત પર મુતફિક હુએ કે યેહ ખુશ નસીબ ઈસ્તિકબાલે કિબ્લા (યા'ની કિબ્લા કી તરફ રુખ કરને) કે એહતિમામ કી બ-ર-કત સે ફકીહ બને હૈં ક્યૂંકે બૈઠતે વક્ત કા'બતુલ્લાહ શરીફ કી સમ્ત મુંહ રખના સુન્નત હૈં.

(تعليم المتعلم طريق العلم ص ٦٧)

(4) સુબહ કે વક્ત મુતા-લઆ કરના બહુત મુફીદ હૈં ક્યૂંકે ઉમૂમન ઈસ વક્ત નીંદ કા ગ-લબા નહીં હોતા ઔર ઝેહન ઝિયાદા કામ કરતા હૈં.

(5) શોરો ગુલ સે દૂર પુર સુકૂન જગહ પર બૈઠ કર મુતા-લઆ કીજિયે.

(6) અગર જલ્દ બાઝી યા ટેન્શન (યા'ની પરેશાની) કી હાલત મેં પઢેંગે મ-સલન કોઈ આપ કો પુકાર રહા હૈં ઔર આપ પઢે જા રહે હૈં, યા ઈસ્તિન્જા કી હાજત હૈં ઔર આપ મુસલ્સલ મુતા-લઆ કિયે જા રહે હૈં, એસે વક્ત મેં આપ કા ઝેહન કામ નહીં કરેગા ઔર ગલત ફહમી કા ઈમ્કાન બઢ જાએગા.

(7) કિસી ભી એસે અન્દાઝ પર જિસ સે આંખોં પર ઝોર પડે મ-સલન બહોત મધ્યમ યા ઝિયાદા તેઝ રોશની મેં યા ચલતે ચલતે યા ચલતી ગાડી મેં યા લૈટે લૈટે યા કિતાબ પર ઝુક કર મુતા-લઆ કરના આંખોં કે લિયે મુઝિર (યા'ની નુક્સાન દેહ) હૈં. બલ્કિ કિતાબ પર ખૂબ ઝુક કર મુતા-લઆ કરને યા લિખને સે આંખોં કે નુક્સાન કે સાથ સાથ કમર ઔર ફેફડે કી બિમારિયાં ભી હોતી હૈં.

(8) કોશિશ કીજિયે કે રોશની ઊપર કી જાનિબ સે આ રહી હો, પિછલી તરફ સે આને મેં ભી હરજ નહીં જબ કે તહરીર પર સાયા ન પડતા હો મગર સામને સે આના આંખોં કે લિયે નુક્સાન દેહ હૈં.

(9) મુતા-લઆ કરતે વક્ત ઝેહન હાઝિર ઔર તબીઅત તરો

તાઝા હોની ચાહિયે.

(10) વક્તે મુતા-લઆ ઝરૂરતન કલમ હાથ મેં રખના ચાહિયે કે જહાં આપ કો કોઈ બાત પસન્દ આએ યા કોઈ એસા જુમ્લા યા મસ્અલા જિસ કી આપ કો બા'દ મેં ઝરૂરત પડ સકતી હો, ઝાતી કિતાબ હોને કી સૂરત મેં ઉસે અન્ડર લાઈન કર સકેં.

(11) કિતાબ કે શુરૂઅ મેં ઉમૂમન દો એક ખાલી કાગઝ હોતે હૈં, ઉસ પર યાદ દાશત લિખતે રહિયે યા'ની ઈશા-રતન ચન્દ અલ્ફાઝ લિખ કર ઉસ કે સામને સફહા નમ્બર લિખ લીજિયે. الْحَمْدُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ અકસર કિતાબોં કે શુરૂઅ મેં યાદ દાશત કે સફહાત લગાએ જાતે હૈં.

(12) મુશ્કિલ અલ્ફાઝ પર ભી નિશાનાત લગા લીજિયે ઔર કિસી જાનને વાલે સે દરયાફત કર લીજિયે.

(13) સિર્ફ આંખોં સે નહીં ઝબાન સે ભી પઢિયે કે ઈસ તરહ યાદ રખના ઝિયાદા આસાન હૈ.

(14) વક્કે વક્કે સે આંખોં ઔર ગરદન કી વરઝિશ કર લીજિયે ક્યૂંકે કાફી દેર તક મુસલ્સલ એક હી જગહ દેખતે રહને સે આંખેં થક જાતી ઔર બા'ઝ અવકાત ગરદન ભી દુખ જાતી હૈ. ઈસ કા તરીકા યેહ હૈ કે આંખોં કો દાએ બાએ, ઊપર નીચે ઘુમાઈયે. ઈસી તરહ ગરદન કો ભી આહિસ્તા આહિસ્તા હ-ર-કત દીજિયે.

(15) ઈસી તરહ કુછ દેર મુતા-લઆ કર કે દુરૂદ શરીફ પઢના શુરૂઅ કર દીજિયે ઔર જબ આંખોં વગૈરા કો કુછ આરામ મિલ જાએ તો ફિર મુતા-લઆ શુરૂઅ કર દીજિયે.

(16) એક બાર કે મુતા-લઆ સે સારા મઝમૂન યાદ રહ જાના બહુત દુશ્વાર હૈ કે ફી ઝમાના હાઝિમે ભી કમઝોર ઔર હાફિઝે ભી કમઝોર ! લિહાઝા દીની કુતુબ વ રસાઈલ કા બાર બાર મુતા-લઆ કીજિયે.

(17) મફૂલા હૈ : **الَّسَّبَقُ حَرْفٌ وَالتَّكْرَارُ أَلْفٌ** : યા'ની સબક એક હર્ફ હો ઔર તકરાર (યા'ની દોહરાઈ) એક હઝાર બાર હોની ચાહિયે.

(18) જો ભલાઈ કી બાતેં પઢી હૈં સવાબ કી નિચ્ચત સે દૂસરોં કો બતાતે રહિયે, ઇસ તરહ **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** આપ કો યાદ હો જાએગી.

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

﴿99﴾ અગર કોઈ બાત ખૂબ ગૌરો ખોઝ કે બા'દ ભી સમઝ મેં ન આએ તો કિસી અહલે ઇસ્મ સે બે ઝિઝક પૂછ લીજિયે કે ઇસ્મ કી બાત પૂછને મેં શર્મ ઔર ઝિઝક મુફતી બનને કે રાસ્તે મેં બહુત બડી દીવાર હૈ.

મ-દની મુઝાકરે કી ફઝીલત

અમીરુલ મુઅમિનીન હઝરતે મૌલાએ કાએનાત, અલિય્યુલ મુર્તઝા શેરે ખુદા **كَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى وَجْهَهُ الْكَرِيمَ** સે મરવી હૈ : “ઇસ્મ ખઝાના હૈ ઔર સુવાલ કરના ઉસ કી ચાબી હૈ, **اَللّٰهُمَّ عَزَّوَجَلَّ** તુમ પર રહ્મ ફરમાએ સુવાલ કિયા કરો ક્યૂંકે ઇસ (યા'ની સુવાલ કરને કી સૂરત) મેં ચાર અફરાદ કો સવાબ દિયા જાતા હૈ. સુવાલ કરને વાલે કો, જવાબ દેને વાલે કો, સુનને વાલે ઔર ઇન સે મહબબત કરને વાલે કો.” (الفردوس بمأثور الخطاب، الحديث ٤٠١١ ج ٢، ص ٨٠)

સારી રાત ઇલાદત સે અફમલ હૈ

﴿100﴾ દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ 304 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “બહારે શરીઅત” હિસ્સા 16 સફહા 272 પર હૈ : ઘડી ભર ઇલ્મે દીન કે મસાઈલ મેં મુઝાકરા ઔર ગુફ્ત-ગૂ કરના સારી રાત ઇબાદત કરને સે અફઝલ હૈ.

(الدر المختار وورد المختار، ج ٩، ص ٦٧٢)

જો મિયાદ બોલેગા મિયાદ ગ-લતિયાં કરેગા

«101» બોલને મેં હુરફ નહીં ચબને ચાહિએ, સાફ સાફ બોલને કી મશક કીજિયે, મગર જબ ભી બોલિયે અચ્છા બોલિયે, ફાલતૂ બક બક કરતે રહના ઝોર ઝોર સે કહ્કહે બુલન્દ કરના આખિરત મેં ભલાઈ નહીં દિલા સકતા નીઝ લોગોં પર ભી ઈસ કા ગલત તઅસ્સુર કાઈમ હોતા હૈ. બેશક ખામોશી આલિમ કા વકાર ઝોર જાહિલ કા પદા હૈ. હઝરતે સચ્ચિદુના ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْكَرِيم કા કૌલ હૈ : શૈતાન પર આકિલ (અક્લ મન્દ) આલિમ સે ઝિયાદા સખ્ત કોઈ નહીં, ઈસ લિયે કે આલિમ બોલતા હૈ તો ઈલ્મ કે સાથ બોલતા હૈ, ચુપ હોતા હૈ તો અક્લ કે સાથ ચુપ હોતા હૈ, આખિર શૈતાન ઝુંઝલા કર કહ ઉઠતા હૈ : “દેખો તો ! મુઝ પર ઈસ કી ગુફત-ગૂ ઈસ કી ખામોશી સે ભી ઝિયાદા શાક (યા’ની દુશ્વાર) હોતી હૈ !” (جامع بيان العلم وفضله ، ص ۱۷۱) તાબેઈ બુરુગ હઝરતે સચ્ચિદુના ઈબ્ને અબી હબીબ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْمَجِيب ફરમાતે હેં : આલિમ કે લિયે યેહ ફિતના હૈ કે સુનને સે ઝિયાદા ઉસે બોલને કી આદત હો, હાલાંકે સુનને મેં સલામતી હૈ ઝોર

ઈલ્મ કી અફઝૂની (યા'ની ઝિયાદતી). સુનને વાલા, ફાએદે મેં બોલને વાલે કા શરીક હોતા હૈ. (સુનના અચ્છા હૈ ક્યૂંકે) બોલને મેં (ઉમૂમન) કમઝોરી, બનાવટ ઔર કમી બેશી હોતી હૈ. (ઐઝન, સ. 191) હદીસે પાક મેં હૈ : **يَا'نِي مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ سَقَطُهُ** “જો ઝિયાદા બોલેગા વોહ ઝિયાદા ગ-લતિયાં કરેગા.”

(المعجم الاوسط، باب الميم من اسمه محمد، ج ٥، ص ٤٨، الحديث ٦٥٤١) સન્જોદગી કી સઅય ફરમાઈયે, મઝાક મસ્ખરી સે મુજતનિબ (યા'ની દૂર) રહિયે કે **يَا'نِي مَنْ كَثُرَ مِرَاحُهُ زَالَتْ هَيْبَتُهُ** “જો ઝિયાદા હંસી મઝાક કરેગા ઉસ કી હૈબત જાતી રહેગી.”

મુફ્તિયે દા'વતે ઇસ્લામી ને ખ્વાબ મેં બતાયા કે...

મુફ્તિયે દા'વતે ઇસ્લામી હઝરતે અલ્લામા મુફ્તી મુહમ્મદ ફારૂક અત્તારીયુલ મ-દની **عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْعَلِيِّ** કે વિસાલ કે તીન બરસ સાત માહ ઔર દસ દિન કે બા'દ શદીદ બરસાત કે સબબ જબ કબ્ર ખુલી તો ઐની શાહિદીન કે બયાન કે મુતાબિક ખુશબૂએં, સબ્જ રોશની કે ઇલાવા જિસ્મે મુબારક કો તરો તાઝા દેખા ગયા. ઇસ વાકિએ કી ખૂબ ધૂમ પડી ઔર મ-દની ચેનલ પર ભી ઇસ કે મનાઝિર દિખાએ ગએ જિસ કી તફ્સીલાત દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ 505 સફહાત કી કિતાબ “ગીબત કી તબાહ કારિયાં” સફહા 465 તા 468 પર દેખી જા સકતી હૈં. ઇસ વાકિએ કે બા'દ કિસી મહરમા ને મુફ્તિયે દા'વતે ઇસ્લામી **قدس سره السامي** કી ખ્વાબ મેં ઝિયારત કી તો પૂછા : આપ કો ચેહ રુત્બા કેસે મિલા ? મહૂમ ખામોશ રહે, બિલ આખિર ઇસરાર કરને પર ફરમાયા (ઝબાન પર) **કુફલે મદીના** લગાને કી

વજહ સે. મહૂમ વાકેઈ નિહાયત સન્જીદા ઔર કમ ગો થે, હમ સમી કે લિયે ઇસ વાકિએ મેં “ખામોશી” કી તરગીબ હૈ.

अल्लाह मुझे कर दे अता कुइले मदीना

आंખों का जबां का लूं लगा कुइले मदीना

કામિલ હજ કા સવાબ

﴿102﴾ દા'વતે ઇસ્લામી કે મ-દની કામોં મેં બઢ ચઢ કર હિસ્સા લેંગે, ખૂબ ઇન્ફિરાદી કોશિશ કરેંગે, મ-દની ઇન્આમાત ઔર મ-દની કાફિલોં કે મુસાફિર બનેંગે, બા અમલ મુબલ્લિગ બન જાએંગે, મસાજિદ વગેરા મેં ફેઝાને સુન્નત કા દર્સ દેંગે તો **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** દિલ ખૂબ ખુલ જાએગા ઔર દુન્યા કી બડી સે બડી શખ્સિયત સે મરગિબ નહીં હોંગે. સુન્નતેં સીખને સિખાને કી ફઝીલત ભી ખૂબ હૈ યુનાન્યે રહમતે દો જહાન **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** કા ફરમાને આલીશાન હૈ : “જો સુબ્હ કો મસ્જિદ કી તરફ ભલાઈ સીખને યા સિખાને કે ઇરાદે સે ચલેગા ઉસે કામિલ હજ કરને વાલે કા સવાબ મિલેગા.”

(طبرانی کبیر، رقم ۷۴۷۳، ج ۸، ص ۹۴)

બ-ર-કતેં તુમારે બુઝુર્ગોં કે સાથ હેં

﴿103﴾ આ'લા હઝરત ઇમામ અહમદ રઝા ખાન **عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ** જો કે વલિયુલ્લાહ, સચ્ચે આશિકે રસૂલ ઔર હમારે મુસલ્લમા બુઝુર્ગ હેં, ઇન કી અકીદત કો દિલ કી ગહરાઈ કે અન્દર સંભાલ કર રખના બેહદ ઝરૂરી હૈ. **अल्लाह عَزَّوَجَلَّ** કે પ્યારે હબીબ **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** કા ફરમાને બ-ર-કત નિશાન હૈ :

يَا 'نِي اَلْبَرَكَةُ مَعَ اَكَابِرِكُمْ “બ-ર-કત તુમ્હારે બુઝુર્ગો કે સાથ હૈ.”

(المستدرك للحاكم، كتاب الايمان، ج ١، ص ٢٣٨، الحديث ٢١٨)

આ'લા હઝરત સે ઇજ્તિલાફ કા સોચિયે ભી મત

﴿104﴾ આપ મેં સે અગર કિસી કા મેરે આકા આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّت سے ઇજ્તિલાફ કા મા'બૂલી સા ભી ઝેહન બનના શુરૂઅ હો જાએ તો સમઝ લીજિયે કે مَعَاذَ اللَّهِ مَرْوُفٌ لَكُمْ આપ કી બરબાદી કે દિન શુરૂઅ હો ગએ ! લિહાઝા ફૌરન ચોકન્ને હો જાઈયે ઔર ઇજ્તિલાફ કે ખયાલ કો હર્ફે ગલત કી તરહ દિમાગ સે મિટા દીજિયે.

અકલ કે ઘોડે મત દૌડાઈયે

﴿105﴾ ફતાવા ર-ઝવિયા શરીફ મેં આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّت કા બયાન કર્દા કોઈ મસ્અલા બિલફર્જ આપ કા ઝેહન કબૂલ ન કરે તબ ભી ઉસ કે બારે મેં અકલ કે ઘોડે મત દૌડાઈયે બલકે ન સમઝ પાને કો અપની અકલ હી કી કોતાહી તસવ્વુર કીજિયે. દેખિયે ! મૈં ને આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّت સે ઇજ્તિલાફ કરને સે આપ કો રોકા હૈ, રહા તગથ્યુરે ઝમાન વગૈરા અસ્બાબે સિત્તા કી રોશની મેં બા'ઝ અહકામ મેં રિઆયત યા તબ્દીલી કા મસ્અલા તો ઉસે ઇજ્તિલાફ કરના નહીં કહતે, ઇસ ઝિમ્ન મેં જો ફૈસલા અકાબિર ઉ-લમાએ અહલે સુન્નત કરેં ઉસ પર અમલ કીજિયે.

અસ્બાબે સિત્તા

﴿106﴾ અસ્બાબે સિત્તા યેહ હૈં : (1) ઝરૂરત (2) હરજ (3) ઉર્ફ

(4) તઆમુલ (5) હુસૂલે મસ્લહતે દીનિયા (6) દફ્એ મુફ્સિદાત.

(ફતાવા ર-ઝવિયા, જિલ્દ અવ્વલ મુબરરજા, સ. 110)

ઝિહીન તાલિબે ઇલ્મ કો તકબ્બુર કા ઝિયાદા ખતરા હૈ

﴿107﴾ ઝિહીન તાલિબે ઇલ્મ કે લિયે તકબ્બુર કી આફત મેં ઇબ્તિલા કા ખતરા ઝિયાદા હૈ લિહાઝા એસે કે લિયે બહુત ચોકન્ના રહને કી ઝરૂરત હૈ. હઝરતે સય્યિદુના કા'બ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ને હદીસેં તલાશ કરને વાલે એક શખ્સ સે ફરમાયા : “**اَللّٰهُ تَعَالٰى** તઆલા સે ડર ઓર મજલિસ મેં નીચે રહને પર હી રાઝી રહ ઓર કિસી કો અઝિયત ન દે ક્યૂંકે અગર તેરા ઇલ્મ ઝમીન વ આસ્માન કે માબૈન હર ચીઝ કો ભર દે મગર ઉસ કે સાથ ઉજબ યા'ની તકબ્બુર ભી શામિલ રહા તો **اَللّٰهُ تَعَالٰى** તઆલા ઇસ કી વજહ સે તેરી પસ્તી ઓર નુક્સાન કો હી ઝિયાદા કરેગા.” (جامع بيان العلم وفضله، ص 200)

જિસ કી તા'ઝીમ કી ગઈ વોહ ઇમ્તિહાન મેં પડા !

﴿108﴾ આલિમે દીન કી દસ્ત વ પા બોસી વગૈરા અગર્યે તા'ઝીમ કરને વાલે કે લિયે બાઈસે સઆદત ઓર મૂજિબે સવાબે આખિરત હૈ મગર જિસ કી તા'ઝીમ કી ગઈ વોહ સખ્ત ઇમ્તિહાન મેં હોતા હૈ. હઝરતે સય્યિદુના ઇબ્ને અબ્દૂસ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْقُدُّوس ફરમાતે હેં : “જબ કિસી આલિમ કી તા'ઝીમ હો ઓર વોહ બુલન્દ મર્તબા પાને લગે તો **بُحْد** પસન્દી (યા'ની અપને આપ કો કુછ સમજને વાલી મઝમૂમ સિફત) તેઝી સે ઉસ કી તરફ આતી હૈ અલબત્તા જિસે **اَللّٰهُ تَعَالٰى** અપની તૌફીક સે મહફૂઝ રખે ઓર હુબ્બે જાહ ઉસ કે દિલ સે નિકાલ દે.” (جامع بيان العلم وفضله، ص 200)

જબ આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّتْ કે કિસી બે કદમ ચૂમે...

મેરે આકા આ'લા હઝરત عَلَيْهِ رَحْمَةُ رَبِّ الْعَزَّتْ કી આજિઝી કા વાકિઆ મુલા-હઝા હો યુનાન્થે હુઝૂર (આ'લા હઝરત) એક સાહિબ કી તરફ મુ-તવજજેહ હો કર હુકમે મસ્અલા ઇશદિ ફરમા રહે થે. એક ઔર સાહિબ ને યેહ મૌકઅ કદમ બોસી સે ફેઝયાબ હોને કા અચ્છા સમજા, કદમ બોસ હુએ (યા'ની કદમ ચૂમ લિયે), ફૌરન (આ'લા હઝરત કે) ચેહરએ મુબારક કા રંગ મુ-તગય્યર (યા'ની તબદીલ) હો ગયા ઔર ઇશદિ ફરમાયા : ઇસ તરહ મેરે કલ્બ કો સપ્ત અઝિય્યત હોતી હૈ, યૂં તો હર વક્ત (મેરી) કદમ બોસી (મેરે લિયે) ના ગવાર હોતી હૈ મગર દો સૂરતોં મેં સપ્ત તકલીફ હોતી હૈ (1) એક તો ઉસ વક્ત કે મેં વઝીફે મેં હૂં (2) દૂસરે જબ મેં મશગૂલ હૂં ઔર ગફલત મેં કોઈ કદમ બોસ હો, કે ઉસ વક્ત મેં બોલ સકતા નહીં. (ફિર ફરમાયા કે) મેં ડરતા હૂં, ખુદા عَزَّوَجَلَّ વોહ દિન ન લાએ કે લોગોં કી કદમ બોસી સે મુઝે રાહત હો ઔર જો કદમ બોસી ન હો તો તકલીફ હો કે યેહ હલાકત હૈ. (ફિર ફરમાયા) તા'ઝીમ ઇસી મેં હૈ કે જિસ બાત કો મન્અ કિયા જાએ વોહ ફિર ન કી જાએ અગર્યે દિલ ન માને. (મલ્ફૂઝાતે આ'લા હઝરત, સ. 473)

વાહ ! ક્યા બાત આ'લા હઝરત કી

عَزَّوَجَلَّ **ઔર** صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ **લિખા કીજિયે**

﴿109﴾ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે મુબારક નામ કે સાથ હર બાર “તઆલા”, યા “جل جلاله” યા “عَزَّوَجَلَّ” વગૈરા લિખ બોલ કર સવાબ લુટિયે. હુઝૂર તાજદારે મદીના صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે નામે નામી

કે સાથ હર બાર દુરૂદ પાક પઢના વાજિબ હૈં યા નહીં ઇસ મેં ઉ-લમા કા ઇંતિલાફ હૈં, સારે મઝમૂન મેં અગર્યે એક બાર પઢના યા લિખના ભી અદાએ વાજિબ કે લિયે બા'ઝ ઉ-લમા કે નઝદીક કાફી હૈં મગર નામે નામી ઝબાન સે લેને યા મઝમૂન મેં લિખને મેં હર બાર દુરૂદ શરીફ ન પઢને યા ન લિખને મેં સવાબે અઝીમ સે ઝરૂર મહરૂમી હૈં. ઇસ કી મઝીદ મા'લૂમાત કે લિયે ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા જિલ્દ 7 સફહા નમ્બર 390 ઓર જિલ્દ 6 સફહા નમ્બર 221 તા 223 મુલા-હઝા ફરમાઈયે.

﴿110﴾ એસી બાત મત કીજિયે કે ચેહ મિગોઈયાં હોં ઓર લોગોં કો ખ્વાહ મ ખ્વાહ કોઈ મૌઝૂએ બહસ હાથ આએ. હદીસે પાક મેં હૈં :
 “إِيَّاكَ وَمَا يَسُوهُ الْآدَنُ” યા'ની બય ઉસ બાત સે જો કાન કો બુરી લગે.”

(ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 20, સ. 289 ૪૧૬ الحديث ૨૪૭، ج ૧، كشف الخفاء)

બચ્ચા ભી ઇસ્લાહ કી બાત કહે તો કબૂલ કર લીજિયે

﴿111﴾ હટધર્મી કા આદી કે ઇસ ખસલતે બદ કે સબબ લોગ જિસ સે ઇસ્લાહ કી બાત કરને સે કતરાએં ઉસ કે લિયે હલાકત કા શદીદ અન્દેશા હૈં. ખુદારા ! અપને આપ કો સિર્ફ ઝબાની કલામી નહીં, કલ્મી તૌર પર આજિઝી કા ખૂગર બનાઈયે ઓર ખુદ કો ઇસ બાત કે લિયે હમેશા તય્યાર રખિયે કે અગર બચ્ચા ભી ઇસ્લાહ કી બાત કરેગા તો કબૂલ કરુંગા. હઝરતે સય્યિદુના ઇબ્રાહીમ બિન અશઅસ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى કા બયાન હૈં : મેં ને હઝરતે સય્યિદુના કુઝૈલ બિન ઇયાઝ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى સે આજિઝી કે મા'ના પૂછે તો

ફરમાયા : આજિઝી યેહ હૈ કે તુમ હક કે લિયે ઝુકે રહો, જાહિલ
સે ભી હક સુનો, ફૌરન કબૂલ કર લો. (جامع بيان العلم و فضله، ص ۲۰۱)
નફ્સ કો ઈસ્લાહ કી બાત ઉમૂમન ના ગવાર ગુઝરતી હૈ મગર
અપને કિસી કૌલ યા ફે'લ સે ઈસ ના ગવારી કા ઈઝહાર મત
હોને દીજિયે. (યાદ રહે ! ગૈરે આલિમ કો આલિમે દીન પર એ'તિરાઝ
કરને કી શરઅન ઈજાઝત નહીં)

ઇલ્મે નિયત અઝીમ ઇલ્મ હૈ

﴿112﴾ ઇલ્મે નિયત બ ઝાહિર બહુત આસાન લગતા હૈ મગર
હકીકત મેં એસા નહીં, ઇસે સીખને કે લિયે બહુત કોશિશ કરની
હોગી. મેરે આકા આ'લા હઝરત عليه السلام ફરમાતે હૈં : “ઇલ્મે
નિયત એક અઝીમ વાસેઅ ઇલ્મ હૈ જિસે ઉ-લમાએ માહિરીન હી
જાનતે હૈં.” (ફતાવા ર-ઝવિયા મુબર્રજા, જિ. 8, સ. 98)

﴿113﴾ ખુદ ભી ગુનાહોં સે બચિયે ઔર દીગર મુસલ્માનોં કો ભી
ગુનાહોં સે બચાને કે લિયે કોશાં રહિયે.

﴿114﴾ હમ સબક ત-લબા બલ્કે હર મુસલ્માન કી તઝલીલ વ
તહકીર, આબરૂ રેઝી ઔર ગીબત વગૈરા સે હમેશા બચતે રહિયે.
અપને આપ કો મહૂઝ દિખાવે કી ખાતિર ઝબાની કલામી હી નહીં
દિલી તૌર પર સબ સે બુરા ઔર ગુનહગાર તસવ્વુર કીજિયે.

અપને પીછે લોગોં કો ચલાને કી મઝમ્મત

﴿115﴾ હુસ્ને અખ્લાક કે ઝરીએ આમ મુસલ્માનોં કો અપને કરીબ

કીજિયે મગર અપની શખ્સિયત કા સિક્કા જમાને ઔર સિર્ફ અપને ગિર્દ મુતઅસ્સિરીન કા જમઘટા લગાને કે બજાએ દા'વતે ઈસ્લામી કી મહબ્બત પિલાઈયે ઔર ઉન્હેં મ-દની કાફિલોં કા મુસાફિર બનાઈયે, ઈસ સે **إِنَّ دِينَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ** દીન કા બહુત ફાએદા હોગા. લોગ જિસ કે પીછે હાથ બાંધ કર ચલેં, અકીદત સે હુજૂમ કરેં ઉસ કા હુબ્બે જાહ, “મैं मैं” ઔર “અપને આપ કો કુછ સમઝને” વાલી મઝમૂમ સિફાત સે બચના બેહદ દુશ્વાર હે.

﴿116﴾ હર દુન્યવી ને'મત કે સાથ ઝહમત ઝરૂર હોતી હે ઔર ને'મત જિતની બડી ઉતની હી ઝહમત ભી બડી.

﴿117﴾ જો કનાઅત કરેગા **إِنْ شَاءَ اللَّهُ الْغَفَّارُ عَزَّوَجَلَّ** ખુશ ગવાર ઝિન્દગી ગુઝારેગા. દિલ મેં દુન્યા કી હિર્સ જિતની ઝિયાદા હોગી ઉતની હી ઝિન્દગી મેં બદ મઝગી બઢેગી. **يَا'نِي الْاِحْرَصُ مُفْتَاِحُ الدُّنْيَا** ની હિર્સ, ઝિલ્લત કી કુન્જ હે.

﴿118﴾ કનાઅત અમ્બિયાએ કિરામ **عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام** કી અઝીમુશ્શાન સિફત હે. કાશ ! ઈસ કા કોઈ આધા ઝર્આ હી હમેં નસીબ હો જાતા ! ઔર યૂં હમ દુન્યા વ આખિરત કી રાહત કા સામાન પા લેતે. **يَا'نِي الْاَقْنَعَاءُ مُفْتَاِحُ الرَّاحَةِ** ની કનાઅત, રાહત કી કુન્જ હે.

﴿119﴾ કનાઅત યેહ હે કે જો થોડા સા મિલ જાએ ઉસી કો કાફી સમઝે, ઉસી પર સબ્ર કરે. **يَا'نِي الصَّبْرُ مُفْتَاِحُ الْفَرَجِ** ની સબ્ર, કુશા-દગી કી કુન્જ હે.

(તફસીર રાઝી, સુરે અબ્રાહિમ, તહત આયત 11, જ 7, વ 75)

﴿120﴾ **اَللّٰهُ** કી નારાઝી સબ સે બદ તરીન આફત હે.

ફર્દે મખસૂસ ઓર ઇદારે કે બારે મેં એહતિયાત

﴿121﴾ કિસી શખ્સે મુઅય્યન યા ઇદારે કે બારે મેં મન્ફી નોઈય્યત કા સુવાલ આએ તો મસઊલા (યા'ની જિસ કે બારે મેં સુવાલ કિયા ગયા) કે બારે મેં નામ લે કર જવાબ લિખ કર દે દેના સખ્ત ફિતને કા બાઈસ હો સકતા હૈ ઓર યૂં ભી યક તરફા સુન કર હત્મી રાય કાઈમ નહીં કી જા સકતી બલ્કે ફરીકેન કી સુન કર ભી એસે મૌકઅ પર લિખ કર જવાબાત દેને સે મસાઈલ કા સામના હો સકતા હૈ ઓર વૈસે ભી ફતવા લિખ કર દેના મુફતી પર વાજિબ નહીં.

ઇશારે સે ભી મુખા-લફ્ત મેં એહતિયાત

﴿122﴾ જબ તક શરઅન વાજિબ ન હો જાએ કિસી સુન્ની કે ખિલાફ કિના-યતન (યા'ની ઇશારે મેં ભી) કુછ લિખ કર મત દીજિયે બલ્કે ઇશારોં મેં બોલિયે ભી નહીં, આપ આલિમ હૈં, અપને અઝીમ મન્સબ કે પેશે નઝર આપ કો ખ્વાહ મ ખ્વાહ મુતનાઝિઆ શખ્સિય્યત નહીં બનના ચાહિયે કે કિનાયા (ઇશારા) ભી આમ તૌર પર લોગ સમઝ હી જાતે હૈં બલ્કે મફૂલા હૈ :
 (مِرْقَاةُ الْمَفَاتِيحِ، كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ، ج ٤ ص ٦٨٧).
 યા'ની કિનાયા સરીહ (વાઝેહ) સે ભી બઢ કર બલીગ (યા'ની કામિલ) હૈ.

હર મુખા-લફ્ત કા જવાબ મ-દની કામ !

﴿123﴾ બિલફૂઝ કોઈ મુસલ્માન આપ કી બે સબબ ભી મુખા-લફ્ત કરે તો ભી આપ બિલા ઝરૂરતે શર-ઈ જવાબી કારવાઈ સે બાઝ રહિયે,
 الْإِنْسَانُ حَرِيصٌ فِيمَا مُنِعَ هُ مِنْهُ

યા'ની “ઈન્સાન ઉસ બાત કા હરીસ હોતા હૈ જિસ સે ઉસે રોકા જાએ”
(તફસીર રાઝી, સુરૃહ નુર, તહત આય ૨, ૮, ૪, ૩૦) કે મિસ્દાક મુખાલિફ
“જવાબુલ જવાબ” કી તરકીબ કરે ઔર યૂં આપ મઝીદ મુશ્તઈલ
હો કર કરને કે કામોં સે મહરૂમ હો કર ન કરને કે કામોં મેં જા પડેં
ઔર નફ્સો શૈતાન કી ચાલ મેં ફંસ કર ગીબતોં, યુગ્લિયોં, બદ
ગુમાનિયોં, ઐબ દરિયોં ઔર દિલ આઝારિયોં જૈસે કબીરા ગુનાહોં
કે દલદલ મેં ધંસતે ચલે જાએ. બરાએ કરમ ! હર મુખા-લફત કા
જવાબ ફકત મ-દની કામ સે દીજિયે. મુખા-લફત કી જિતની ઝિયાદા
શિદત હો મ-દની કામ મેં ઉતની હી ઝિયાદત હો. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ**
મુખાલિફ જલ્દ હી થક હાર કર યુપ હો જાએગા.

ઉ-લમા કી ખિદમાત મેં દસ્તા બસ્તા મ-દની ઇલ્તિજા

﴿124﴾ જબ તક શરઅન વાજિબ ન હો જાએ ઉસ વક્ત તક ઉ-
લમા વ મશાઈબે અહલે સુન્નત કો તન્કીદ કા નિશાના ન બનાયા
જાએ, માહનામોં, ઇશ્તિહારોં ઔર અખ્બારોં વગૈરા મેં એક દૂસરે
કે ખિલાફ ન લિખા જાએ વરના ઉયૂબ સે પર્દે ઉઠેંગે, પોશીદા રાઝ
ખુલેંગે, અપને હી હાથોં અપનોં કી આબરૂએ પામાલ હોંગી ઔર
લોગ હંસેંગે, “દુશ્મન” આપ કી તહરીરેં મહફૂઝ કરેંગે, આપ હી
કી તરફ સે આપ પર વાર કરને કે લિયે ગોયા હથિયાર “દુશ્મન”
કે હાથ આએંગે. યાદ રખિયે ! **الْخَطُّ بَاقٍ وَالْعُمْرُ فَنٍ** યા'ની
“તહરીર (તા દેર) બાકી રહેગી ઔર ઉમ્ર (જલ્દ) ફના હો જાએગી”
આપ કે ઇન્તિકાલ કે બા'દ બલ્કે હો સકતા હૈ આપ કે જીતે જી હી

“દુશ્મન” આપ કી તહરીરોં કે ઝરીએ આપ કે પ્યારે પ્યારે મસ્લક યા’ની મસ્લકે આ’લા હઝરત કો નુક્સાન પહોંચાએ. કિસી સુન્ની આલિમ સે આપ કો અગર બિલા વજહ ભી કોઈ તકલીફ પહોંચ જાએ તબ ભી દિલ બડા રખિયે, સબ્રો તહમ્મુલ સે કામ લીજિયે, ઈસ હદીસે પાક : مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ યા’ની “જો મુસલમાન કી ઐબ પોશી કરેગા **اللَّهُ** عَزَّوَجَلَّ ઉસ કે ઐબ છુપાએગા.”

(سنن ابن ماجه، كتاب الحدود، باب الستر على المؤمن، ج 3 ص 218) પર અમલ કરતે હુએ, ફિતના દબાને ઔર ગુનાહોં કા સદે બાબ ફરમાને કી અચ્છી અચ્છી નિયતેં કર કે ઉસ પર મઝબૂત રહતે હુએ ઔરોં પર ઈઝહાર કિયે બિગૈર ઝરરતન બરાહે રાસ્ત ઉસી સે ઈફહામ વ તફહીમ કી તરકીબ બનાઈયે મસ્અલા હલ ન હો ઔર શરીઅત ઈજાઝત દેતી હો તો ખામોશી ઈખ્તિયાર ફરમાઈયે. હરગિઝ ઈજલાસોં ઔર જલ્સોં વગૈરા મેં ઉસ કી ગ-લતી કો બયાન કરને કી “ગ-લતી” મત કીજિયે કે ઈસ તરહ બસા અવકાત ઝિદ પૈદા હો જાતી ઔર મસ્અલા સુલઝને કે બજાએ મઝીદ ઉલઝ કર રહ જાતા હૈ, અપની હી વહદત પારહ પારહ હોતી, આપસ મેં ગ્રૂપ બન જાતે ઔર નતી-જતન ગીબતોં, યુગ્લિયોં, બદ ગુમાનિયોં, તોહમતોં, દિલ આઝારિયોં, ઐબ દરિયોં વગૈરા વગૈરા ગુનાહોં કે દરવાઝે ખુલ જાતે હૈં, અવામુન્નાસ મુ-તનફિફર હોતે ઔર ફિર દીન કે કામોં કો સખ્ત નુક્સાન પહોંચતા હૈ. જિસ કે દિલ મેં કમા હક્કુલૂ ખોફે ખુદા عَزَّوَجَلَّ હોગા. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** الْقَدِير عَزَّوَجَلَّ હોગા. માફિઝ્ઝમીર સમઝ ચુકા હોગા. હઝરતે સચ્ચિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન મસગિદ

“ખોફે” યા’ની “رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ” سے મરવી છે કે “رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ”
 (شعب الإيمان، ج ١، ص ٤٧٠، الحديث ٧٤٣) ખુદા હિક્મત કા સર છે.”

સગે મદીના પર બે જા એ’તિરાઝાત ઔર હિક્મતે અ-મલી કી બ-રકાત

﴿125﴾ દા’વતે ઈસ્લામી કા જબ સે પૌદા નિકલા છે તબ સે સગે
 મદીના عَنْهُ કો “ગૈરોં” કે ઇલાવા “અપનોં” કી તરફ સે ભી
 તકરીરાત, તહરીરાત વ ઇશ્તિહારાત કે ઝરીએ વારિદ કદા
 એ’તિરાઝાત કા સામના હૈ મગર સગે મદીના عَنْهُ સે આપ ને
 કિસી સુન્ની કે ખિલાફ કભી માઈક પર કુછ સુના હોગા ન ઈસ
 ઝિમ્ન મેં કોઈ રિસાલા યા ઇશ્તિહાર યા હેંઝબિલ હી પઢા હોગા.
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ સગે મદીના عَنْهُ કી યેહી કોશિશ રહી હૈ કે જવાબી
 કારવાઈ ન તહરીરી કરની હૈ ન તકરીરી કે અપનોં સે સુલહ હો
 ભી ગઈ તબ ભી “ગૈરોં” કે હાથ આઈ હુઈ અસ્લ આવાઝ કી
 કેસિટ યા “દસ્તાવેઝ” મસ્લકે અહલે સુન્નત કે ખિલાફ ઇસ્તિ’માલ
 હોતી રહેગી. અલબત્તા કભી કભી ઇન્દઝ્ઝરૂરત મુસ્બત અન્દાઝ
 મેં વઝાહત કી સઆદત ઝરૂર હાસિલ કી હૈ. હાં મુરા-સલત કે
 ઝરીએ વઝાહતોં વગૈરા સે કતરાતા રહા હૂં કે યેહ ભી તબ્ઝ હો
 સકતે, બાત કા બતંગઝ બન સકતા ઔર “દુશ્મન” કો મવાદ
 હાથ આ સકતા હૈ, લિખને મેં ભી કુછ ન કુછ કભી રહ સકતી હૈ
 યહાં હાલત યેહ હૈ કે “દોસ્ત” હી યશ્મ પોશી કા હૌસલા નહીં
 રખતે ઔર “દુશ્મન” સે કિસી કિસ્મ કી ભલાઈ કી તવક્કોઅ
 રખના તો વૈસે હી હમાકત હૈ. જબ કભી કિસી શર-ઈ મસ્અલે મેં
 તસામુહ કી નિશાન દેહી કી ગઈ, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ સગે મદીના عَنْهُ

ને ઇઝાલે કી ભરપૂર કોશિશ કી હૈ, **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** ઇસ બાત કે ગવાહ બહુત મિલેંગે મગર મહૂઝ નફ્સાનિયત કી વજહ સે કભી બે જા ઝિદ કી હો ઇસ કા ગવાહ **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** ઢૂંડને સે ભી નહીં મિલેગા. જબ કિસી તન્જીમી મુઆ-મલે યા તરીકએ કાર પર કોઈ મા'કૂલ એ'તિરાઝ હુવા મગર અપની તાઈદ મેં ભી જય્યદ ઉ-લમા પાએ તો શરીઅત કે દાએરે મેં રહતે હુએ ઉમ્મત કી ભલાઈ પર મુશ્તમિલ દીન કે મ-દની કામોં મેં આસાની વાલે હુકમ પર અમલ કી સઅ્ય રહી હૈ. ઇસ કો બે જા ઝિદ કહના ઇન્સાફ નહીં ઇસે હિકમતે અ-મલી કા નામ દેના ચાહિયે. **يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا** યા'ની “લોગોં કો આસાનિયાં દો દુશ્વારિયોં મેં મત ડાલો.” (صحيح بخارى، كتاب العلم، ج ١ ص ٤٢، الحديث ٦٩) **السَّوْءُ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ** સગે મદીના **عَنْ** કે મુસ્બત અન્દાઝ કે નતીજે મેં બે શુમાર વોહ ઉ-લમા વ મશાઈબે અહલે સુન્નત જો કલ તક અ-દમે ઇત્મીનાન કા શિકાર થે, આજ બઢ ચઢ કર દા'વતે ઇસ્લામી કે હામિયે કાર હૈં, જિન્હોં ને અપની મસાજિદ મેં સુન્નતોં ભરે બયાનાત કરને સે સગે મદીના **عَنْ** કો રોકા, નિકાલા, આજ ચશ્મ બરાહ હૈં. બહર હાલ રિઝાએ ઇલાહી **عَزَّوَجَلَّ** કી મન્જિલ પાને કે લિયે ફૈઝાને ગૌસો રઝા કે ઝરીએ દામને મુસ્તફા **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** થામે, સગે મદીના **عَنْ** કે સફર કા સિલ્સિલા જારી રહા, પ્યારે અલ્લાહ **عَزَّوَجَلَّ** કી રહમતોં, મીઠે મુસ્તફા **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** કી ઇનાયતોં, ઉ-લમા વ મશાઈબે અહલે સુન્નત કી હિમાયતોં ઓર આમ સુન્નિયોં કી ભરપૂર ઇઆનતોં સે “દા'વતે ઇસ્લામી” કા નન્દા સા પૌદા

દેખતે હી દેખતે તનાવર દરખ્ત બન ગયા ઔર તા દમે તહરીર દુન્યા કે તકરીબન 72 મુમાલિક મેં ઈસ કા પૈગામ પહોંચ ચુકા હૈ. અગર સગે મદીના ﷺ બે જા તહરીરી વ તકરીરી જંગ મેં “અપનો” હી પર અપના વક્ત સર્ફ કર દેતા તો ક્યા ઈસ તરહ કર કે ઉન કે દિલોં મેં જગહ બના પાતા ! ક્યા ફિર ભી વોહી મઝકૂરા મુસ્બત નતાઈજ નિકલતે ! હાશા સુમ્મ હાશા

عِ ایں خیال است و حال است و نحوں

યા રબ્બે મુહમ્મદ ﷺ ! હમેં મસ્લકે આ'લા હઝરત પર ઈસ્તિકામત બખ્શ, હમારી સફોં કો ઈફ્તિરાક વ ઈન્તિશાર સે બચા, યા અલ્લાહ ﷻ ! હમેં ઈત્તિહાદ કી દૌલત સે માલામાલ રખ, યા અલ્લાહ ﷻ ! હમારે ઉ-લમા વ મશાઈખ કા સાયએ આતિફત હમારે સરોં પર દરાઝ ફરમા, યા અલ્લાહ ﷻ ! જો સુન્ની જહાં, જિસ અન્દાઝ મેં શરીઅત કે દાઅરે મેં રહ કર તેરે દીન કી ખિદમત કર રહા હૈ ઉસ કો કામ્યાબી ઈનાયત ફરમા, યા અલ્લાહ ﷻ ! જો કામ અપની રિઝા કા હો ઉસ પર હમેં ઈસ્તિકામત ઈનાયત ફરમા, યા અલ્લાહ ﷻ ! હમેં મુસલ્માનોં કી પર્દા પોશી કા ઝેહન દે દે, યા અલ્લાહ ﷻ ! હમારી ઝાત સે કભી ભી ઈસ્લામ કો નુકસાન ન હો, યા અલ્લાહ ﷻ ! હમેં બે જા સખ્તી કરને સે બચા કર નરમી કી ને'મત સે માલામાલ ફરમા, યા અલ્લાહ ﷻ ! હમારી બે હિસાબ મગ્ફિરત ફરમા.

امین بِحَاجَةِ النَّبِيِّ الْأَمِينِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

વોહ બા'ઝ જવાબાત જો અમીરે અહલે સુન્નત

دَامَتْ بَرَكَاتُهُمْ اَعَالِيَهُ ને જામિઅતુલ મદીના કે

“તખસ્સુસ ફિલ ફિક્હ (મુફ્તી કોર્સ)”

કે ત-લબા કે ઇસ્શાર પર લિખવાએ¹

(1) બ વક્તો કુરબાની જાનવર કા ઐબદાર હો જાના

સુવાલ : ક્યા ફરમાતે હૈં ઉ-લમાએ દીન વ મુફ્તિયાને શર-એ મતીન كَرَهُمُ اللّٰهُ الْمُنِینِ ઇસ મસ્અલે મેં કે કુરબાની કે દિનોં મેં કુરબાની કે જાનવર મેં ઝબ્હ કી કારવાઈ કે દૌરાન ઐસા ઐબ પૈદા હો ગયા જો કે માનેએ કુરબાની (યા'ની કુરબાની મેં રુકાવટ) હૈ તો ક્યા કરે, ક્યા દૂસરા જાનવર લાના હોગા ?

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ط بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط

الْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ اَللّٰهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

સૂરતે મસઊલા (યા'ની પૂછી ગઈ સૂરત) મેં અગર જાનવર કો ફૌરન ઝબ્હ કર દિયા ગયા તો કુરબાની હો ગઈ જૈસા કે સદરુશશરીઅહ, બદરુતરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْوٰقِی બહારે શરીઅત હિસ્સા 15 સફહા 141 મેં દુર્રે મુખ્તાર કે હવાલે સે રકમ (યા'ની તહરીર) ફરમાતે હૈં : “કુરબાની કરતે વક્ત જાનવર ઉછલા કૂદા જિસ કી વજહ સે ઐબ પૈદા હો ગયા યેહ ઐબ મુઝિર (યા'ની નુક્સાન દેહ) નહીં યા'ની કુરબાની હો જાએગી ઔર અગર ઉછલને કૂદને સે ઐબ પૈદા હો ગયા ઔર વોહ છૂટ કર ભાગ ગયા ઔર مدینه

1 : ઇન મેં ઝરૂરતન તરમીમ વ ઇઝાફા ઔર રિવાયાત કી તખરીજ કી ગઈ હૈ.... (ઇલ્મિયા)

ફૌરન પકડ કર લાયા ગયા ઔર ઝબ્દ કર દિયા ગયા જબ ભી કુરબાની હો જાએગી.” (બહારે શરીઅત, હિસ્સા : 15, સ. 141, મક્તબએ ર-ઝવિયા, બાબુલ મદીના કરાચી)

હઝરતે અલ્લામા અલાઉદ્દીન હસ્કફી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِي દુર્રે મુખ્તાર મેં ફરમાતે હૈં : “وَلَا يَضُرُّ تَعْيِيْنَهَا مِنْ اِضْطَرَّابِهَا عِنْدَ الذَّبْحِ” : “યા’ની કુરબાની કરતે વક્ત જાનવર ઉછલા કૂદા ઔર ઐબ પૈદા હો ગયા તો મુઝિર નહીં.” ઈસી કી શર્હ મેં હઝરતે અલ્લામા ઇબ્ને આબિદીન શામી قدس سره السامی ફરમાતે હૈં : “وَكَذَا لَوْ تَعَيَّبَتْ فِي هَذِهِ الْحَالَةِ” : “યા’ની ઇસી તરહ અગર ઇસ હાલત (વક્તે કુરબાની ઉછલતે કૂદતે) ઐબદાર હુવા યા ભાગ ગયા ઔર ફૌરન પકડ કર લાયા ગયા ઔર ઝબ્દ કર દિયા ગયા કુરબાની હો જાએગી.”

(رد المحتار على الدر المختار ج ٩ ص ٥٣٩ دار المعرفة بيروت)

وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
મ-દની મશવરા : કુરબાની કે બારે મેં મઝીદ શર-ઈ મા’લૂમાત હાસિલ કરને કે લિયે બહારે શરીઅત હિસ્સા 15 સે “કુરબાની કા બયાન” નીઝ દા’વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કે મત્બૂઆ 32 સફહાત પર મુશ્તમિલ રિસાલે “અબ્લક ઘોડે સુવાર” કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

(2) કબ્ર કો બરાબર કરના કેસા ?

સુવાલ : કયા ફરમાતે હૈં ઉ-લમાએ દીન વ મુફ્તિયાને શર-એ મતીન كَتَبَهُمُ اللَّهُ الْمُسْلِمِينَ ઇસ મસ્અલે મેં કે હમારી મસ્જિદ મેં જગહ કી કમી હૈ મસ્જિદ સે મુત્તસિલ (યા’ની મિલી હુઈ) જગહ મેં એક

પુરાની કબ્ર કિયામે મસ્જિદ સે પહલે કી હૈ, કબ્ર કે સામને એક સેહન હૈ ઝરૂરત કે વક્ત નમાઝી ઉસ સેહન મેં ભી ખડે હો જાતે હૈં, મગર નમાઝિયોં કો (કબ્ર કી તરફ મુંહ કરને કે હવાલે સે) પરેશાની હોતી હૈ, ક્યા હમ ઉસ કો પાટ કર બરાબર કર દેં તાકે નમાઝ પઢને મેં નમાઝિયોં કો સહૂલત રહે ?

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ط بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط
الْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ اللَّهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

કબ્ર ઉભરે હુએ મિટ્ટી કે તૌદે કા નામ નહીં, મચ્ચિત કબ્ર કે જિસ હિસ્સે મેં દફન હૈ અસ્લ મેં કબ્ર વોહી જગહ હૈ લિહાઝા પાટ કર ફર્શ બના દેને સે કબ્ર ખત્મ ન હો જાએગી ઔર કબ્ર પર ચલના, ઉસ પર ખડે હો કર બલકે ઉસ કી તરફ મુંહ કર કે નમાઝ પઢના મકરૂહે તહરીમી હૈ, રદુલ મુહતાર મેં હૈ “تَكْرَهُ الصَّلَاةُ عَلَيْهِ وَالْيَهُ لَوُرُودُ النَّهْيِ عَنْ ذَالِكَ” યા’ની કબ્ર પર ઔર કબ્ર કી તરફ નમાઝ મકરૂહ હૈ કયૂંકે રસૂલુલ્લાહ (رد المحتار على الدر المختار) ને મન્અ ફરમાયા હૈ. ”ج۳، ص ۱۸۳ دار المعرفه بيروت) લિહાઝા ઉસ કબ્ર કે ગિદ્દ એક એક હાથ છોડ કર ચાર દીવારી બના લીજિયે ઔર ઉસ પર છત બના લીજિયે. અબ ઉસ કી તરફ મુંહ કર કે નમાઝ પઢના બિલા કરાહત જાઈઝ હો જાએગા. બેહતર યેહ હૈ કે ઉસ ચાર દીવારી કે જાનિબે કિબ્લા ઔર દાએ બાએ ઊપર કી તરફ જાલિયાં બના દીજિયે તાકે લોગ

ઉસ ચાર દીવારી હી કો કબ્ર ન સમઝેં ઔર કબ્ર કો ભી હવા પહોંચતી રહે, કબ્ર કો હવાએં લગના બાઈસે નુઝૂલે રહમત હૈ.

(ફતાવા ર-ઝવિયા મુબરજા, જિ. 8, સ. 114, મુલખખસન)

મ-દની મશવરા : કબ્ર કે બારે મેં મઝીદ શર-ઈ મા'લૂમાત હાસિલ કરને કે લિયે દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ 1250 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “બહારે શરીઅત” જિલ્દ અવ્વલ સફહા 842 તા 852 કા મુતા-લઆ કર લીજિયે. બ શુમૂલ ઇસ કિતાબ કે મક-ત-બતુલ મદીના કે દીગર રસાઈલ, કુતુબ, કેસિદેં ઔર V.C.D's દા'વતે ઇસ્લામી કી વેબ સાઈટ www.dawateislami.net પર પઢે ઔર હાસિલ કિયે જા સકતે

وَاللّٰهُ تَعَالٰى اَعْلَمُ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ سَلَمٌ . هَـ

صَلُّوْا عَلٰى الْحَبِيْب صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

(3) વુઝૂ મેં મિસ્વાક કા મસ્અલા

સુવાલ : કયા ફરમાતે હેં ઉ-લમાએ દીન વ મુફ્તિયાને શર-એ મતીન કઠ્રુમ્ અલ્લાહિન ઇસ મસ્અલે મેં કે (1) “વુઝૂ મેં મિસ્વાક કરના સુન્નત હૈ.” ઇસ સે કૌન સી સુન્નત મુરાદ હૈ ? સુન્નતે મુઅક્કદા યા ગૈરે મુઅક્કદા ઔર (2) મિસ્વાક કી લમ્બાઈ કિતની હોની ચાહિયે ઔર (3) ઇસ કા તરીકએ ઇસ્તિ'માલ ભી ઇશદિ ફરમા દીજિયે.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ط بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ط

اَلْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ اَللّٰهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

(1) વુઝૂ મેં મિસ્વાક સુન્નતે ગૈરે મુઅક્કદા હૈ અલબત્તા તગય્યુરે

રાઈહા (યા'ની મુંહ કી બદબૂ) હો તો ઉસ કા ઈઝાલા હોને તક સુન્નતે મુઅકકદા હૈ. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 1, સ. 623, મુલખખસન)

(2) મિસ્વાક કી લમ્બાઈ એક બાલિશ્ત હો જબ કે મોટાઈ ધુંગ્લિયા (યા'ની હાથ કી છોટી ઊંગલી) જિતની, (બહારે શરીઅત, જિ. 1, હિસ્સા : 2, સ. 294) ઉસ કે રેશે એક હી તરફ બનાએ જાએ.

(3) મિસ્વાક કો ઈસ તરહ પકડિયે કે ધુંગ્લિયા ઉસ કે નીચે કી તરફ ઔર અંગૂઠા ભી નીચે કી જાનિબ, મિસ્વાક કા સિરા ઔર ત્રીન ઊંગ્લિયાં ઊપર કી જાનિબ હો, પહલે મિસ્વાક કે રેશે ધો લીજિયે ઔર ઊપર કે દાંતોં કી દાઈ તરફ માંઝિયે, ઈસ કે બા'દ બાઈ તરફ ફિર નીચે કે દાંતોં કો દાઈ તરફ, આખિર મેં નીચે હી કે દાંતોં કો બાઈ તરફ માંઝિયે, ઈસ તરહ ત્રીન બાર મિસ્વાક કીજિયે હર બાર મિસ્વાક કો ધો લીજિયે. ઈસ્તિ'માલ કે બા'દ મિસ્વાક ઈસ તરહ રખિયે કે ઈસ કા રેશે વાલા હિસ્સા ઊપર કી તરફ હો. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, હિસ્સા : 2, સ. 294, મુલખખસન) મિસ્વાક લિટા કર રખને સે જુનૂન યા'ની (પાગલ પન) હોને કા અન્દેશા હૈ.

(رد المحتار على الدر المختار، كتاب الطهارة، مطلب في دلالة المفهوم، ج 1، ص 201)

وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

મ-દની મશવરા : મિસ્વાક કે બારે મેં મઝીદ શર-ઈ મા'લૂમાત ઔર સાઈન્સી હિક્મતેં જાનને કે લિયે દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કે મત્બૂઆ 32 સફહાત પર મુશ્તમિલ રિસાલે “વુઝૂ ઔર સાઈન્સ” કા ઝરૂર મુતા-લઆ ફરમા લીજિયે. બ શુમૂલ ઈસ રિસાલે કે મક-ત-બતુલ મદીના કે દીગર રસાઈલ, કુતુબ, કેસિટેં ઔર V.C.D's દા'વતે ઈસ્લામી કી વેબ સાઈટ

www.dawteislami.net પર પઢે ઓર હાસિલ કિયે જા સકતે હેં.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

(4) હામિલા ગાય કી કુરબાની

સુવાલ : કયા ફરમાતે હેં ઉ-લમાએ દીન વ મુફ્તિયાને શર-એ મતીન کَفَرَهُمُ اللَّهُ النَّبِيِّN ઇસ મસ્અલે મેં કે ઝેદ ને કુરબાની કી નિયત સે ગાય ખરીદી જબ ઘર લાયા તો લોગોં ને કહા કે ઇસ કે પેટ મેં બચ્ચા હૈ ઇસ કી કુરબાની નહીં હોગી, તો ઇશાદ ફરમાયા જાએ કયા વાકેઈ એસા હૈ કે કુરબાની નહીં હોગી, ઝેદ કો કયા કરના ચાહિયે ?

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ط بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط

الْجَوَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ اللَّهُمَّ هِدَايَةَ الْحَقِّ وَالصَّوَابِ

સૂરતે મસઊલા (યા'ની પૂછી ગઈ સૂરત) મેં ઝેદ કી કુરબાની દુરુસ્ત હૈ, કયૂંકે ગાય યા બકરી કે પેટ મેં બચ્ચા હોના કુરબાની કે લિયે મુઝિર (યા'ની નુક્સાન દેહ) નહીં, બલકે અગર ઝેદ ફકીર હૈ ઓર ઇસ ને કુરબાની કી નિયત સે ગાય ખરીદી થી તબ તો ઇસ કે લિયે ઉસી ગાય કી કુરબાની કરના વાજિબ હો ગયા જૈસા કે તન્વીરુલ અબ્સાર મઅ દુરે મુખ્તાર મેં હૈ :
“وَلَوْ ضَلَّتْ أَوْسُرِقَتْ فَشَرَىٰ أُخْرَىٰ فَظَهَرَتْ فَعَلَى الْغَنِيِّ إِحْدَاهُمَا وَعَلَى الْفَقِيرِ كِلَاهُمَا”
યા'ની અગર (કુરબાની કા જાવનર) ખો ગયા યા ચોરી હો ગયા ઓર ઇસ ને દૂસરા જાનવર ખરીદ લિયા ફિર બા'દ મેં વોહ જાનવર મિલ ગયા તો ગની કો ઇખ્તિયાર હૈ કે દોનોં મેં સે કિસી એક જાવનર કો ઝબ્હ કરે ઓર ફકીર પર દોનોં જાનવરોં કી કુરબાની કરના લાઝિમ હૈ.”

કીમત મેં કમી હુઈ ઉસે ભી સ-દકા કરે.

(2) કુરબાની કી ઔર ઉસ કે પેટ મેં ઝિન્દા બચ્યા હૈ તો ઉસે ભી ઝબ્હ કર દેં ઔર ઉસે સર્ફ (યા'ની ઇસ્તિ'માલ) મેં લા સકતા હૈ ઔર મરા હુવા બચ્યા હો તો ઉસે ફેંક દે મુદ્દાર હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 3, હિસ્સા : 15, સ. 146, મક્તબએ ર-ઝવિય્યા, બાબુલ મદીના કરાચી)

وَاللّٰهُ تَعَالٰى اَعْلَمُ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

મ-દની ફૂલ :

ગાય યા બકરી કે હામિલા હોને કી એક પહચાન યેહ બતાઈ જાતી હૈ કે ઉસ કી રાન ઔર પેટ સે મિલી હુઈ જિલ્દ કે હિસ્સે કો હાથ લગાને સે વોહ અપની પિછલી ટાંગ ઉઘાલતી હૈ.

મ-દની મશ્વરા : કુરબાની ઔર ઝબ્હ કે મુ-તઅલ્લિક ઝરૂરી અહકામ જાનને કે લિયે બહારે શરીઅત કે હિસ્સા પન્દરહ મેં હલાલ વ હરામ જાનવર ઔર ઉઝહિયા (યા'ની કુરબાની) કા બયાન મુલા-હઝા ફરમા લીજિયે નીઝ દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કે મત્બૂઆ 32 સફહાત પર મુશ્તમિલ રિસાલે “અબ્લક ઘોડે સુવાર” કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે.

મ-દની ઇસ્તિજા : તબ્લીગે કુરઆનો સુન્નત કી આલમગીર ગૈર સિયાસી તહરીક “દા'વતે ઇસ્લામી” કે મહકે મહકે મ-દની માહોલ મેં બ કસરત સુન્નતેં સીખી ઔર સિખાઈ જાતી હેં આપ ભી ઇસ મ-દની માહોલ સે હર દમ વાબસ્તા રહિયે. દા'વતે ઇસ્લામી કે હફતાવાર સુન્નતોં ભરે ઇજતિમાઅ મેં અઝ ઇબ્તિદા તા ઇન્તિહા પાબન્દી કે સાથ શર્કત કી મ-દની ઇસ્તિજા હૈ. તમામ ઇસ્લામી ભાઈયોં કો યાહિયે કે સુન્નતોં કી તરબિયત કે મ-દની કાફિલોં મેં આશિકાને રસૂલ કે હમરાહ હર માહ કમ અઝ કમ 3 દિન સુન્નતોં ભરા સફર કરેં, સહીહ ઇસ્લામી ઝિન્દગી ગુઝારને મેં મદદ હાસિલ

કરને કે લિયે મક-ત-બતુલ મદીના કા મત્બૂઆ રિસાલા “મ-દની ઈન્આમાત” ઝરૂર હાસિલ કીજિયે બ શુમૂલ ઈસ રિસાલે કે દા’વતે ઈસ્લામી કે દીગર રસાઈલ, કુતુબ, કેસિટૅં ઔર V.C.D’s દા’વતે ઈસ્લામી કી વેબ સાઈટ www.dawateislami.net પર પઢે ઔર હાસિલ કિયે જા સકતે હૈં. બરાએ કરમ ! રોઝાના ફિકે મદીના કે ઝરીએ મ-દની ઈન્આમાત કા રિસાલા પુર કર કે હર મ-દની માહ (યા’ની હિજરી સિન વાલે મહીને) કે ઇબ્તિદાઈ દસ દિન કે અન્દર અન્દર અપને યહાં કે ઝિમ્મેદાર કો જમ્મ કરવાને કા મા’મૂલ બના લીજિયે, **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** ઈસ કી બ-ર-કત સે ઇમાન કી હિફાઝત, ગુનાહોં સે નફરત ઔર ઇત્તિબાએ સુન્નત કા જઝબા બઢેગા. હર ઈસ્લામી ભાઈ અપના યેહ મ-દની ઝેહન બનાએ કે “મુઝે અપની ઔર સારી દુન્યા કે લોગોં કી ઈસ્લાહ કી કોશિશ કરની હે” **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ**. અપની ઈસ્લાહ કે લિયે મ-દની ઈન્આમાત પર અમલ ઔર સારી દુન્યા કે લોગોં કી ઈસ્લાહ કી કોશિશ કે લિયે મ-દની કાફિલોં મેં સુન્નતોં ભરા સફર કરના હૈ.

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

બબરદાર ! ગીબત હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ

ગીબત કે ખિલાફ એ’લાને જંગ

“ન ગીબત કરેંગે ન ગીબત સુનેંગે”

إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى رَسُوْلِكَ وَسَلِّمْ عَلٰى اٰلِهِ وَاصْحَابِهِ وَسَلَّمَ

તાઝકિરએ અમીરે અહલે સુન્નાત (કિસ્ત 6)

اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ

અમીરે અહલે સુન્નાત કી

મ-દની મેહતિયાત

અન્કરીબ પેશ કિયા જાએગા.

મક-ત-બતુલ મદીના કી શાખે

સૂરત : વલિયાબાઈ મસ્જિદ, ખ્વાજા દાના દરગાહ કે પાસ. 9898615071

જામનગર : પાંચ હાટડી, 9327977293

મોડાસા : સુકા બજાર, 9725824820

ગાંધીધામ : સપના નગર, મદીના મસ્જિદ કે પાસ, 8141474279

ધોલકા : તાજદારે મદીના મસ્જિદ કે સામને, ટાવર બાજાર, 9374915797

મક-ત-બતુલ મદીના **مكتبة المدينة**
 (દા'વે મદાની)

ફેઝાલે મદીના, શ્રી કોનિયા બગીચે કે સામને, મિરઝાપુર, સહમદયાબાદ, ગુજરાત, ઇન્ડિયા
 Mo.091 93271 68200 E-mail : maktabaahmedabad@gmail.com www.dawateislami.net